

Algemeen ambtsbericht Irak

Datum december 2013

Colofon

Plaats	Den Haag
Opgesteld door	Directie Consulaire Zaken en Migratiebeleid Afdeling Migratie en Asiel
Redacteur(en):	DCM/MA

Inhoudsopgave

Colofon	2	
Inhoudsopgave	3	
1	Inleiding	5
2	Politieke ontwikkelingen	6
2.1	Sociale en politieke onrust	6
2.2	Provinciale verkiezingen	10
2.3	Relatie tussen Erbil en Bagdad	12
2.4	Koerdische Autonome Regio (KAR).....	13
3	Veiligheidssituatie.....	15
3.1	Veiligheidssituatie	15
3.2	Veiligheidssituatie per gebied	18
3.3	Milities en gewapende groeperingen	19
3.4	Iraakse veiligheidsorganisaties	21
3.5	Bloedwraak en eengerelateerd geweld.....	22
4	Mensenrechten.....	26
4.1	Juridische context	26
4.1.1	Verdragen en protocollen.....	26
4.1.2	Nationale wetgeving	26
4.2	Toezicht en rechtsbescherming	28
4.3	Naleving en schendingen	29
4.3.1	Recht op privacy, persoonlijke levenssfeer.....	29
4.3.2	Vrijheid van meningsuiting.....	30
4.3.3	Vrijheid van vereniging en vergadering	32
4.3.4	Vrijheid van godsdienst en overtuiging.....	34
4.3.5	Bewegingsvrijheid	37
4.3.6	Rechtsgang	41
4.3.7	Arrestaties en detenties	42
4.3.8	Mishandeling en foltering.....	44
4.3.9	Verdwijningen	45
4.3.10	Buitengerechtelijke executies en moorden	45
4.3.11	Doodstraf	46
4.4	Positie van specifieke groepen	47
4.4.1	Koerden	47
4.4.2	Fayli-Koerden en Iraakezen van Iraanse afkomst	47
4.4.3	Turkmenen	47
4.4.4	Palestijnen	48
4.4.5	Dienstplichtigen en militairen	49
4.4.6	Vrouwen.....	49
4.4.7	Minderjarigen	55
4.4.8	Leden van de voormalige Ba'athpartij	57
4.4.9	Werknemers van de Iraakse regering, veiligheidsorganisaties en buitenlandse bedrijven, organisaties, instellingen of diplomatieke vertegenwoordigingen	58
4.4.10	Journalisten, academici, rechters en juristen, mensenrechtenverdedigers en ngo- medewerkers en medici.....	58
4.4.11	Religieuze groepen	59

4.4.12	Lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's)	67
4.4.13	Personen met 'Westerse'/niet-conformerende uiterlijkheden en/of levenswijze.....	69
5	Migratie	70
5.1	Vluchtelingenstromen	70
5.2	Binnenlands ontheemden	71
5.3	Opvang in de regio	73
5.4	Terugkeer	73
5.5	Activiteiten van internationale organisaties	74
6	Literatuurlijst.....	75

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Irak beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Irak en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Iraakse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in Irak (laatstelijk november 2012). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van november 2012 tot en met november 2013.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordiging in Irak en van andere relevante Nederlandse vertegenwoordigingen aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de politieke ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan gedurende de verslagperiode.¹

In hoofdstuk drie wordt een beschrijving gegeven van de veiligheidssituatie in Irak. In dit kader worden tevens de milities en gewapende groeperingen besproken, alsmede de Iraakse veiligheidsorganisaties, en worden de thema's eerwraak en eengerelateerd geweld behandeld.

In hoofdstuk vier wordt de mensenrechtensituatie in Irak geschetst. Hierbij staan de naleving dan wel schendingen van de mensenrechten, alsmede het toezicht hierop, centraal. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vijf komt de situatie van binnenlands ontheemden en vluchtelingen aan bod, alsmede het thema terugkeer. Ook worden de activiteiten van internationale organisaties, waaronder UNHCR, belicht.

¹ Voor informatie over 'land en volk' en de 'staatsinrichting' van Irak, zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

2 Politieke ontwikkelingen

2.1 Sociale en politieke onrust

De sinds eind 2011 toegenomen politieke spanningen in Centraal- en Zuid-Irak² tussen sjiïeten, soennieten en Koerden - waarover reeds in het vorige ambtsbericht³ is gerapporteerd - hebben ook in deze verslagperiode doorgezet. Vergeleken met de vorige verslagperiode hebben deze politieke spanningen - veelal sektarisch van aard - echter geleid tot een hoger niveau van onrust en onvrede onder met name de soennitische bevolking. Dit heeft zich in de verslagperiode vertaald naar massale, langdurige anti-regeringsprotesten en een aanzienlijke geweldstoename.^{4 5}

Al sinds de val van het regime van Saddam Hoessein in 2003 beschuldigen de soennieten de door sjiïeten geleide regering van marginalisatie van de soennitische gemeenschap in Irak. Deze onvrede is sinds het vertrek van de Amerikaanse militairen in december 2011 verder toegenomen. Volgens de soennieten zou de sjiïitische premier Nouri al-Maliki sindsdien steeds meer macht naar zich hebben toetrokken, wat onder meer zou worden geïllustreerd door de arrestatie en vervolging van soennitische leiders, zoals de in 2012 ter dood veroordeelde voormalige vicepresident Tareq al-Hashemi.⁶

De directe aanleiding voor de verder toegenomen spanningen in de verslagperiode was de arrestatie op 20 december 2012 van tien beveiligers van de soennitische minister van Financiën, Rafia al-Issawi,⁷ op verdenking van terrorisme.⁸ De soennitische bevolking en haar leiders beschuldigden de sjiïitische Iraakse premier van politiek gemotiveerde arrestaties, die de reeds bestaande gevoelens van marginalisatie van de soennitische bevolking verder hebben versterkt en de sektarische spanningen zowel op politiek niveau als onder de bevolking hebben doen toenemen. Het directe gevolg van de arrestaties was een uitbraak van massale, langdurige protesten. Volgens bronnen illustreerden deze protesten de jarenlange gevoelens van algehele marginalisatie en onvrede van de soennitische bevolking.⁹

De protesten begonnen na het vrijdaggebed van 21 december 2012, toen enkele duizenden demonstranten de straat op gingen in de provincie Anbar. In de stad

² In dit ambtsbericht wordt het gebied onder bestuur van de *Kurdistan Regional Government* (KRG) aangeduid met 'Koerdische Autonome Regio' (KAR). De KAR beslaat de provincies Dohuk, Sulaimaniya en Erbil. Met 'Centraal- en Zuid-Irak' wordt Irak met uitsluiting van de KAR aangeduid. Wanneer 'Irak' wordt gebruikt, dan wordt verwezen naar heel Irak, inclusief de KAR.

³ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

⁴ AFP, *Iraq: Sunni grievances drive spike in Iraq unrest*, 26 mei 2013; IRIN, *Iraq: Briefing: A guide to diffusing sectarian tensions in Iraq*, 13 februari 2013; Reuters, *Sunni protests flare after Iraqi minister's staff held*, 21 december 2012; NYT, *Rise in deadly attacks on Shiites in Iraq stirs anger at government*, 27 september 2013; International Crisis Group, *Iraq after Hawija: Recovery or Relapse?*, 26 april 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012), S/2013/408*, 11 juli 2013.

⁵ Zie hoofdstuk 3 voor een gedetailleerde beschrijving van de veiligheidssituatie in Irak.

⁶ AFP, *Iraq: Sunni grievances drive spike in Iraq unrest*, 26 mei 2013. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

⁷ Issawi heeft ontslag genomen en is ondergedoken bij de soennitische stammen in de provincie Anbar. Premier Al-Maliki heeft arrestatiebevelen laten uitvaardigen voor enkele van deze stammenleiders, zoals Sjeik Ahmad Abu Risha en Sjeik Hussein al-Jabburi. (CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013.)

⁸ Dit gebeurde op de dag dat de Iraakse president Talabani naar het buitenland werd vervoerd voor medische behandeling, nadat hij op 18 december 2012 een beroerte kreeg. Talabani is een door velen gerespecteerde Koerdische politicus, die altijd een grote mediërende rol heeft gespeeld in het overbruggen van sektarische en etnische spanningen in de Iraakse politiek. (CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013.)

⁹ NYT, *Arrest of a Sunni minister's bodyguards prompts protests in Iraq*, 21 december 2012; The Guardian, *Iraq protests signal growing tension between Sunni and Shia communities*, 26 december 2012; Reuters, *Sunni protests flare after Iraqi minister's staff held*, 21 december 2012.

Fallujah blokkeerden de demonstranten onder meer een snelweg naar Syrië en Jordanië, die een belangrijke handelsroute voor Irak vormt. In de daaropvolgende dagen en weken verspreidden de protesten zich naar andere overwegend soennitische steden en provincies - zoals Ramadi (Anbar), Mosul (Ninewa), Samarra (Salahaddin), Baquba (Diyala) en Kirkuk (Ta'mim) - en naar enkele soennitische wijken in Bagdad. Uiteindelijk was er sprake van enkele tienduizenden demonstranten, waaronder zich tevens politieke, religieuze en tribale leiders van de soennitische gemeenschap bevonden.¹⁰

De soennitische demonstranten eisten o.a. het aftreden van de overwegend sjiitische regering, een grotere invloed in de besluitvorming, de vrijlating van gedetineerden die op onrechtmatige gronden zijn vastgezet (voornamelijk vrouwen), intrekking van de *Accountability and Justice Law* (de 'de-Ba'athificatiewet' op basis waarvan voormalige Ba'athisten, voornamelijk soennieten, gewerd kunnen worden uit de publieke sector), en de intrekking van een anti-terroriswet, die volgens de soennieten enkel tegen hen zou worden gebruikt.¹¹

In een – onsuccesvol gebleken - poging de demonstranten tegemoet te komen heeft de regering op 8 januari 2013 een ministerieel comité opgericht, onder leiding van één van de vicepremiers (minister voor Energie Hussain al-Shahristani), dat zich moest buigen over de eisen van de demonstranten. In februari kondigde het comité aan enkele duizenden gevangenen te zullen vrijlaten. Een tweede comité, onder leiding van voormalig premier Al-Jaafari, heeft in maart overeenstemming bereikt over een wet betreffende teruggave van geconfisqueerde eigendommen van voormalige hooggeplaatste Ba'ath-partijleden en een wetswijziging van de *Accountability and Justice Law*.¹² Daarnaast heeft de regering de salarissen van de soennitische burgerwachten (de *Sahwa*-milities) met 66% verhoogd. Tegelijkertijd schilderde premier Al-Maliki de demonstranten af als handlangers van de door soennieten gedomineerde landen in de regio die de rebellen in Syrië zouden steunen. Ook verklaarde de premier te overwegen een structuur van een 'meerderheidsregering' in te voeren, waarmee de machtsverdeling zou worden losgelaten en de soennitische participatie verder zou worden teruggedrongen.¹³

Als reactie op de soennitische protesten gingen begin januari 2013 duizenden sjiitische demonstranten de straat op in enkele overwegend sjiitische provincies in het zuiden van Irak, waaronder Karbala, Muthana, Qadissiyah, Basra en Babil, evenals in Bagdad. De sjiitische demonstranten spraken hun steun uit voor de sjiitische premier Al-Maliki en uitten kritiek op de eisen van de soennitische gemeenschap.¹⁴

¹⁰ Al Jazeera, *Anti-government protests continue in Iraq*, 15 februari 2013; Reuters, *Sunni protests flare after Iraqi minister's staff held*, 21 december 2012; Ahrum Online, *Iraq's Anbar province announces civil disobedience*, 23 december 2012; Al Jazeera, *Clashes mark Iraq anti-government protests*, 15 maart 2013; AFP, *Iraq: Army kills six as Iraq demos call for PM to quit*, 25 januari 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013.

¹¹ IRIN, *Iraq: Briefing: A guide to diffusing sectarian tensions in Iraq*, 13 februari 2013; UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013.

¹² Zie ook paragraaf 4.4.8. over leden van de voormalige Ba'athpartij.

¹³ International Crisis Group, *Iraq after Hawija: Recovery or Relapse?*, 26 april 2013; AFP, *Iraq: Iraq frees 4,000 prisoners in 2013: official*, 28 februari 2013; The Daily Star, *Iraq raises Sahwa militia pay to appease protesters*, 30 januari 2013; UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013.

¹⁴ IRIN, *Iraq: Briefing: A guide to diffusing sectarian tensions in Iraq*, 13 februari 2013; CNN, *Thousands protest in Shiite provinces in southern Iraq*, 8 januari 2013; UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013.

De anti-regeringsprotesten aan soennitische zijde verliepen aanvankelijk relatief vreedzaam, op enkele gewelddadige incidenten na. Zo zijn er nabij Fallujah op 25 januari gevechten uitgebroken tussen demonstranten en veiligheidstroepen, waarbij acht demonstranten zouden zijn omgekomen en enkele tientallen gewond geraakt. Op 8 maart is er in Mosul één demonstrant omgekomen en zijn vijf personen gewond geraakt toen veiligheidstroepen het vuur openden op de met stenen gooïende demonstranten. Op 15 maart gebruikte de oproerpolitie wapenstokken en waterslangen tegen demonstranten in Bagdad om te verhinderen dat deze een soennitische moskee in de wijk Azemiyah zouden bereiken voor het vrijdaggebed.¹⁵

Aan het relatief vreedzame karakter van de protesten kwam op 23 april 2013 een einde toen het Iraakse leger een kamp van soennitische demonstranten in Hawija, provincie Ta'mim, bestormde. Bij de daarop volgende gevechten in Hawija tussen de veiligheidstroepen en gewapende soennieten vielen bijna 50 doden, voornamelijk burgers, en meer dan 100 gewonden. Volgens de autoriteiten bevonden zich onder de demonstranten gewapende militanten, wat de reden zou zijn geweest voor de bestorming van het kamp. De gevechten verspreidden zich vervolgens naar andere overwegend soennitische provincies - zoals Salahaddin, Ninewa, Diyala en Anbar - waardoor de veiligheidssituatie sterk verslechterde en er ongeveer 170 doden vielen binnen drie dagen na het Hawija-incident.¹⁶

De politieke leiders van zowel de soennieten als de sjiïeten maanden de Irakezen tot kalmtte en de regering beloofde de militaire leiders verantwoordelijk te houden voor de gemaakte fouten.¹⁷ De soennitische stamhoofden riepen daarentegen op tot mobilisatie voor de 'heilige oorlog' en soennitische protestleiders verklaarden hun doelen nu met geweld te zullen nastreven.¹⁸

Na het incident in Hawija eind april - en de daarop volgende gewelddadige confrontaties tussen de soennitische opstandelingen en de veiligheidstroepen van de overwegend sjiïtische Iraakse regering - is de veiligheidssituatie in Centraal- en Zuid-Irak aanzienlijk verslechterd. De toegenomen sektarische spanningen hebben een bredere voedingsbodem gecreëerd voor geweld, waardoor het aantal geweldsincidenten en de aantallen burgerslachtoffers sterk zijn gegroeid vergeleken met de voorgaande verslagperiode.¹⁹ Met de toename van het geweld zijn de anti-regeringsprotesten enigszins afgenomen. Volgens bronnen lijkt het soennitische protest geleidelijk veranderd te zijn in een gewapende strijd.²⁰

Naast de massale soennitische anti-regeringsprotesten vonden er in de verslagperiode ook andere protesten plaats. Zo werden er op 26 februari 2013 in Bagdad demonstraties georganiseerd door Moqtada al-Sadr, de leider van de sjiïtische politieke partij 'Sadr-Trend', waarbij de demonstranten parlementsleden opriepen vaart te maken met het aannemen van de nationale begroting voor 2013. Op 4 maart braken minstens 400 demonstranten door de hekken van het West-Qurna olieveld in Zuid-Irak, brachten hier vernielingen aan en eisten banen. Begin

¹⁵ International Crisis Group, *Iraq after Hawija: Recovery or Relapse?*, 26 april 2013; NYT, *Iraq: Security forces open fire on Sunni demonstrators in north*, 8 maart 2013; Al Jazeera, *Clashes mark Iraq anti-government protests*, 15 maart 2013; AFP, *Iraq: Iraq security forces kill protester: activists*, 8 maart 2013; AFP, *Iraq: Army kills six as Iraq demos call for PM to quit*, 25 januari 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013.

¹⁶ NYT, *Dozens killed in battles across Iraq as Sunnis escalate protests against government*, 23 april 2013; NYT, *Rising violence in Iraq spurs fears of new sectarian war*, 24 april 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012), S/2013/408*, 11 juli 2013.

¹⁷ Zie ook paragraaf 3.4. over Iraakse veiligheidsorganisaties.

¹⁸ NYT, *Dozens killed in battles across Iraq as Sunnis escalate protests against government*, 23 april 2013; NYT, *Rising violence in Iraq spurs fears of new sectarian war*, 24 april 2013.

¹⁹ Zie hoofdstuk 3 voor een uitgebreide beschrijving van de veiligheidssituatie in Irak.

²⁰ Institute for the Study of War, *From Protest Movement to Armed Resistance: 2013 Iraq Update #24*, 14 juni 2013; International Crisis Group, *Make or break: Iraq's Sunnis and the State*, 14 augustus 2013.

juni braken er protesten uit in Nasiriya (Dhi Qar) vanwege gebrek aan elektriciteit voor de bevolking. In juli hadden deze protesten zich verder verspreid naar de provincies Basra, Maysan, Muthana en Wasit. In augustus en oktober vonden in Centraal- en Zuid-Irak meerdere malen demonstraties plaats tegen de hoge salarissen en privileges van parlementsleden.²¹

In de verslagperiode zijn ook op politiek niveau de - met name sektarische - spanningen sterk opgelopen. Zo hebben enkele ministers van de seculiere - maar overwegend soennitische - partij 'Iraqiya', alsmede enkele Koerdische ministers, de kabinetsvergaderingen tijdelijk geboycot,²² hebben parlementariërs van diverse partijen herhaaldelijk het parlement geboycot - en daarmee tevens verlamd - hebben enkele soennitische ministers hun ontslag ingediend en heeft de soennitische vicepremier, Saleh al-Mutlaq,²³ de premier en zijn regering opgeroepen af te treden. Kritiek op de premier kwam echter ook uit sjiitische hoek. Zo sprak Moqtada al-Sadr zijn steun uit voor de soennitische anti-regeringsdemonstraties. Diverse bijeenkomsten van politieke leiders waren vooral symbolisch van aard en hebben niet geresulteerd in een oplossing voor de politieke crisis en de daarmee samenhangende sociale onrust en geweldstoename in Centraal- en Zuid-Irak.²⁴

In de verslagperiode was er tevens sprake van politiek getouwtrek met betrekking tot hooggeplaatste overheidsfunctionarissen. Zo heeft op 15 februari 2013 de *Justice and Accountability Commission* Medhat al-Mahmoud uit zijn functie ontheven als hoofd van het Federale Hooggerechtshof, vanwege veronderstelde banden met de Ba'ath-partij. Dit heeft geleid tot disputen tussen de uitvoerende en wetgevende machten over de bevoegdheden m.b.t. benoemingen van leden van onafhankelijke organen. Op 17 februari heeft premier Al-Maliki het hoofd van de *Justice and Accountability Commission*, Hasan Shanshal, vervangen door een ander commissielid, Basim Badri. Vervolgens heeft de voorzitter van het parlement Hasan Shanshal herbenoemd als voorzitter van de *Justice and Accountability Commission*. Uiteindelijk heeft de *Appeals Board* van de Commissie de functieonthefving van Al-Mahmoud herroepen.²⁵

In januari 2013 heeft het Iraakse parlement een wet aangenomen die het aantal ambtstermijnen voor de federale president, premier en parlementsvoorzitter tot twee beperkt. Dit zou betekenen dat premier Al-Maliki na de verkiezingen in 2014 niet voor een derde termijn van het premierschap kan gaan. In augustus werd deze

²¹ CNN, *Budget protests erupt in Iraq*, 26 februari 2013; Reuters, *Jobs protesters break into Iraq's West Qurna-2 oilfield*, 4 maart 2013; Musings on Iraq, *Electricity protests spread to 5 of Iraq's provinces*, 29 juli 2013; BBC, *Iraq protests over politicians' pay*, 1 september 2013; Musings on Iraq, *Iraq government again denies permits to anti-pension protests*, 22 oktober 2013. Zie ook paragraaf 4.3.3. over de vrijheid van vereniging en vergadering.

²² Premier Al-Maliki heeft de ministers van 'Iraqiya' die de kabinetsvergaderingen boycotten op 29 januari 2013 met speciaal verlof gestuurd en vervangen door andere interim-ministers. De ministers hebben eind maart hun boycot beëindigd. (UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013.)

²³ De soennitische vicepremier Saleh al-Mutlaq werd op 30 december 2012 in de buurt van Ramadi aangevallen door demonstranten toen hij de menigte wilde toespreken. De woedende menigte noemde de soenniet een verrader vanwege zijn participatie in de door sjiieten gedomineerde regering. Iraakse veiligheidstroepen hebben Al-Mutlaq in veiligheid kunnen brengen. (AFP, *Iraq: Two hurt as protesters attack Iraq deputy PM*, 30 december 2012; NYT, *2 wounded as Iraq protesters are dispersed by security force*, 30 december 2012.)

²⁴ NYT, *Rising violence in Iraq spurs fears of new sectarian war*, 24 april 2013; NYT, *Iraq: security forces open fire on Sunni demonstrators in North*, 8 maart 2013; Reuters, *Iraq agriculture minister quits over Sunni protest death*, 8 maart 2013; NYT, *Iraqi prime-minister faces more calls for resignation*, 4 januari 2013; NYT, *Iraq's Sadr encourages antigovernment demonstrations*, 1 januari 2013; UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013.

²⁵ UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013.

wet echter verworpen door het Federale Hooggerechtshof.²⁶ Al-Maliki zou volgens bronnen een grote mate van invloed hebben op de rechterlijke macht en in het bijzonder het Hooggerechtshof.²⁷

Federalisme

In de verslagperiode hebben zich geen noemenswaardige ontwikkelingen voorgedaan wat betreft autonomieverklaringen van Provinciale Raden.²⁸ Wel gingen er - naarmate de soennitische demonstraties voortduurden - steeds meer stemmen op voor verdergaand federalisme en daarmee autonomie voor de overwegend soennitische provincies. Tijdens demonstraties in onder meer Anbar, Ninewa, Ta'mim en Salahaddin riepen demonstranten op tot de instelling van autonome soennitische regio's vanwege een gebrek aan vertrouwen in de Iraakse regering. De roep om federalisme was echter niet unaniem; een deel van de soennieten wil nog altijd een verenigd Irak nastreven. De discussie over federalisme heeft gezorgd voor verdeeldheid onder de soennitische demonstranten en leidde in mei 2013 zelfs tot twee gewelddadige confrontaties tussen voor- en tegenstanders in Fallujah. Premier Al-Maliki heeft op 20 mei verklaard dat een provincie autonomie kan verkrijgen, mits dit via de juiste juridische en constitutionele weg wordt bewerkstelligd. In 2012 heeft de premier nog aangegeven ieder streven naar regionale autonomie te willen tegengaan.²⁹

In september 2013 heeft de Provinciale Raad van Ninewa, naar voorbeeld van de KRG, haar gouverneur³⁰ de bevoegdheid toegekend om eigenhandig contracten af te sluiten met buitenlandse oliebedrijven. De federale regering heeft deze beslissing veroordeeld.³¹

2.2 Provinciale verkiezingen

Op 20 april 2013³² zijn in 12 provincies in Centraal- en Zuid-Irak provinciale verkiezingen gehouden. De federale regering had in oktober 2012 besloten dat deze verkiezingen niet zouden worden gehouden in de provincies onder bestuur van de *Kurdistan Regional Government* (KRG) - Erbil, Dohuk en Sulaimaniya - en ook niet in de provincie Ta'mim (Kirkuk).³³

Vanwege de politieke onrust in enkele overwegend soennitische provincies besloot de Ministerraad in maart 2013 uit veiligheidsoverwegingen om de verkiezingen in de

²⁶ CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; Institute for the Study of War, *Maliki Eyes Third Term: 2013 Iraq Update #34*, 28 augustus 2013.

²⁷ Zie: Institute for the Study of War, *Maliki's Authoritarian Regime*, april 2013; Institute for the Study of War, *Maliki Eyes Third Term: 2013 Iraq Update #34*, 28 augustus 2013.

²⁸ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

²⁹ Rudaw, *Iraq's Sunnis divided over need for their own federal region*, 16 mei 2013; Musings on Iraq, *Iraq's protest movement splits over federalism*, 28 mei 2013; Al Jazeera, *Iraqi tribal leaders demand federation*, 20 mei 2013. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

³⁰ De gouverneur van Ninewa is Atheel al-Nujaifi, broer van parlementsvoorzitter Osama al-Nujaifi. (Vertrouwelijke bron.)

³¹ The Daily Star, *Iraq province empowers governor to sign oil deals without Baghdad*, 19 september 2013.

³² Veiligheidstroepen en binnenlands ontheemden konden al op 17 april stemmen. (Vertrouwelijke bron.)

³³ De KRG heeft in de afgelopen jaren herhaaldelijk de provinciale verkiezingen uitgesteld in de drie provincies onder haar bestuur. De KRG schuift diverse juridische problemen naar voren als redenen voor het uitstellen, maar naar verluidt zou het vooral te maken hebben met politieke belangen. De provinciale verkiezingen in de provincie Ta'mim (Kirkuk) zijn herhaaldelijk uitgesteld vanwege etnisch-politieke belangen; Ta'mim (Kirkuk) is betwist gebied dat door zowel de KRG als de federale Iraakse regering wordt opgeëist. (Musings on Iraq, *Provincial Elections In Iraq's Kurdistan Postponed for Fourth Time*, 12 juni 2012; IRIN, *Kirkuk in limbo as law addressing political balance is scrapped*, 14 oktober 2013.) Zie ook paragraaf 2.4. over de parlementsverkiezingen in de KAR die in september 2013 zijn gehouden.

provincies Anbar en Ninewa uit te stellen. De verkiezingen vonden hier alsnog plaats op 20 juni 2013.³⁴

De gemiddelde opkomst was 50%. In Bagdad was de opkomst het laagst met 33%, wat onder meer te maken had met veiligheidszorgen en vervoersrestricties. Van alle Iraakezen die hun stem uitbrachten was 43% vrouw. Dankzij een in december 2012 doorgevoerde wetswijziging van de *Governorate Elections Law* bestaat er geen kiesdrempel meer, waardoor de kansen om een zetel te behalen voor kleinere partijen groter zijn dan voorheen.³⁵

De sjiitische 'State of Law'-coalitie van premier Al-Maliki behaalde de beste resultaten in de verkiezingen. In zeven provincies bemachtigde 'State of Law' de meeste zetels, waaronder de provincies Basra en Bagdad. De coalitie heeft echter in geen enkele provincie een absolute meerderheid behaald en heeft bovendien zetels moeten inleveren. De sjiitische Sadristen hebben een meerderheid behaald in de provincie Maysan.

Binnen de seculiere - maar door soennieten gedomineerde - partij 'Iraqiya' was er in de afgelopen jaren sprake van toenemende verdeeldheid, wat onder meer werd geïllustreerd door het feit dat de huidige parlamentsvoorzitter Al-Nujaifi en vicepremier Al-Mutlaq ieder met hun eigen lijst, apart van 'Iraqiya', deel namen aan de provinciale verkiezingen.³⁶ Tijdens de verkiezingen van 20 april heeft de gematigde partij 'Iraqiya' veel stemmen verloren aan de meer sektarisch georiënteerde 'United'-partij van Al-Nujaifi, met name in Diyala en Salahaddin. Tijdens de verkiezingen op 20 juni in Anbar en Ninewa heeft Al-Nujaifi's partij het slechter gedaan. De gematigde soennieten die open staan voor samenwerking met premier Al-Maliki hebben hier bijna evenveel zetels bemachtigd als de meer sektarisch georiënteerde partij van Al-Nujaifi. Bronnen geven aan dat dit erop zou kunnen wijzen dat bij de soennieten de angst voor een sektarisch conflict groter is dan de zorgen om de toenemende macht van premier Al-Maliki.³⁷

De verkiezingen van 20 april zijn relatief veilig en ordelijk verlopen. In de aanloop naar de verkiezingen was er echter sprake van geweld en intimidatie van kandidaten, verkiezingsmedewerkers en stemgerechtigden. In totaal zouden er zestien soennitische kandidaten - met name van de 'Iraqiya'-partij - zijn vermoord. Al-Qaida-in-Irak (AQI)³⁸ zou betrokken zijn geweest bij het geweld en de intimidaties die aan de verkiezingen vooraf gingen. AQI zou niet zozeer het verkiezingsproces hebben willen saboteren, maar zou vooral geprobeerd hebben het stemproces te beïnvloeden. Het geweld en de bedreigingen leken namelijk vooral gericht te zijn op het aanjagen van angst bij soennieten die toenadering zoeken tot premier Al-Maliki en op vermindering van de stembusgang door sjiieten. De verkiezingen op 20 juni in Anbar en Ninewa zijn relatief rustig verlopen. Wel vond er aan het einde van de dag, na de sluiting van de stembussen, een zelfmoordaanslag

³⁴ CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013.

³⁵ CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013.

³⁶ De partij 'Iraqiya' is een alliantie van meerdere politieke partijen. (Niqash, *opposition? what opposition? the incredible shrinking iraqiya party*, 8 november 2012.)

³⁷ UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013; Huffington Post, *Iraq PM's group wins largest bloc in several areas*, 4 mei 2013; Radio Free Europe, *Iraq election results indicate growing polarization*, 6 mei 2013; Reuters, *Iraq PM's coalition emerges as strongest force in local vote*, 4 mei 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, augustus 2013; Foreign Policy, *Sunni voters and Iraq's provincial elections*, 12 juli 2013.

³⁸ 'Al-Qaida-in-Irak' (AQI), ook wel de 'Islamitische Staat in Irak' genoemd, zou in april 2013 gefuseerd zijn met 'Jabhat al-Nusra', waarna de organisatie haar naam heeft veranderd in 'Islamitische Staat in Irak en de Levant' (ISIL). Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

plaats in een stembureau in Ramadi, waarbij minstens vier mensen om het leven kwamen.³⁹

2.3 Relatie tussen Erbil en Bagdad

Er was gedurende deze verslagperiode nog altijd sprake van spanningen tussen de KRG en Koerdische afgevaardigden in het federale parlement enerzijds en de federale regering in Bagdad, gesteund door Arabische en Turkmeense partijen in het parlement, anderzijds. Voornaamste twistpunten bleven de status van Kirkuk en de overige betwiste gebieden,⁴⁰ het beheer en verdeling van regionale oliereserves, het toekennen van budget aan Erbil vanuit de centrale overheidskas en de financiering, bewapening en status van de Koerdische militaire politie, de *Peshmerga*.⁴¹

De spanningen tussen Erbil en Bagdad liepen eind 2012 hoog op ten gevolge van de door de federale regering opgerichte *Dijla (Tigris) Operations Command* in Kirkuk. Dit militaire hoofdkwartier van het Iraakse leger beslaat de betwiste gebieden in de provincies Ta'mim (Kirkuk), Salahaddin en Diyala. De spanningen bereikten op 16 november 2012 een hoogtepunt in de stad Tuz Khurmatu, een van de betwiste gebieden in de provincie Salahaddin. Een mislukte arrestatiepoging aldaar van een Koerd door het Iraakse leger leidde tot gevechten met de Koerdische *Peshmerga*, waarbij één burgerdode viel en achttien gewonden. Als reactie hierop werden er extra troepen van zowel de *Peshmerga* als het Iraakse leger ingezet in Tuz Khurmatu en Kirkuk. Op 13 december 2012 maakte de federale president Talabani, een etnische Koerd, bekend dat er een overeenkomst tot stand was gekomen tussen de Iraakse regering en de KRG, op basis waarvan beide partijen hun troepen zouden terugtrekken en er lokale eenheden - bestaande uit Arabieren, Koerden en Turkmenen - ingezet zouden worden. Er werd echter geen implementatietermijn afgesproken. Nadat president Talabani op 17 december een beroerte kreeg, is er een leiderschapsvacuüm ontstaan in de dialoog tussen de federale en Koerdische regering. De overeenkomst is tijdens de verslagperiode niet geïmplementeerd. Daar komt bij dat de *Peshmerga*-troepen in mei 2013 gebruik zouden hebben gemaakt van de verplaatsing van het Iraakse leger naar de soennitische demonstraties; zij zouden namelijk verder zijn opgerukt in de provincie Ta'mim (Kirkuk). Bovendien zou in juni 2013 een gemengd Koerdisch-Arabische eenheid van het Iraakse leger ('*Brigade 16*') zich opgesplitst hebben, waarna de KRG de *de-facto* controle nam over het gebied dat door de Koerdische helft van de eenheid werd beheerd.^{42 43}

Op federaal niveau heeft de Koerdische Coalitie tijdens de verslagperiode zowel het parlement als de regering geboycot. Het parlement heeft op 7 maart 2013 het landelijk budget voor 2013 goedgekeurd, maar de Koerdische parlementsleden

³⁹ CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013; Huffington Post, *Iraq official reports threats ahead of April vote*, 7 februari 2013; CNN, *Iraqis vote in local elections despite violence*, 21 april 2013; AP, *Bomber targets election center after Iraqis vote*, 20 juni 2013; Vertrouwelijke bron.

⁴⁰ Er bestaat geen algemene overeenstemming over welke gebieden precies betwist zijn. Volgens een bron zou de KRG – in aanvulling op de reeds door de KRG bestuurde provincies van de KAR – de volgende gebieden claimen: de districten Sinjar, Tal Afar, Tilkaef, Sheikhan, Hamdaniya, en Makhmour, evenals de sub-districten Qahtaniya en Bashiqa, in de provincie Ninewa; de gehele provincie Ta'mim; het district Tuz Khurmatu in de provincie Salahaddin; de districten Khanaqin en Kifri, alsmede het sub-district Mandali en enkele zuidelijk gelegen gebieden in de provincie Diyala. Zie: United States Institute of Peace, *Iraq's Disputed Territories*, 4 april 2011.

⁴¹ CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

⁴² CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 22 augustus 2013; UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013.

⁴³ Het is niet duidelijk welke gebieden in Centraal- en Zuid-Irak precies onder *de-facto* controle van de KRG staan.

waren uit protest niet bij de stemming aanwezig. Zij waren het niet eens met de hoogte van de compensatie voor oliebedrijven die in de KAR opereren. Uit onvrede hierover hebben, in navolging van de parlementsleden, ook de Koerdische ministers besloten de regering te boycotten. Op 12 maart waren de ministers niet aanwezig bij de kabinetsvergadering en op 18 maart werd hun boycot officieel aangekondigd. In april 2013 benoemde premier Al-Maliki tijdelijke vervangers voor de ministers van Buitenlandse Zaken en van Handel.⁴⁴

Op 29 april bracht KRG-premier Nechirvan Barzani een bezoek aan premier Al-Maliki in Bagdad om over de langlopende disputen tussen de KRG en Bagdad te praten. De uitkomst van dit gesprek was de ondertekening van een overeenkomst. De gemaakte afspraken behelzen onder meer de formatie van diverse gezamenlijke comités die zich o.a. moeten buigen over de totstandkoming van een oliewet en een wet die de administratieve provinciegrenzen bepaalt. Hierna beëindigden de Koerdische parlementsleden en ministers hun boycot, respectievelijk op 2 en 7 mei. De continue dialoog tussen de KRG en Bagdad heeft echter nog geen vooruitgang gebracht op de belangrijkste dossiers, zoals de betwiste gebieden en de regionale oliereserves.⁴⁵

2.4 Koerdische Autonome Regio (KAR)

Op 21 september 2013 vonden in de KAR de parlementsverkiezingen plaats voor de regionale volksvertegenwoordiging. De resultaten wijzen op een politieke aardverschuiving. De 'Kurdistan Democratic Party' (KDP), die een trouwe achterban heeft in Dohuk en Erbil, won de verkiezingen en behaalde 38 van de 111 zetels. De grootste oppositiepartij 'Gorran', die sinds de laatste parlementsverkiezingen sterk aan populariteit heeft gewonnen vanwege onder meer hun kritiek op corruptie en gebrek aan transparantie, won 24 zetels en werd daarmee de tweede partij. Op de derde plek eindigde de 'Patriotic Union of Kurdistan' (PUK), voorheen de tweede partij van de regio, met achttien zetels. De strijd was het hevigst in Sulaimaniya, waar de PUK historisch gezien een grote achterban heeft, maar veel zetels verloor aan 'Gorran'. De KDP - geleid door KRG-president Massoud Barzani - en de PUK - waarvan de leiding in handen is van de Iraakse president Jalal Talabani - hebben de KAR jarenlang als alliantie geleid op basis van machtsdeling. In de verslagperiode is nog geen regering geformeerd.⁴⁶

Op 21 september hadden tevens de KRG-presidentsverkiezingen gehouden moeten worden. Op 30 juni stemde het KRG-parlement echter voor uitstel van de verkiezingen met twee jaar. De officiële reden hiervoor was dat de ontwerp-constitutie aangepast moest worden. Volgens bronnen zou de reden echter zijn dat het tweede mandaat van KRG-president Barzani bijna af liep en dat volgens de huidige wetgeving een president slechts twee mandaten mag dienen. In de maanden die aan de stemming vooraf gingen was er veel onenigheid tussen enerzijds de KDP en PUK (die samen een meerderheid in het parlement bezaten) en anderzijds de oppositie over de vraag of huidig president Barzani de mogelijkheid moest krijgen om zich verkiesbaar te stellen voor een derde termijn. Omdat de KDP en PUK er niet uit kwamen met de oppositie hebben zij de presidentsverkiezingen

⁴⁴ Reuters, *Iraq parliament passes budget despite Kurdish boycott*, 7 maart 2013; Hurriyet, *Sunni, Kurdish boycott rocks Iraq cabinet meet*, 9 januari 2013; Al-Arabiya, *Iraqi Kurd ministers, MPs to end boycotts*, 1 mei 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013.

⁴⁵ UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; NYT, *Rare visit to Kurds by Iraqi leader*, 9 juni 2013.

⁴⁶ Reuters, *Iraq Kurd opposition party consolidates position in regional vote*, 28 september 2013; Iraq Business News, *KRG election results*, 4 oktober 2013; The Kurdistan Tribune, *Hopes for an effective new KRG cabinet fast fading*, 20 oktober 2013; Vertrouwelijke bron.

verzet, om op deze manier meer tijd te hebben om een aanpassing van de ontwerp-constitutie door te voeren, op basis waarvan Barzani nog twee additionele termijnen als president zou kunnen dienen. De oppositiepartijen beschuldigen KDP en PUK ervan steeds meer macht naar zich toe te trekken in de KAR.⁴⁷

⁴⁷ Rudaw, *Kurdistan Parliament Extends Barzani Presidency, Opposition Enraged*, 1 juli 2013; PressTV, *Iraq's Kurdish opposition against third term for regional president*, 14 april 2013; Musings on Iraq, *Iraq's Kurdish president delays elections to stay in office two more years*, 1 juli 2013; UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012), S/2013/154*, 12 maart 2013.

3 Veiligheidssituatie

3.1 Veiligheidssituatie

Aan het begin van de verslagperiode was het geweldsniveau vergelijkbaar met de vorige verslagperiode. Sinds eind april 2013 is de veiligheidssituatie in geheel Centraal- en Zuid-Irak sterk verslechterd, waarbij het hoogste geweldsniveau sinds het einde van het sektarische conflict in 2008 is bereikt. Bovendien heeft er in de KAR – waar het dreigingsniveau al jarenlang laag is - in september 2013 een gecoördineerde terroristische aanslag plaatsgevonden. Analisten waarschuwen dat de situatie in Irak verder zou kunnen escaleren tot een sektarisch conflict vergelijkbaar met de jaren 2006 en 2007; een dergelijk geweldsniveau is in de verslagperiode echter niet bereikt.⁴⁸

De verslechtering van de veiligheidssituatie in de verslagperiode wordt weerspiegeld door de schattingen van de *United Nations Assistance Mission for Iraq* (UNAMI)⁴⁹ ten aanzien van de aantallen burgerdoden en gewonden:

Maand	Burgerdoden	Gewonden
November 2013	565	1.186
Oktober 2013	852	1.793
September 2013	887	1.957
Augustus 2013	716	1.936
Juli 2013	928	2.109
Juni 2013	685	1.610
Mei 2013	963	2.191
April 2013	595	1.481
Maart 2013	229	853
Februari 2013	418	704
Januari 2013	319	960
December 2012	230	655
November 2012	445	1.306

In de eerste maanden van de verslagperiode - november 2012 tot en met maart 2013 - is het geweldsniveau enigszins vergelijkbaar met de situatie in de vorige verslagperiode, die van december 2011 tot en met oktober 2012 loopt. In april 2013 wordt echter een aanzet gegeven tot een stijging van het geweldsniveau, waarna vanaf mei 2013 tot het einde van de verslagperiode een grote stijging van het aantal burgerdoden en gewonden intreedt ten opzichte van het begin van de verslagperiode en de voorgaande verslagperiode.

Het gemiddelde aantal burgerdoden in de vorige verslagperiode was, volgens cijfers van *Iraq Body Count*, 404 per maand. In totaal werden in de periode december 2011 tot en met oktober 2012 4.447 burgerdoden geregistreerd.⁵⁰ In de onderhavige verslagperiode betrof het aantal burgerdoden van november 2012 tot en met maart 2013, volgens de schattingen van UNAMI, gemiddeld 328 per maand.

⁴⁸ CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; Center for Strategic and International Studies, *Violence in Iraq: The growing risk of serious civil conflict*, 9 september 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁴⁹ Website UNAMI, <http://www.uniraq.org>, geraadpleegd 15 november 2013.

⁵⁰ De cijfers van *Iraqi Body Count*, gebruikt in het voorgaande ambtsbericht, en de cijfers van UNAMI zijn nagenoeg gelijk en geven bovendien dezelfde trend aan wat betreft de verslechtering van de veiligheidssituatie in de verslagperiode. Website van Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>, geraadpleegd 6 november 2013; Website UNAMI, <http://www.uniraq.org>, geraadpleegd 15 november 2013; Special Inspector General for Iraq Reconstruction, *Final report to the United States Congress*, 9 september 2013.

Het gemiddelde aantal burgerdoden in de maanden april tot en met november 2013 is echter 774; bijna een verdubbeling ten opzichte van de vorige verslagperiode en een ruime verdubbeling ten opzichte van de eerste maanden van de onderhavige verslagperiode. Door UNAMI werden in deze verslagperiode in totaal 7.832 burgerdoden geregistreerd. De geweldstoename wordt tevens door andere bronnen bevestigd. Volgens bronnen zou er sprake zijn van een aanhoudend verslechterde veiligheidssituatie.⁵¹

Een belangrijke oorzaak van de sterke geweldstoename zijn de in de verslagperiode verder opgelopen politieke en sektarische spanningen.⁵² De toegenomen sektarische spanningen hebben een grotere voedingsbodem gecreëerd voor geweld van de zijde van soennitische gewapende groeperingen, zoals de aan Al-Qaida gelieerde 'Islamitische Staat in Irak en de Levant' (ISIL).⁵³ Als reactie op de geweldstoename vanaf eind april 2013 vonden er in toenemende mate grootschalige arrestatieoperaties plaats door Iraakse veiligheidstroepen in overwegend soennitische gebieden. Volgens bronnen werden de gevoelens van marginalisatie bij de soennieten hierdoor versterkt en groeide de steun voor het gewapende verzet tegen de door de sjiïeten geleide regering.⁵⁴

De strijd tussen de Iraakse soennitische en sjiïtische groeperingen heeft zich inmiddels ook uitgebreid tot Syrië, waar beide groepen zich in de burgeroorlog hebben gemengd. Door de poreuze Syrisch-Iraakse grens verplaatsen soennitische strijders en wapens zich tussen beide landen, waardoor ISIL zijn positie in Irak heeft kunnen versterken.⁵⁵

De toegenomen sektarische spanningen kwamen op verschillende manieren tot uiting in de verslagperiode. Zo hebben zowel sjiïtische als soennitische milities dreigpamfletten verspreid in gemengde wijken om deze te 'zuiveren' van respectievelijk soennitische of sjiïtische inwoners. Ook hebben er sektarisch gemotiveerde executies plaatsgevonden in Irak en zijn er nieuwe golven van ontheemding op gang gekomen.⁵⁶ Ook kwam het versterkte sektarisme duidelijk tot uiting bij o.m. overheidsinstellingen en controleposten, waar volgens een bron in toenemende mate sjiïtische vlaggen en symbolen zichtbaar zijn.⁵⁷

⁵¹ Website UNAMI, <http://www.uniraq.org>, geraadpleegd 15 november 2013; Vertrouwelijke bronnen. Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

⁵² Zie paragraaf 2.1. over sociale en politieke onrust. CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; Center for Strategic and International Studies, *Violence in Iraq: The growing risk of serious civil conflict*, 9 september 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁵³ 'Al-Qaida-in-Irak' (AQI), ook wel de 'Islamitische Staat in Irak' genoemd, zou in april 2013 gefuseerd zijn met 'Jabhat al-Nusra', een aan Al-Qaida gelieerde groepering die in Syrië vecht tegen de regering van president Assad. Hoewel de fusie aanvankelijk werd ontkend door de leider van 'Jabhat al-Nusra', heeft de 'Islamitische Staat in Irak' haar naam veranderd in 'Islamitische Staat in Irak en de Levant' (ISIL) en zou (een fractie van) 'Jabhat al-Nusra' ook onder deze naam opereren in Syrië. De leider van Al-Qaida, Ayman al-Zawahiri, heeft Abu Bakr al-Baghdadi, de voormalige leider van de 'Islamitische Staat in Irak', benoemd tot leider van de nieuw gefuseerde organisatie ISIL. (The Telegraph, *Syria: Jabhat al-Nusra split after leader's pledge of support for al-Qaeda*, 19 mei 2013; Vertrouwelijke bron.)

⁵⁴ Center for Strategic and International Studies, *Violence in Iraq: The growing risk of serious civil conflict*, 9 september 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 22 augustus 2013; The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013. Zie ook paragraaf 3.3. over milities en gewapende groeperingen.

⁵⁵ Center for Strategic and International Studies, *Violence in Iraq: The growing risk of serious civil conflict*, 9 september 2013; Special Inspector General for Iraq Reconstruction, *Final report to the United States Congress*, 9 september 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁵⁶ Zie paragraaf 4.4.11. over de situatie van soennieten en sjiïeten.

⁵⁷ UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Attacks Amount to Crimes Against Humanity*, 11 augustus 2013; The Daily Star, *Twin explosions at Iraq Sunni mosque kill 18*, 20 september 2013; NYT, *Sectarian Violence Reignites in an Iraqi Town*, 18 september 2013; The Huffington Post, *Baghdad Bombings: Dozens Killed In Wave Of Attacks In Shiite Muslim Areas*, 28 augustus 2013; AFP, *18 Shia family members killed as Iraq unrest surges*, 4 september 2013; Vertrouwelijke bronnen.

Het merendeel van de aanslagen werd gepleegd door soennitische extremisten, met name AQI/ISIL. Deze aanslagen waren - net als in de vorige verslagperiode - met name gericht tegen sjiieten en sjiitische doelen, zoals pelgrims en moskeeën, evenals overheidsinstellingen en –werknemers, Iraakse veiligheidstroepen en leden van soennitische burgerwachten (*Sahwa*-milities).⁵⁸ Met name tijdens religieuze feestdagen was er sprake van een geweldstoename. Zo vielen er tijdens de *Ramadan*, van 9 juli tot 10 augustus 2013, meer dan 1.000 doden in Centraal- en Zuid-Irak.

In de verslagperiode vonden echter ook in toenemende mate aanslagen plaats op plekken waar veel 'gewone' burgers samenkomen, zoals cafés, markten, voetbalvelden, restaurants, (basis)scholen en begrafenissen; veelal in sjiitische, maar ook in soennitische wijken. In de verslagperiode was dan ook in toenemende mate sprake van geweld dat - ondanks de eventuele gerichtheid op een specifiek doel of specifieke doelgroep - een willekeurig geweldseffect sorteerde, waardoor er veel willekeurige burgerdoden en gewonden vielen.⁵⁹

Het is niet altijd duidelijk of soennitische extremisten de aanslagen plegen om het sektarische conflict te doen opleven en de huidige door sjiieten geleide regering te ondermijnen, of dat ook sjiitische milities achter sommige aanslagen zitten ter vergelding van de door soennitische extremisten gepleegde aanslagen op sjiitische doelen. Wel zijn er aanwijzingen dat sjiitische milities aan het her-mobiliseren zijn. Bovendien zouden de aanslagen op de soennitische doelen lijken op de werkwijze van de sjiitische milities.⁶⁰

In de verslagperiode vielen de meeste doden en gewonden door bomaanslagen. Sinds de geweldstoename vonden er in Centraal- en Zuid-Irak iedere week tientallen bomaanslagen plaats. Daarnaast vonden er per week ongeveer vijf zelfmoordaanslagen plaats, maar het precieze aantal fluctueert. Volgens een bron zou de huidige frequentie van zelfmoordaanslagen niet meer zo hoog zijn geweest sinds 2007, ten tijde van het sektarisch conflict. Zelfmoordaanslagen hebben de grootste kracht; per aanslag vallen er doorgaans tientallen doden en gewonden. Ook het aantal autobommen is sterk toegenomen.⁶¹ Daarnaast worden er wekelijks tientallen mensen doodgeschoten. Ook worden er soms rakketten en mortiergranaten afgevuurd.⁶²

Hieronder volgt ter illustratie een aantal ernstige incidenten die in de verslagperiode plaatsvonden in Centraal- en Zuid-Irak:

- Op 17 mei 2013 zijn 40 mensen om het leven gekomen door een aanslag op een soennitische moskee in Baquba, provincie Diyala;
- Op 20 mei 2013 kwamen meer dan 95 personen om het leven ten gevolge van een reeks (auto)bomaanslagen, met name in sjiitische wijken in Bagdad, maar bijvoorbeeld ook in Basra en Hilla;
- Op 10 juni 2013 zijn meer dan 70 mensen om het leven gekomen door een reeks aanslagen verspreid over Centraal- en Zuid-Irak, onder meer gericht

⁵⁸ Zie ook paragraaf 4.4. waar o.m. het gerichte geweld tegen de hier genoemde doelgroepen aan bod komt, evenals het gerichte geweld tegen andere specifieke groepen, zoals bepaalde beroepsgroepen of minderheidsgroepen.

⁵⁹ The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013; The Economist, *Violence in Iraq, the nightmare returns*, 17 juli 2013; Special Inspector General for Iraq Reconstruction, *Final report to the United States Congress*, 9 september 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁶⁰ Voor meer informatie over de her-mobilisering en de werkwijze van sjiitische milities, zie: Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shia militias execute civilians and remobilize*, 31 mei 2013. Zie ook paragraaf 3.3. over milities en gewapende groeperingen.

⁶¹ Volgens een bron zou er een verschuiving gaande zijn van het plegen van enkele 'grote' zelfmoordaanslagen naar het plegen van frequentere 'kleinere' aanslagen met autobommen. (Vertrouwelijke bron.)

⁶² Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shia militias execute civilians and remobilize*, 31 mei 2013; Vertrouwelijke bron.

tegen controleposten in Mosul en een markt in een overwegend sjiitische stad in de provincie Diyala;

- Op 20 juli 2013 kwamen meer dan 80 mensen om het leven ten gevolge van een reeks gecoördineerde aanslagen in de avonduren op plaatsen waar moslims samen kwamen om het vasten tijdens de *Ramadan* te breken (*iftar*);
- Op 10 augustus 2013 zijn bijna 80 mensen om het leven gekomen ten gevolge van een reeks aanslagen, met name op drukke plaatsen in overwegend sjiitische wijken in Bagdad, waar Irakezen samenkwamen om het Suikerfeest te vieren;
- In de ochtend van 28 augustus 2013 zijn in Bagdad meer dan 65 mensen om het leven gekomen door een reeks bomaanslagen;
- Op 5 oktober 2013 kwamen in en rondom Bagdad ruim 80 mensen om het leven door diverse aanslagen, waaronder ruim 50 sjiitische pelgrims, die onderweg waren naar de overwegend sjiitische wijk Kadhimiya voor een religieuze viering;
- Op 17 oktober 2013 kwamen tijdens de viering van het islamitische Offerfeest minstens 60 mensen om het leven bij een reeks van zelfmoord- en autobomaanslagen in Bagdad, Mosul en Tuz Khurmatu;
- Op 14 november 2013 zijn ruim 40 mensen om het leven gekomen ten gevolge van een reeks aanslagen, voornamelijk gericht tegen sjiieten, tijdens de viering van *Ashura*, een voor sjiieten heilige dag.⁶³

3.2 Veiligheidssituatie per gebied

In de verslagperiode is de veiligheidssituatie in geheel Centraal- en Zuid-Irak verslechterd. Het meeste geweld vond plaats in de centrale regio en het noordelijke deel van Centraal- en Zuid-Irak. Sinds de verslechterde veiligheidssituatie was Bagdad de zwaarst getroffen stad. Hier vielen de meeste doden, veelal ten gevolge van hevige, vaak gecoördineerde, bomaanslagen. De bomaanslagen in Bagdad vonden veelal plaats in overwegend sjiitische wijken; aanslagen in overwegend soennitische wijken kwamen echter ook voor. Ook in de steden Mosul (Ninewa) en Kirkuk (Ta'mim) vonden veel aanslagen plaats. Ruim 95% van alle aanslagen vond plaats in slechts zeven provincies, te weten Anbar, Babil, Bagdad, Diyala, Ninewa, Salahaddin en Ta'mim.⁶⁴ Een groot deel van het geweld vond nog altijd plaats in de betwiste gebieden, waar al eind 2012 sprake was van een geweldstoename ten gevolge van opgelopen spanningen tussen de KRG en de federale autoriteiten.⁶⁵ Onder meer in Anbar vonden regelmatig aanslagen plaats, die gericht waren tegen de Iraakse veiligheidsorganisaties en overige werknemers en doelen van de overheid.⁶⁶

Hoewel het geweldsniveau in het zuiden van Irak relatief laag ligt, is ook in deze regio sprake van een geweldstoename vergeleken met de vorige verslagperiode.

⁶³ Special Inspector General for Iraq Reconstruction, *Final report to the United States Congress*, 9 september 2013; AP, *Attacks kill 95 in Iraq, hint of Syrian spillover*, 20 mei 2013; NYT, *Iraq: Bombs Kill at Least 61 People*, 17 oktober 2013; NYT, *Scores Are Killed in Iraqi Violence*, 5 oktober 2013; NYT, *Deadly Bombs Stoke Fears of Sectarian Strife in Iraq*, 28 augustus 2013; Reuters, *Car bombs kill nearly 80 in Iraq, target Eid festivities*, 10 augustus 2013; BBC, *Iraq crisis: Dozens killed in day of Iraq attacks*, 10 juni 2013; The Guardian, *Revenge attack on Sunni mosque in Iraq kills 40*, 17 mei 2013; AFP, *Iraq attacks kill 44 as millions mark Shiite holiday*, 14 november 2013.

⁶⁴ The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013; BBC, *Iraq violence: Baghdad hit by series of deadly blasts*, 7 oktober 2013; Vertrouwelijke bron.

⁶⁵ Zie ook paragraaf 2.3. over de relatie tussen Erbil en Bagdad. Vertrouwelijke bronnen.

⁶⁶ The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013.

Onder meer in Basra, Nasiriyah, Diwaniya en Al-Kut hebben in de verslagperiode bomaanslagen en schietincidenten plaatsgevonden.⁶⁷

In de KAR vond op 29 september 2013 een gecoördineerde aanslag met meerdere bommen, inclusief zelfmoordenaars, plaats die gericht was tegen de Koerdische veiligheidsdienst, *Asayish*. Minstens zes medewerkers van de veiligheidsdienst zijn hierbij omgekomen en enkele tientallen mensen zijn gewond geraakt. De KAR had jarenlang niet meer te maken gehad met dergelijk geweld. De aanslag zou te maken hebben met de inmenging van de KRG in het conflict in Syrië en zou gepleegd zijn door de zogenaamde '*Kurdistan Brigades*' van ISIL.^{68 69}

Ook in deze verslagperiode hebben Turkse troepen militaire acties uitgevoerd op doelen van de 'Koerdische Arbeiderspartij' (PKK) in de KAR. Zo hebben op 15 januari 2013 zestien Turkse gevechtsvliegtuigen ruim 50 PKK-doelen geraakt in het Qandil-gebergte in een drie uur durende operatie. Na een door de PKK afgekondigd staakt-het-vuren in maart 2013 is de situatie enigszins rustiger geworden. Het Turkse parlement heeft in oktober 2013 het mandaat voor het Turkse leger verlengd op basis waarvan zij PKK-doelen in Irak mogen aanvallen.⁷⁰

3.3 Milities en gewapende groeperingen⁷¹

In de verslagperiode werd het merendeel van het geweld toegeschreven aan de soennitische - aan Al-Qaida gelieerde - groepering 'Islamitische Staat van Irak en de Levant' (ISIL). Het doel van ISIL ten aanzien van Irak is ondermijning/omverwerping van de door sjiïeten geleide federale regering en het doen herleven van het sektarisch conflict. ISIL zou verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de aanslagen in Centraal- en Zuid-Irak en met name gebruik maken van autobommen en zelfmoordaanslagen, soms meerdere tegelijk in gecoördineerde, massale aanslagen. Daarnaast zou ISIL geïmproviseerde explosieven gebruiken en geweervuur bij zowel gerichte moordaanslagen als vuurgevechten. Hun slagkracht is in de verslagperiode verder toegenomen, wat onder meer blijkt uit een geslaagde bevrijdingsactie op de zwaarbeveiligde *Abu Graib*-gevangenis op 21 juli 2013. Door middel van een goed gecoördineerde aanslag wist de organisatie, naar eigen zeggen, 500 gevangenen - veelal ISIL-leden - te bevrijden. Volgens het Iraakse ministerie van Justitie zou het om 260 ontsnapte gevangenen gaan. Tijdens de aanval, waarbij gebruik werd gemaakt van zelfmoordaanslagen en mortieraanvallen, vielen tientallen doden, onder wie veel bewakers en soldaten. De actie kwam precies een jaar nadat ISIL (voorheen AQI) de '*Breaking the Walls*'-campagne bekend maakte, die gericht was op de bevrijding van gevangenen AQI/ISIL-leden. Een vergelijkbare aanval vond ook al in januari 2013 plaats op de *Taji*-gevangenis in het noorden van de provincie Bagdad. Hierbij werden enkele tientallen gevangenen bevrijd. Op 21 juli was ook de *Taji*-gevangenis

⁶⁷ Vertrouwelijke bron.

⁶⁸ NYT, *Once-Calm Area of Iraq Is Shaken by Bombings*, 29 september 2013; Vertrouwelijke bron. Zie ook: The Financial Times, *KRG to train Syrian Kurds to stop extremists gaining ground*, 9 mei 2013.

⁶⁹ Het is niet duidelijk of deze aanslag moet worden beschouwd als een op zichzelf staand incident of een teken van algehele verslechtering van de veiligheidssituatie in de KAR. Het is ook niet duidelijk wie precies bedoeld worden met de '*Kurdistan Brigades*'.

⁷⁰ Reuters, *Kurdish rebels say Turkish reforms 'disappoint', weigh ceasefire*, 10 oktober 2013; Hurriyet Daily News, *Turkish F-16 planes hit PKK targets in northern Iraq*, 27 december 2012; AFP, *Turkey hits PKK in Iraq as bodies of slain Kurds at home*, 16 januari 2013.

⁷¹ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor informatie over milities en gewapende groeperingen die actief zijn in Centraal- en Zuid-Irak. In de verslagperiode was het doorgaans niet geheel duidelijk welke milities/groeperingen verantwoordelijk waren voor welke incidenten. Bovendien kan het voor komen dat aanslagen enkel worden opgeëist voor propagandadoeleinden. Derhalve valt doorgaans niet met zekerheid te zeggen wie de geweldplegers zijn. Voor zover er wel bepaalde aanwijzingen zijn voor betrokkenheid van specifieke milities/groeperingen wordt dat in de tekst vermeld. In andere gevallen wordt er in algemenere termen verwezen naar soennitische gewapende groeperingen dan wel sjiïtische milities.

het doelwit van een aanval, maar dit zou enkel een afleidingsmanoeuvre voor de aanval op de *Abu Graib*-gevangenis zijn geweest. Volgens het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft ISIL bij de gevangenisaanvallen hulp van daar werkzame bewakers gehad.⁷²

Volgens een bron zijn er geen signalen dat milities gedwongen zouden rekruteren. Wel zou ISIL gebruik maken van hersenspoelmethodes.⁷³ Ook zou ISIL kinderen rekruteren, met name in Ninewa (vooral Mosul) en in Salahaddin.⁷⁴ In delen van Ninewa, zoals het district Sinjar en de stad Mosul, zou ISIL een grote mate van invloed hebben. Ook zou ISIL in Mosul beschermingsgeld innen ter bekostiging van aanslagen.^{75 76}

Na het geweldsincident in Hawija eind april 2013 hebben veel soennitische demonstranten zich aangesloten bij gewapende groeperingen of nieuwe gewapende groeperingen opgericht. Deze groeperingen zijn vervolgens door de wijken van de soennitische gebieden gaan patrouilleren. In de provincies Diyala, Ta'mim, Ninewa en Anbar zouden de nieuwe soennitische gewapende groeperingen om controle wedijveren met ISIL en tevens met de hernieuwd opduikende sjiitische milities. Daarnaast zijn er berichten dat de Koerdisch-soennitische groepering *Ansar Al-Islam* (voorheen *Ansar Al-Sunna*) in een strijd verwickeld is met de voormalige bondgenoot ISIL. Leden van beide groeperingen zouden, in de provincie Ta'mim, aanslagen op elkaar plegen en bovendien informatie lekken over elkaars activiteiten aan de Iraakse veiligheidsorganisaties. De strijd tussen ISIL en *Ansar Al-Islam* zou met name draaien om macht en geld.⁷⁷

Sjiitische milities bevinden zich met name in Bagdad. De sjiitische milities zouden niet meer zo sterk zijn als voorheen, omdat veel voormalige militieleden geïntegreerd zijn in de Iraakse veiligheidstroepen.⁷⁸ Wel zouden de sjiitische milities zich in toenemende mate aan het her-mobiliseren zijn als reactie op het geweld tegen de sjiitische bevolking.⁷⁹

In de verslagperiode is er een nieuwe sjiitische militie opgericht, het *Mukthar*-leger. Deze militie heeft onder meer de verantwoordelijkheid opgeëist voor verspreiding van dreigpamfletten en een aanval op *Camp Liberty*.⁸⁰

De sjiitische militie *Asaib Ahl al-Haq* is sinds hun afscheiding van het *Mahdi*-leger verwickeld in een strijd met de loyale Sadristen.⁸¹ Er vonden in de verslagperiode geregeld straatgevechten plaats tussen beide groepen, onder meer in Bagdad in de

⁷² Center for Strategic and International Studies, *Violence in Iraq: The growing risk of serious civil conflict*, 9 september 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 22 augustus 2013; The Telegraph, *Mass al-Qaeda jailbreak in Iraq was 'insider job'*, 23 juli 2013; The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013; Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shia militias execute civilians and remobilize*, 31 mei 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁷³ Vertrouwelijke bron.

⁷⁴ UNSC, *Report of the Secretary-General to the Security Council on Children and Armed Conflict (S/2013/245)*, 15 mei 2013.

⁷⁵ The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013; Vertrouwelijke bron.

⁷⁶ Behalve het innen van beschermingsgeld, is het niet duidelijk waaruit de invloed van ISIL precies bestaat. Ook is het niet duidelijk in hoeverre de invloed van ISIL in het district Sinjar de situatie van minderheden beïnvloedt.

⁷⁷ The Economist, *Violence in Iraq, the nightmare returns*, 17 juli 2013; Niqash, *For power and money: Kirkuk extremist groups play dirty tricks on one another*, 28 november 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁷⁸ Vertrouwelijke bronnen.

⁷⁹ Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shia militias execute civilians and remobilize*, 31 mei 2013.

⁸⁰ Vertrouwelijke bron. Zie ook paragraaf 5.1. over *Camp Liberty* en de *People's Mujahedin of Iran* (PMOI).

⁸¹ *Asaib Ahl al-Haq* heeft zich ten tijde van de ontwapening en herstructurering van het *Mahdi*-leger in 2008 afgescheiden. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

wijken Sadr City en Ghazaliyah.⁸² *Asaib Ahl al-Haq* is de politiek ingegaan en is volgens een bron bovendien begonnen met levering van diensten, vergelijkbaar met *Hezbollah*.⁸³ *Asaib Ahl al-Haq* blijft haar eigen ontwapening echter weigeren.⁸⁴ De militie zou veel controle hebben in Sadr City (Bagdad). Op enkele dreigpamfletten verspreid in gemengde wijken in Bagdad en gericht tegen soennieten zou prominent het logo van *Asaib Ahl al-Haq* prijken.⁸⁵

In de verslagperiode waren er berichten over executies van onder meer eigenaren van slijterijen en van prostituees, uitgevoerd door officieuze *moral police* in en rondom Sadr City. De locatie en werkwijze duiden op betrokkenheid van sjiitische milities.⁸⁶ Het is niet bekend in hoeverre milities in andere gebieden in staat waren leefregels op te leggen.

In de verslagperiode is geregeld melding gemaakt van nep-controleposten, opgezet door leden van gewapende groeperingen en milities om specifieke groepen aan te vallen. Zo hebben soennitische militieleden op 24 juli 2013 in een hinderlaag bij Salahaddin veertien vrachtwagenchauffeurs geëxecuteerd, omdat ze sjiitisch waren. Ook sjiitische militieleden hebben in de verslagperiode nep-controleposten opgezet om sektarisch-georiënteerde ontvoeringen en executies uit te voeren. Onder meer *Asaib Ahl al-Haq* zou in Bagdad nep-controleposten hebben opgericht om soennieten te doden op basis van informatie in hun identiteitsdocumenten.⁸⁷

In de verslagperiode zijn, voor zover bekend, geen dodenlijsten gebruikt.⁸⁸

3.4 Iraakse veiligheidsorganisaties⁸⁹

De Iraakse veiligheidsorganisaties in Irak, met uitzondering van de KAR, hadden in de verslagperiode de veiligheidssituatie niet meer onder controle en waren in het algemeen niet in staat om bescherming te bieden aan de Iraakse burgers. Premier Al-Maliki heeft toegegeven hulp nodig te hebben bij de bestrijding van het geweld. Zo heeft de premier aan de *Sahwa*-milities⁹⁰ steun gevraagd bij de bestrijding van soennitische extremisten. Ook heeft hij een bezoek gebracht aan de Verenigde Staten met een verzoek om onder meer wapens en mankracht.⁹¹

⁸² Institute for the Study of War, *The resurgence of Asa'ib Ahl al-Haq*, december 2012; Vertrouwelijke bronnen.

⁸³ Sinds hun participatie op politiek niveau heeft *Asaib Ahl al-Haq* goede banden opgebouwd met premier Al-Maliki. Dit zou onder meer te maken hebben met de verwachting dat de komst van *Asaib Ahl al-Haq* op het politieke toneel de invloed van Moqtada al-Sadr – de politieke rivaal van Al-Maliki – zal kunnen verminderen. (The Washington Post, *Iranian-backed militant group in Iraq is recasting itself as a political player*, 18 februari 2013; Institute for the Study of War, *The resurgence of Asa'ib Ahl al-Haq*, december 2012.) Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor informatie m.b.t. de banden tussen enkele sjiitische milities en de Iraakse autoriteiten.

⁸⁴ Vertrouwelijke bron.

⁸⁵ Vertrouwelijke bron. Zie ook paragrafen 4.4.11.1. en 4.4.11.2. over de verspreiding van dreigpamfletten.

⁸⁶ Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shia militias execute civilians and remobilize*, 31 mei 2013; Vertrouwelijke bronnen. Zie ook paragraaf 4.4.11. over religieuze groepen en paragraaf 4.4.13. over personen met 'Westerse'/niet-conformerende uiterlijkheden en/of levenswijze.

⁸⁷ Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shia militias execute civilians and remobilize*, 31 mei 2013; Hurriyet Daily News, *Gunmen execute 14 Shiite truck drivers in Iraq*, 25 juli 2013; Special Inspector General for Iraq Reconstruction, *Final report to the United States Congress*, 9 september 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁸⁸ Vertrouwelijke bron.

⁸⁹ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor informatie over de veiligheidsorganisaties die onder de federale Iraakse regering vallen en de veiligheidsorganisaties in de KAR.

⁹⁰ De *Sahwa*-milities, ook wel *Awakening Councils* genaamd, zijn soennitische burgerwachtmilities die de Amerikanen en de Iraakse overheid hebben geholpen bij de bestrijding van AQI. In de afgelopen jaren is premier Al-Maliki een aantal afspraken t.a.v. de *Sahwa*-milities niet nagekomen, waaronder integratie in de Iraakse veiligheidsorganisaties en verhoging van de salarissen, waardoor de *Sahwa*-leden zich in toenemende mate gemarginaliseerd voelden en velen van hen de samenwerking met de Iraakse regering hebben opgezegd. (The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013.)

⁹¹ The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013; Special Inspector General for Iraq Reconstruction, *Final report to the United States Congress*, 9 september 2013.

Volgens bronnen hebben de Iraakse veiligheidstroepen een gebrek aan professionaliteit en slagkracht. Zo is er in de verslagperiode een groot aantal extra controleposten opgericht, maar laat de effectieve controle te wensen over.⁹² Daarnaast hebben de Iraakse troepen zich teruggetrokken uit enkele overwegend soennitische steden in de provincies Anbar (waaronder Ramadi en Fallujah) en Salahaddin. De Iraakse troepen voeren in deze steden - naar verluidt uit angst - geen patrouilles meer uit, maar houden zich in plaats daarvan in de omgeving op en voeren geregeld onverwachte massale arrestatieoperaties uit. Ook zijn veel Iraakse troepen van Koerdische etniciteit overgelopen⁹³ naar de Koerdische *Peshmerga*.⁹⁴

Leden van Iraakse veiligheidsorganisaties hebben in de verslagperiode geregeld geweld gebruikt tegen onder meer soennitische demonstranten, waardoor enkele tientallen mensen om het leven zijn gekomen.⁹⁵ Ook zijn leden van de veiligheidsorganisaties betrokken bij martelpraktijken, veelal in het kader van de bestrijding van terrorisme.⁹⁶ Overheidsfunctionarissen worden doorgaans niet vervolgd voor het plegen van mensenrechtenschendingen.⁹⁷ In navolging van het geweld in Hawija eind april 2013 heeft de Iraakse regering weliswaar een commissie ingesteld om onderzoek te doen naar de gebeurtenissen, maar er is nog geen rapport uitgekomen.⁹⁸

3.5 Bloedwraak en eergerelateerd geweld

Eergerelateerd geweld - waaronder eerwraak (moord) - komt in geheel Irak voor, ook in de KAR. In de KAR zou het probleem in de afgelopen jaren bovendien groter zijn geworden. Deze toename zou echter ook veroorzaakt kunnen zijn doordat steeds meer mensen in de KAR het geweld rapporteren. Eergerelateerd geweld is een algemeen probleem in Irak en is niet etnisch of sektarisch bepaald. Ook komt het zowel in de grote steden als daarbuiten voor.⁹⁹

Met eergerelateerd geweld beoogt de dader de eer van de familie te herstellen door het ongewenste gedrag van een familielid, waardoor de sociale, culturele of religieuze normen zouden zijn overtreden, te bestraffen. Voorbeelden van dergelijk ongewenst gedrag zijn overspel, ontmaagding (ook in geval van verkrachting), huwelijksweigering of het aanvragen van een scheiding. Ook indien er slechts een vermoeden bestaat van een dergelijke overtreding kan dat voldoende zijn voor de familie om een eergerelateerd geweldsmisdrijf te plegen. Volgens een bron zouden familieleden internetactiviteiten en mobiele telefoongegevens controleren op oneervolle activiteiten. Eergerelateerd geweld kan bestaan uit het lijfelijk straffen, maar het vermoorden van het slachtoffer (eerwraak) komt ook vaak voor. Tevens

⁹² Zo gebruiken de Iraakse veiligheidstroepen nog altijd neppe bomdetectoren, waarvan men al geruime tijd weet dat ze niet functioneren. (The Guardian, James McCormick's fake bomb detectors 'still used in Iraq', 3 oktober 2013.)

⁹³ Dit zou zowel te maken hebben met het uitblijven van salarisuitbetalingen als met de weigering aan bepaalde operaties deel te nemen, onder meer in Suleiman Bek en Tuz Khurmatu. (Vertrouwelijke bron.)

⁹⁴ The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013; Al-Monitor, *Iraqi checkpoints provide little security*, 6 november 2013; Vertrouwelijke bron.

⁹⁵ Zie paragraaf 2.1. over sociale en politieke onrust.

⁹⁶ Zie paragraaf 4.3.8. over mishandeling en foltering.

⁹⁷ Zie paragraaf 4.3.8. over mishandeling en foltering voor informatie m.b.t. de vervolging van overheidsfunctionarissen voor mensenrechtenschendingen.

⁹⁸ Vertrouwelijke bronnen.

⁹⁹ UNHCR, *Eligibility Guidelines - Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices - Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Kurdnet, *89 women killed, 357 burnt in Iraq's Kurdistan region in 2012*, 17 februari 2013; Vertrouwelijke bronnen.

komt het voor dat slachtoffers door hun eigen familie worden verstoten of zelfmoord plegen, omdat zij de druk van de familie vanwege de door hen ervaren schande niet meer kunnen verdragen. In de KAR komt tevens verbranding¹⁰⁰ voor als vorm van eerwraak.¹⁰¹

Hoewel ook mannen slachtoffer kunnen worden van eerwraak, hebben vrouwen disproportioneel te lijden onder deze vorm van geweld.¹⁰² Een bron geeft aan dat bij als ongeoorloofd beschouwde contacten tussen een man en een vrouw, de man ook bestraft kan worden, samen met de vrouw, maar niet alleen.¹⁰³ LHBT's (lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders) of personen die op basis van hun uiterlijk of gedrag ervan worden verdacht tot deze categorie te behoren lopen ook een risico het slachtoffer te worden van eengerelateerd geweld.¹⁰⁴

Eengerelateerd geweld blijft vaak een familieaangelegenheid waar de politie buiten wordt gehouden. Vervolgning van daders komt zelden voor of er wordt een disproportioneel lage straf opgelegd.¹⁰⁵ Bronnen in de KAR geven aan dat de politie geen onderzoek verricht naar mogelijk eengerelateerd geweld als de familie of het slachtoffer zelf aangeeft dat er geen sprake is van een eengerelateerd delict. Bovendien worden sterfgevallen ten gevolge van eerwraak vaak bestempeld als zelfmoord of een ongeluk.¹⁰⁶

Indien er toch strafrechtelijke vervolging plaatsvindt, dient dit te gebeuren op grond van de reguliere wetsartikelen van het Wetboek van Strafrecht, zoals de artikelen gewijd aan moord of doodslag indien het slachtoffer is gedood.¹⁰⁷ Artikel 128 bepaalt dat het plegen van een strafbaar feit met eengerelateerd motief of in antwoord op een ongerechtvaardigde en ernstige provocatie van het slachtoffer een verzachtende omstandigheid is, op basis waarvan de strafmaat verlaagd kan worden.¹⁰⁸ De opgelegde straffen kunnen van rechter tot rechter sterk verschillen. Volgens een bron krijgt een dader van eerwraak doorgaans één tot twee jaar gevangenisstraf opgelegd en in sommige gevallen slechts een voorwaardelijke gevangenisstraf.¹⁰⁹

De Koerdische regering heeft in 2000 en 2001 wetswijzigingen doorgevoerd op basis waarvan artikel 128 van het Wetboek van Strafrecht niet meer mag worden

¹⁰⁰ 'Zelfverbranding' door vrouwen komt vaak voor in de KAR. In veel gevallen zijn de 'zelfverbrandingen' echter een verhuiling van eerwraak om alle bewijs uit te wissen. (Vertrouwelijke bron.)

¹⁰¹ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Kurdnet, *89 women killed, 357 burnt in Iraq's Kurdistan region in 2012*, 17 februari 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁰² UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013.

¹⁰³ Vertrouwelijke bron.

¹⁰⁴ Zie paragraaf 4.4.12. over de situatie van LHBT's. Zie ook het thematisch ambtsbericht over de situatie van LHBT's in Irak van juni 2012.

¹⁰⁵ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Niqash, *honour crimes: iraqi law means soft sentences for wife-killers*, 30 mei 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁰⁶ Reuters, *"Honor killings" require tougher laws, say Iraqi women*, 6 maart 2012; UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁰⁷ Wetboek van Strafrecht 111 van 1969, zoals gewijzigd tot maart 2010; Engelse vertaling geraadpleegd op: <http://gjpi.org/2009/04/12/penal-code-111-of-1969/>.

¹⁰⁸ In artikel 130 wordt vervolgens bepaald dat, in geval van een verzachtende omstandigheid, een eventuele doodstraf wordt verlaagd tot een levenslange of tijdelijke gevangenisstraf of detentie voor een periode van minimaal 1 jaar. Indien de reguliere straf voor het delict een tijdelijke of levenslange gevangenisstraf is, zal de strafmaat worden verlaagd tot detentie van minimaal 6 maanden.

¹⁰⁹ Niqash, *honour crimes: iraqi law means soft sentences for wife-killers*, 30 mei 2013; Vertrouwelijke bronnen.

toegepast in de KAR in geval van eengerelateerd geweld of eerwraak.¹¹⁰ Doorgaans vindt er echter geen vervolging plaats van eengerelateerd geweld, vanwege gebrek aan bewijs, omdat de onderzoeksmethoden in de KAR zwak zijn. Het dossier wordt dan gesloten zonder vervolging van de dader. Voor zover er wel vervolging plaatsvindt worden er in het algemeen nog altijd lage straffen opgelegd.¹¹¹ Bovendien zien de wetswijzigingen alleen toe op geweld jegens vrouwen, wat betekent dat artikel 128 nog altijd kan worden toegepast in zaken betreffende eerwraak of eengerelateerd geweld jegens mannen.¹¹²

Personen die vrezen het slachtoffer te worden van eengerelateerd geweld zullen doorgaans niet om bescherming van de autoriteiten vragen vanwege de angst voor represailles van familieleden en de gemeenschap, maar ook omdat ze de familie niet nog meer schande willen brengen. Bovendien is het vertrouwen in de autoriteiten laag wat betreft het nemen van maatregelen ter bescherming van slachtoffers van eengerelateerd geweld en vervolging van de daders. Eengerelateerd geweld is nog altijd een sociaal geaccepteerd fenomeen, ook onder mensen werkzaam bij de politie.¹¹³

De Iraakse autoriteiten zijn doorgaans niet in staat voldoende bescherming te bieden aan personen die het slachtoffer dreigen te worden van eengerelateerd geweld. Dit blijkt onder meer uit een recente zaak die zich afspeelde in Garmyan (KAR). Een vijftienjarig meisje was onder bescherming gesteld van het *Directorate for Combatting Violence Against Women*¹¹⁴ in de KAR, nadat ze haar toevlucht had gezocht tot een opvanghuis, omdat ze door haar familie werd bedreigd. De reden voor de bedreiging was dat haar broer haar had verkracht. Bovendien is het meisje ten gevolge van de verkrachting zwanger geworden. Vanwege de verkrachting is het meisje samen met haar broer gearresteerd, terwijl ze nog onder toezicht stond van het Directoraat. Haar broer is veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf en het meisje is uiteindelijk op borgtocht vrijgelaten. Het Directoraat heeft het meisje vervolgens aan een andere broer 'overgedragen', nadat hij bij de politie een schriftelijke verklaring had ondertekend, waarin hij beloofde haar niets te zullen aandoen. Vervolgens is het meisje door deze andere broer vermoord om de eer van de familie te herstellen.¹¹⁵

Personen die voor eerwraak moeten vrezen, kunnen niet of nauwelijks terecht in opvanghuizen. In de KAR bestaat op kleine schaal opvang voor vrouwen die slachtoffer zijn of vrezen te worden van geweld. De KAR heeft zowel private als publieke opvanghuizen, maar deze zijn vaak overvol, zijn een tijdelijke oplossing en bieden niet voldoende bescherming. In Centraal- en Zuid-Irak bestaan met name private opvangcentra, die worden gerund door lokale ngo's. De opvang- en beschermingsmogelijkheden zijn echter zeer beperkt en de omstandigheden zijn slecht.¹¹⁶

¹¹⁰ Besluit nr. 59 van 12 april 2000 van de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) en Wet nr. 14 van 2002 van de Koerdische Democratische Partij (KDP).

¹¹¹ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Vertrouwelijke bronnen.

¹¹² Centre for Gender and Violence Research, University of Bristol and Roehampton University, UK, in partnership with Kurdish Women's Rights Watch, *Honour-based violence and Honour-based Killings in Iraqi Kurdistan and in the Kurdish Diaspora in the UK*, november 2010.

¹¹³ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013.

¹¹⁴ Zie ook paragraaf 4.4.6. over vrouwen.

¹¹⁵ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Kurdnet, *Rape and killing of 15 year old Nigar Rahim in Iraq's Kurdistan*, 18 augustus 2012.

¹¹⁶ Zie paragraaf 4.4.6. over opvangmogelijkheden voor vrouwen.

Een alternatieve oplossing voor een eengerelateerde kwestie is in principe mogelijk via bemiddeling door de stamleider of een stamoudere. Bemiddeling is een traditionele methode van geschillenbeslechting in Irak, waarbij leiders van de stam (of de gemeenschap) problemen tussen personen, families en stammen proberen op te lossen. Hoewel het concept van eerwraak tribale wortelen heeft, zijn er stamleiders in Irak die juist een einde willen maken aan eengerelateerd geweld door middel van tribale bemiddeling. De bemiddeling kan diverse resultaten opleveren. Zo kunnen een ongetrouwde man en vrouw na het hebben van gemeenschap verplicht worden om met elkaar te trouwen. Indien de vrouw getrouwd was, kan de man met wie zij buiten het huwelijk gemeenschap heeft gehad verplicht worden om de echtgenoot en de familie van de vrouw een 'schadevergoeding' te betalen. Het is echter ook mogelijk dat de uitkomst van tribale bemiddeling doding van de overtreder(s) is. Zo kan een vrouw die buiten het huwelijk gemeenschap heeft gehad met een man alsnog vermoord worden, indien deze man onbekend of onvindbaar is of als hij weigert met de vrouw te trouwen. De gedraging kan dan immers niet 'gerepareerd' worden. Tribale bemiddeling leidt niet altijd tot een oplossing. Bovendien is het mogelijk dat een betrokkene van mening is dat het resultaat van de bemiddeling de eer van de familie niet heeft hersteld en alsnog overgaat tot geweld. Indien een erkestie binnen de eigen familie speelt, wat vaak het geval is, wordt de zaak echter zoveel mogelijk binnenshuis gehouden om de eer van de familie niet nog meer schade toe te brengen. Er is dan ook niet altijd een alternatieve oplossing voor eengerelateerd geweld.¹¹⁷

Het aantal gevallen van bloedwraak zou beperkt zijn in Irak, maar komt in ieder geval in de Koerdische gebieden nog wel voor. Voor zover bekend speelt bloedwraak zich alleen af tussen mannen van verschillende families (of stammen) en hebben vrouwen niet voor bloedwraak te vrezen. Plegers van bloedwraak zouden in principe moeten worden opgepakt en bestraft als iedere andere moordenaar. In de Koerdische gebieden worden disputen tussen families (of stammen) echter veelal opgelost door middel van bemiddeling door stamhoofden en in sommige gevallen rechtbanken. Doorgaans is de uitkomst dat er een schadevergoeding moet worden betaald. Dergelijke bemiddeling is niet in alle gevallen effectief, maar zou wel veel disputen oplossen. Specifieke informatie met betrekking tot bloedwraak in de overige delen van Irak is in de verslagperiode niet gevonden.¹¹⁸

De traditionele 'fasl'-praktijken - waarbij familieleden (zoals vrouwen en kinderen) worden verhandeld om tribale disputen te beslechten - zouden vooral in de zuidelijke provincies van Irak voor komen.¹¹⁹

¹¹⁷ Danish Immigration Service, *Security and Human Rights Issues in Kurdistan region of Iraq and South/Central Iraq*, juli 2009; Danish Immigration Service, *Honour Crimes against Men in Kurdistan Region of Iraq and the availability of protection*, maart 2010; Heartland Alliance International, *Iraq: Mediating to Prevent Violence Against Women in IDP Camps*; heartland alliance, www.heartlandalliance.org, geraadpleegd 18 september 2012; Niqash, *honour crimes: iraqi law means soft sentences for wife-killers*, 30 mei 2013; Vertrouwelijke bron.

¹¹⁸ Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, 1 februari 2012; Vertrouwelijke bron.

¹¹⁹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices - Iraq*, 19 april 2013.

4 Mensenrechten

4.1 Juridische context

4.1.1 *Verdragen en protocollen*

Irak is geen partij bij het Vluchtelingenverdrag van Genève, noch het bijbehorende Protocol.¹²⁰

4.1.2 *Nationale wetgeving*¹²¹

*Nationaliteitswetgeving*¹²²

Personen die op basis van RCC-decreet 666, dat al eerder ongeldig is verklaard, de Iraakse nationaliteit zijn kwijtgeraakt, worden als Iraaks staatsburger beschouwd.¹²³ Voorts is vastgelegd dat Irakezen van wie eerder de Iraakse nationaliteit was ontnomen om politieke, raciale of religieuze redenen of omdat de betrokkene een andere nationaliteit had verkregen, het recht hebben hun Iraakse nationaliteit te herkrijgen. Dit geldt ook voor de kinderen van personen die om deze reden de Iraakse nationaliteit zijn kwijtgeraakt.¹²⁴

Om in aanmerking te komen voor herkrijging van de Iraakse nationaliteit dient de verzoeker terug te keren naar Irak en hier gedurende een periode van minimaal een jaar te verblijven.¹²⁵ Voor het herkrijgen van de Iraakse nationaliteit kan in persoon een aanvraag worden ingediend, waarbij de aanvrager de volgende documenten moet overleggen: een op schrift gesteld verzoek tot herkrijging van de Iraakse nationaliteit, een kopie van de nationaliteitskaart (of een nationaliteitskaart van de vader of een van de broers of zussen), het uittreksel uit de algemene registratie van 1957,¹²⁶ een kopie van het buitenlandse paspoort, een verblijfsvergunning die bewijst dat de aanvrager niet korter dan een jaar in Irak heeft verbleven en tot slot twee pasfoto's.¹²⁷ Na de herkrijging van de Iraakse nationaliteit kunnen in principe een nieuw nationaliteitscertificaat en een nieuwe identiteitskaart worden

¹²⁰ Website UNHCR, <http://www.unhcr.org>, geraadpleegd op 15 oktober 2013. Voor overige internationale mensenrechtenverdragen zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

¹²¹ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor meer informatie m.b.t. nationale wetgeving, zoals de grondwet en de verankering daarin van fundamentele rechten, de bevoegdheidsverdeling m.b.t. de uitvaardiging van beleid en wetgeving, strafwetgeving en strafrechtprocedure, het *Central Criminal Court of Iraq* en het Iraaks Hooggerechtshof in Strafzaken.

¹²² Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor meer informatie m.b.t. nationaliteitswetgeving.

¹²³ Artikel 17 van de Nationaliteitswet nr. 26 van 2006, Engelse vertaling zoals beschikbaar op www.refworld.org, geraadpleegd op 25 oktober 2013. Zie over de Revolutionaire Commandoraad (RCC) het algemeen ambtsbericht Irak, december 2006 en het algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002.

¹²⁴ Artikel 18 van de Grondwet van de Republiek Irak, Engelse vertaling zoals beschikbaar op www.ilo.org, geraadpleegd op 15 oktober 2013; Artikel 18 van de Nationaliteitswet nr. 26 van 2006, Engelse vertaling zoals beschikbaar op www.refworld.org, geraadpleegd op 25 oktober 2013.

¹²⁵ Artikel 10 van de Nationaliteitswet nr. 26 van 2006, Engelse vertaling zoals beschikbaar op www.refworld.org, geraadpleegd op 25 oktober 2013.

¹²⁶ Met een 'uittreksel uit de algemene registratie van 1957' wordt bedoeld een uittreksel van de registratie tijdens de laatste landelijke volkstelling die in 1957 werd gehouden in Irak. Dit uittreksel dient onder meer overgelegd te worden bij de aanvraag van bepaalde documenten of bij overheidsbenoemingen. Voor personen die na 1957 geboren zijn zou het volgens een bron voldoende zijn om, in plaats van dit uittreksel, het geboortebewijs te overleggen. Vertrouwelijke bron.

¹²⁷ Website Republic of Iraq, Ministry of Foreign Affairs, www.mofa.gov.iq, geraadpleegd op 30 oktober 2013.

aangevraagd via de reguliere weg.¹²⁸ Onder meer Fayli-Koerden hebben in de afgelopen jaren de Iraakse nationaliteit herkreten.¹²⁹

Op grond van de Nationaliteitswet kan een Irakees die een andere nationaliteit verwerft, afstand doen van zijn/haar Iraakse nationaliteit.¹³⁰ Over de praktijk is geen informatie bekend.

*Personen- en familierecht*¹³¹

De Arabische benaming voor de familierechtbank voor moslims is *mahkamat al-ahwal al-shakhsiyah*. De familierechtbank voor niet-moslims heet *mahkamat al-mawad al-shakhsiyah*. Doorgaans wordt achter deze benamingen het desbetreffende district geplaatst.¹³²

In de verslagperiode heeft het ministerie van Justitie een conceptwet ingediend, waarin wordt bepaald dat in personen- en familierechtelijke zaken die betrekking hebben op sjiieten *sharia*-wetgeving moet worden toegepast. De conceptwet is in strijd met internationale mensenrechtenverdragen, met name ten aanzien van kinderen en vrouwen. Zo zouden - op basis van deze conceptwet - vrouwen vanaf de negenjarige leeftijd mogen trouwen, zou polygamie onvoorwaardelijk toegestaan zijn en zouden mannen te allen tijde recht hebben op geslachtsgemeenschap met hun vrouw.¹³³

In Centraal- en Zuid-Irak komt de voogdij en het zorgrecht over een kind in geval van scheiding van de echtgenoten tot de leeftijd van vijftien jaar¹³⁴ wettelijk gezien aan de moeder toe, mits dit door de rechter in het belang van het kind wordt geacht. De moeder moet volgens de wet aan bepaalde voorwaarden voldoen om de voogdij te krijgen. Zo moet zij meerderjarig zijn, in goede mentale gezondheid verkeren, fatsoen hebben en in staat zijn het kind op te voeden.¹³⁵ Indien de moeder hertrouwt verliest zij niet automatisch de voogdij; de rechter zal in het belang van het kind beslissen of ze de voogdij houdt of dat de voogdij naar de vader over gaat. Bij overlijden van de moeder of indien de moeder niet meer aan de voorwaarden voor voogdijschap voldoet, gaat de voogdij in beginsel over naar de vader, mits dit in het belang van het kind wordt geacht. De moeder heeft recht op alimentatie van de vader voor de zorg en de opvoeding van het kind; andersom geldt dit niet. Indien beide partijen geen onderlinge overeenstemming kunnen bereiken ten aanzien van de hoogte van de alimentatie zal de rechter hierover beslissen. Dit geldt ook voor de vaststelling van een bezoeksregeling. In de praktijk ligt de voogdij over de kinderen doorgaans bij de vader, wat volgens een bron in veel gevallen te maken kan hebben met het feit dat de vrouw financieel niet in staat is om na de scheiding voor een kind te zorgen. Indien volgens de rechter geen van

¹²⁸ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor informatie m.b.t. de procedures ter verkrijging van documenten. In hoeverre in de praktijk daadwerkelijk nieuwe documenten worden verstrekt is niet bekend. Vertrouwelijke bron.

¹²⁹ Zie paragraaf 4.4.2. over Fayli-Koerden en Irakezen van Iraanse afkomst.

¹³⁰ Artikelen 10 en 12 van de Nationaliteitswet nr. 26 van 2006, Engelse vertaling zoals beschikbaar op www.refworld.org, geraadpleegd op 25 oktober 2013. Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor de procedure betreffende het afstand doen van de Iraakse nationaliteit.

¹³¹ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor informatie m.b.t. het personen- en familierecht.

¹³² Vertrouwelijke bron.

¹³³ Al Monitor, *Iraq's Jaafari law would violate human rights*, 21 november 2013; Vertrouwelijke bron.

¹³⁴ De moeder heeft in beginsel recht op de voogdij tot de leeftijd van tien jaar. Na consultatie van de relevante gemeenschaps- en medische comités kan de rechter de voogdij verlengen totdat het kind de vijftienjarige leeftijd bereikt. Na het bereiken van de vijftienjarige leeftijd mag het kind zelf kiezen bij welke ouder (of eventueel een familielid) het wil verblijven. (Vertrouwelijke bron.)

¹³⁵ In 1980 heeft het Iraakse Hof van Cassatie geoordeeld dat het hebben van een andere religie dan het kind een valide reden kan zijn voor een rechter om de voogdij niet aan de moeder toe te kennen. (Vertrouwelijke bron.)

beide ouders in staat is voor het kind te zorgen zal de voogdij worden overgedragen aan iemand die wel hiertoe in staat is of wordt het kind geplaatst in een opvangtehuis van de overheid.¹³⁶

Volgens een bron krijgt de moeder in de KAR na een echtscheiding de voogdij over het kind tot de leeftijd van twaalf jaar. Dit zou enkel anders zijn, indien de moeder psychisch ziek is. Wanneer het kind de twaalfjarige leeftijd bereikt mag het kind volgens de wet zelf beslissen over de voogdij. In de praktijk heeft de rechter echter de discretionaire bevoegdheid om over de voogdij te beslissen, ook in geval van kinderen ouder dan twaalf jaar. Indien de moeder de voogdij krijgt is de vader financieel verantwoordelijk voor het kind. Dit geldt omgekeerd niet.¹³⁷ In de KAR heeft de vader in beginsel het recht de kinderen tweemaal per maand te bezoeken op een neutrale locatie.¹³⁸

Ondernemingsrecht

In Irak kan een persoon een groot aantal commerciële activiteiten ontplooiën zonder rechtspersoonlijkheid. Voor het openen van een winkel (zonder rechtspersoonlijkheid) dient de ondernemer de naam van de winkel te registreren bij de Iraakse Kamer van Koophandel. Indien de ondernemer artikelen voor consumptie wil verkopen dient hij een vergunning aan te vragen bij het ministerie voor Gezondheidszorg, dat de winkel hiertoe zal inspecteren. Indien er alcohol verkocht zal worden in de winkel dient de winkeleigenaar tevens een vergunning aan te vragen bij het ministerie voor Toerisme.¹³⁹ Het is niet bekend in hoeverre de regels in de praktijk worden nageleefd.

Ter verkrijging van rechtspersoonlijkheid dient een bedrijf ingeschreven te worden bij de *Department of Companies Registrar*, ressorterend onder het ministerie van Handel. Als de inschrijving door de *registrar* geaccepteerd is en deze een oprichtingscertificaat met een uniek registratienummer voor het bedrijf heeft afgegeven, heeft het bedrijf rechtspersoonlijkheid en dient het onder meer te worden ingeschreven bij de Belastingdienst, vallende onder het ministerie van Financiën.¹⁴⁰

4.2 Toezicht en rechtsbescherming¹⁴¹

Het Iraakse ministerie van Mensenrechten is o.m. belast met bevordering van de bescherming van de mensenrechten. Het ministerie heeft daarnaast een uitvoerende rol en onderzoekt zowel individuele als algemene mensenrechtenschendingen. Speciale teams die over specifieke mensenrechtenonderwerpen gaan voeren onderzoek uit naar de situatie en rapporteren hun bevindingen aan het ministerie. Het ministerie zou volgens bronnen echter weinig effectief zijn. Bovendien zou de minister een vertrouweling van premier Al-Maliki zijn en kritiek op het regeringsbeleid ten aanzien van mensenrechtenschendingen proberen te onderdrukken.¹⁴²

¹³⁶ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, augustus 2007; Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, 1 februari 2012; Vertrouwelijke bronnen.

¹³⁷ Vertrouwelijke bronnen.

¹³⁸ Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, 1 februari 2012; Vertrouwelijke bron.

¹³⁹ Vertrouwelijke bron.

¹⁴⁰ Ministerie van Handel, Ministeriele instructie Nr. 196 van 15 maart 2004, *The Registration of Companies*, beschikbaar op <http://bsr-mot.com>, geraadpleegd op 28 november 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁴¹ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor informatie over toezicht en rechtsbescherming, zoals de beschermingsmogelijkheden voor slachtoffers van een misdrijf.

¹⁴² Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012. US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bron.

De mensenrechtencommissie van het federale parlement houdt ook toezicht op de mensenrechten. De commissie bestaat uit vijftien leden met verschillende politieke achtergronden. Het werkterrein van de commissie beslaat het hele land. De commissie monitort onder meer de mensenrechtensituatie in detentiecentra. De commissie heeft onder meer te kampen met politieke bemoeienis en belemmeringen door de autoriteiten.¹⁴³

In november 2008 is bij wet een *Independent High Commission for Human Rights* ingesteld. Naast het ministerie van Mensenrechten heeft ook deze Commissie de bevoegdheid klachten met betrekking tot mensenrechtenschendingen te onderzoeken. Daarnaast heeft de Commissie de taak om de algehele mensenrechtensituatie in Irak te monitoren. De rol van de Commissie is vooral toezichthoudend. Enkele bronnen verwachten dat de Commissie het ministerie van Mensenrechten, dat momenteel een uitvoerende rol heeft, op termijn zal gaan vervangen. De totstandkoming van de Commissie heeft in 2012 – o.m. vanwege een moeizame selectie van de Commissieleden - vertraging opgelopen.¹⁴⁴ Het is niet duidelijk in hoeverre de Commissie tijdens de verslagperiode operationeel was.

In de verslagperiode heeft de KRG, in overeenstemming met een wet van 2010, een aantal stappen gezet richting de oprichting van een *Independent Board of Human Rights*. In december 2012 heeft het KRG-parlement een voorzitter gekozen. De selectieprocedure stuitte echter op veel kritiek van de oppositie, omdat de parlamentsvoorzitter slechts één kandidaat had aangedragen voor het voorzitterschap van het nieuwe mensenrechtenorgaan.¹⁴⁵ Wel geeft een bron aan dat de KRG-regering zich in toenemende mate openstelt voor zorgen met betrekking tot mensenrechten.¹⁴⁶

Ook de Verenigde Naties richten zich op de verbetering van de mensenrechtensituatie in Irak. Het mensenrechtenbureau van de *United Nations Assistance Mission for Iraq* (UNAMI) is operationeel in Irak.¹⁴⁷ De internationale mensenrechtenorganisaties *Amnesty International* en *Human Rights Watch* (HRW) zijn ook actief in Irak. Op lokaal en regionaal niveau zijn verschillende Iraakse instellingen actief op het gebied van mensenrechten en democratisering.

De samenwerking tussen de Iraakse autoriteiten en internationale organisaties en ngo's op het gebied van mensenrechten zou nog altijd stroef verlopen.¹⁴⁸

4.3 Naleving en schendingen¹⁴⁹

4.3.1 *Recht op privacy, persoonlijke levenssfeer*

Veiligheidsorganisaties respecteerden de persoonlijke levenssfeer van burgers niet altijd. Ondanks de grondwettelijke garanties kwam het nog steeds voor dat veiligheidstroepen huizen binnen vielen zonder voorafgaande gerechtelijke

¹⁴³ Musings on Iraq, *Iraq's Human Rights Committee, An example of parliament's inability to oversee the government*, 27 maart 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁴⁴ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012. Vertrouwelijke bron.

¹⁴⁵ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013.

¹⁴⁶ Vertrouwelijke bron.

¹⁴⁷ Website UNAMI, <http://www.uniraq.org>; website geraadpleegd op 15 oktober 2013.

¹⁴⁸ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

¹⁴⁹ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor de wettelijke verankering van de specifieke fundamentele rechten die in de hiernavolgende paragrafen worden besproken.

toestemming. Met name soennieten waren in de verslagperiode hiervan het slachtoffer in het kader van grootschalige operaties ter bestrijding van terrorisme.¹⁵⁰

4.3.2 Vrijheid van meningsuiting

In augustus 2011 heeft het federale parlement een mediawet ter bescherming van journalisten aangenomen, de *Journalists Rights Law*. Volgens mensenrechtenorganisaties levert de nieuwe wet echter niet voldoende bescherming op en is er voor journalisten in de praktijk geen verbetering merkbaar. Bovendien zou de wet door de autoriteiten kunnen worden misbruikt om de persvrijheid juist verder in te dammen in plaats van te bevorderen.¹⁵¹

Begin 2013 is de Wet op Informatiemisdrijven aangenomen door het federale parlement. Deze wet, die het gebruik van informatienetwerken, computers en andere elektronische systemen reguleert, stuitte op veel kritiek. Volgens diverse mensenrechtenorganisaties zou de wet onder meer de vrijheden van meningsuiting en vergadering inperken. In februari 2013 heeft het parlement de wet ingetrokken.¹⁵²

In Irak bestaat een groot aantal dag- en weekbladen alsook televisie- en radiozenders. De meeste van deze media worden sterk beïnvloed door politieke partijen. In de verslagperiode zouden de media in toenemende mate als instrument zijn gebruikt voor verspreiding van politieke boodschappen die hebben bijgedragen aan de toegenomen sektarische spanningen. In de KAR zijn de media weliswaar meer ontwikkeld dan elders in Irak, maar ook in deze regio is het grootste deel van de media politiek gekleurd en worden de onafhankelijke media beschouwd als 'de oppositie'. De journalistieke kwaliteit in geheel Irak is laag; journalisten zijn vaak slecht opgeleid en er bestaat geen code voor ethische journalistiek. Er is relatief weinig evenwichtige en objectieve berichtgeving. Hoewel er officieel persvrijheid bestaat, past de Iraakse pers uit zelfbehoud zelfcensuur toe. Volgens diverse bronnen hebben de media in Irak te maken met verschillende administratieve en praktische obstakels, zoals hoge kosten voor vergunningen.¹⁵³

Sinds de protesten van februari 2011¹⁵⁴ is de situatie voor de pers in geheel Irak aanhoudend verslechterd. De vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid werden gedurende de verslagperiode in heel Irak beperkt door arrestaties, opgelegde beperkingen, intimidatie, bedreiging en geweld jegens journalisten. Zowel veiligheidsdiensten als andere (gewapende) groeperingen waren hiervoor verantwoordelijk. Volgens een bron zou sinds de geweldstoename in de eerste helft van 2013 het aantal bedreigingen gericht tegen journalisten zijn toegenomen.¹⁵⁵

¹⁵⁰ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Attacks Amount to Crimes Against Humanity*, 11 augustus 2013; Institute for the Study of War, *Maliki Eyes Third Term: 2013 Iraq Update #34*, 28 augustus 2013; US Department of State, *2011 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 24 mei 2012. Zie ook paragraaf 4.3.7. over arrestaties en detenties.

¹⁵¹ Institute for War and Peace Reporting (IWPR), *Is Iraqi Media Law a Step Forward?*, 13 januari 2012; Amnesty International, *Amnesty International Report 2012 – Iraq*, 24 mei 2012; Article 19, *Iraq: Law on journalists' protection fails to protect rights*, 14 september 2011; Committee to Protect Journalists, *Iraq's journalist protection law doesn't protect them*, 14 januari 2012; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human Rights*, 22 augustus 2013.

¹⁵² UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human Rights*, 22 augustus 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁵³ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Ahram, *Iraq's media in the crossfire*, 27 februari 2013; Deutsche Welle, *Media harassment increases in Iraq*, 24 juli 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁵⁴ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van december 2011.

¹⁵⁵ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Free speech under attack*, 9 februari 2013; Deutsche Welle, *Media harassment increases in Iraq*,

In de verslagperiode werden in geheel Irak geregeld journalisten gedood of verwond bij gerichte aanslagen.¹⁵⁶ Zo is er op 9 februari 2013 een bomaanslag gepleegd op het gebouw van een tv-zender, nadat er een dag eerder op die zender kritiek was geuit op een vooraanstaande Koerdische leider, tevens de vader van KRG-president Massoud Barzani. Op 18 november 2012 vonden Iraakse veiligheidstroepen het doodgeschoten lichaam van een *editor* die voor een lokale krant in Bagdad werkte. Op 1 april 2013 bestormden, vermoedelijk sjiiitische, militanten de kantoren van vier onafhankelijke kranten in Bagdad. Ze gebruikten geweld tegen de medewerkers en haalden de kantoren overhoop. Op 5 oktober 2013 zijn een journalist en een cameraman neergeschoten in Mosul toen ze een reportage maakten over het winkelende publiek in de aanloop naar een feestdag. Op 24 oktober 2013 is een cameraman van een lokale tv-zender in Mosul doodgeschoten toen hij op weg was naar huis. Op 24 november 2013 is een christelijke journalist doodgeschoten in een café in Mosul. Op 27 november 2013 is een cameraman gedood, terwijl hij in Basra verslag deed van een begrafenis. Op 2 december 2013 is een journalist, die tevens vertegenwoordiger was van de *Iraqi Journalists Rights Defense Association*, doodgeschoten in Mosul. In de verslagperiode waren er berichten dat een gewapende groepering in Mosul het op journalisten gemunt zou hebben en pamfletten zou hebben verspreid met doodsbedreigingen.¹⁵⁷ Tot op heden is er in Irak nog niemand veroordeeld voor moord op een journalist.¹⁵⁸

Ook kwam het voor dat journalisten in verband met hun werk door de Iraakse overheid werden gearresteerd en gedetineerd.¹⁵⁹ Zo werden eind december 2012 enkele journalisten zes uur lang vastgehouden bij een controlepost in de buurt van Ramadi (Anbar), waardoor zij niet in staat waren om demonstraties tegen de regering te verslaan. Op deze wijze zou de regering erin geslaagd zijn om de protesten aanvankelijk in zekere mate uit het oog van het bredere publiek te houden.¹⁶⁰ In januari 2013 is een Franse journalist, samen met zijn lokale medewerkers, gearresteerd en drie weken vastgehouden, omdat hij zonder vergunning foto's zou hebben gemaakt van veiligheidsobjecten.¹⁶¹ Twee dagen voor het Hawija-incident eind april werd een journalist die zich in Hawija bevond door Iraakse veiligheidstroepen gearresteerd en vijf dagen lang gedetineerd. De journalist heeft nooit te horen gekregen wat de reden voor zijn arrestatie was.¹⁶²

24 juli 2013; Niqash, *Anti-media extremism: team of assassins targets journalists in Mosul*, 10 oktober 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Wave of Journalist Killings*, 29 november 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁵⁶ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Niqash, *Anti-media extremism: team of assassins targets journalists in Mosul*, 10 oktober 2013; International Media Support, *Iraq: 2012 "worst" year for press freedom since fall of Saddam*, 8 mei 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Wave of Journalist Killings*, 29 november 2013.

¹⁵⁷ Saudi Gazette, *Iraq TV bombed after criticism of Kurd leader*, 10 februari 2013; Niqash, *Anti-media extremism: team of assassins targets journalists in Mosul*, 10 oktober 2013; The Guardian, *Iraqi gunmen attack journalists at four newspaper office*, 2 april 2013; Fox News, *Officials: Shootings in Iraq, including killing of television cameraman, leave 5 dead*, 24 oktober 2013; International Media Support, *Iraq: 2012 "worst" year for press freedom since fall of Saddam*, 8 mei 2013; UNESCO, *Director-General condemns murder of Iraqi journalist Adel Mohsen Hussien and cameraman Waddah Al-Hamdani*, 11 december 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Wave of Journalist Killings*, 29 november 2013.

¹⁵⁸ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; International Media Support, *Iraq: 2012 "worst" year for press freedom since fall of Saddam*, 8 mei 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Wave of Journalist Killings*, 29 november 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁵⁹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Free speech under attack*, 9 februari 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Wave of Journalist Killings*, 29 november 2013.

¹⁶⁰ BBC, *Iraq Sunni protests in Anbar against Nouri al-Maliki*, 28 december 2012.

¹⁶¹ AFP, *French reporter free to leave Iraq: lawyer*, 26 februari 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁶² Vertrouwelijke bron.

Daarnaast hebben de Iraakse autoriteiten, via de *Media and Communications Commission*, diverse mediabedrijven laten sluiten door hun vergunningen in te trekken. Zo zijn op 28 april 2013 de vergunningen ingetrokken van tien - overwegend soennitisch georiënteerde - televisiezenders, waaronder *Al Jazeera*. De Commissie beschuldigde de zenders van misleidende berichtgeving en het hebben van een sektarische agenda. De zenders konden volgens een bron nog wel uitzenden, maar het werd moeilijk voor de aan deze zenders verbonden journalisten om hun werkzaamheden uit te voeren in Irak. De Commissie heeft volgens de bron nooit een legitieme onderbouwing gehad om de vergunningen van de betreffende zenders in te trekken. Uiteindelijk hebben de zenders op 19 mei hun accreditatie herkregen, op voorwaarde dat zij zouden aantonen maatregelen te hebben getroffen in het kader van de overtredingen.¹⁶³

Het kwam geregeld voor dat journalisten door politici, politieke partijen en regeringsfunctionarissen juridisch werden aangeklaagd voor laster vanwege kritische en onwelgevallige artikelen of dat er met een rechtszaak werd bedreigd.¹⁶⁴

Hoewel de situatie van de persvrijheid in de KAR voorheen als beter werd beoordeeld dan in de rest van Irak, hebben journalisten die de regionale regering bekritisieren ook hier geregeld te maken met intimidatie, bedreigingen, ontvoeringen, geweld en juridische procedures op grond van laster. Volgens een bron hebben sommige mediakantoren in de KAR zelfs moeten sluiten vanwege zich opstapelende boetes voor 'onwelgevallige' artikelen.¹⁶⁵ De KRG-mediawet van 2008, die journalisten meer bescherming biedt, werd niet algemeen toegepast en er werden geregeld zaken behandeld op basis van de *Penal Code* die zwaardere bestraffing mogelijk maakt.¹⁶⁶ Volgens een bron zijn rechters in dergelijke zaken niet onafhankelijk.¹⁶⁷

Internet was gedurende de verslagperiode in Irak vrij toegankelijk. Er zijn geen concrete aanwijzingen dat de Iraakse autoriteiten het internetverkeer in de gaten houden. Wel gaven diverse bronnen aan ervan uit te gaan dat het internetverkeer gemonitord wordt. Met name op de sociale media zouden mensen in de gaten gehouden worden.¹⁶⁸ Bronnen gaven tevens aan aanwijzingen te hebben dat het telefoonverkeer wordt gemonitord.¹⁶⁹ Het is niet bekend welke overheidsdiensten formeel bevoegdheden hebben om telefoon- of internetverkeer te monitoren.

4.3.3 *Vrijheid van vereniging en vergadering*

In 2010 werden de voorwaarden voor demonstraties in Irak aangescherpt. Sindsdien is het in geheel Irak moeilijker om toestemming te krijgen voor het organiseren van

¹⁶³ The Guardian, *Iraq bans al-Jazeera and nine other TV channels over 'sectarian bias'*, 29 april 2013; CNN, *Iraq pulls plug on 'misleading' TV networks*, 29 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁶⁴ UNHCR, *Eligibility Guidelines - Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices - Iraq*, 19 april 2013; Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Free Speech Under Attack*, 10 februari 2013; Human Rights Watch, *Wave of Journalist Killings*, 29 november 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁶⁵ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices - Iraq*, 19 april 2013; Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Free Speech Under Attack*, 10 februari 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices - Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁶⁶ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices - Iraq*, 19 april 2013.

¹⁶⁷ Vertrouwelijke bron.

¹⁶⁸ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices - Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁶⁹ Vertrouwelijke bronnen.

demonstraties en wordt het de autoriteiten makkelijker gemaakt in te grijpen.¹⁷⁰ In de verslagperiode werden verzoeken voor demonstraties meerdere keren afgewezen. Doorgaans ging het hierbij om vreedzame demonstraties die zich richtten tegen de regering en haar beleid. De autoriteiten gaven vaak als reden voor de weigering de slechte veiligheidssituatie.¹⁷¹

In de verslagperiode vonden in geheel Irak demonstraties plaats, ook indien er geen vergunning was verkregen.¹⁷² Hierbij grepen Iraakse veiligheidsorganisaties geregeld hard in, met name wanneer de demonstraties zich richtten tegen de regering en het overheidsbeleid. Zowel in de KAR als in de rest van Irak vonden arrestaties plaats, werden demonstranten en journalisten mishandeld door veiligheidstroepen en werd de toegang tot de demonstratieplaats geblokkeerd. In de verslagperiode zijn bovendien geregeld demonstranten om het leven gekomen vanwege (disproportioneel) geweld door de Iraakse veiligheidstroepen.¹⁷³ Volgens een bron wordt verzet niet getolereerd en mensen die ontevreden zijn durven vaak niet te demonstreren uit angst in de problemen te komen.¹⁷⁴

Er zijn in Irak verschillende politieke partijen actief. Aan de landelijke parlementsverkiezingen van 7 maart 2010 namen 86 politieke partijen, bewegingen en coalities deel.¹⁷⁵ In het KRG-parlement zijn 17 partijen vertegenwoordigd.¹⁷⁶ Verder bestaan er zowel in de KAR als in Centraal- en Zuid-Irak vele maatschappelijke organisaties, waaronder lokale ngo's, die zich bezighouden met de bevordering van mensenrechten, vrouwenrechten en de rechtsstaat. Volgens het federale Directoraat voor ngo's zouden er in januari 2013 meer dan 1.300 ngo's actief zijn in Centraal- en Zuid-Irak. In de KAR zouden er 300 tot 800 ngo's geregistreerd staan; een centraal registratiesysteem is hier nog niet operationeel, waardoor het moeilijk is een preciezere schatting te geven. Veel lokale ngo's zijn verbonden met een politieke partij of een sektarische/religieuze gemeenschap.¹⁷⁷

Veel maatschappelijke organisaties in Centraal- en Zuid-Irak hadden in de verslagperiode in toenemende mate te lijden onder de verslechterde veiligheidssituatie bij de uitvoering van hun werkzaamheden. Bovendien werden leden van maatschappelijke organisaties in geheel Irak het slachtoffer van intimidatie, bedreiging en/of geweld, zowel door de Iraakse autoriteiten en veiligheidstroepen als door milities. Vooral personen en organisaties die zich bezig houden met politieke, religieuze of sociaal gevoelige onderwerpen, zoals corruptie,

¹⁷⁰ Global Insight, *Iraqi Interior Ministry Imposes Restrictions on Assembly After Bloody Demonstrations*, 28 juni 2010; Human Rights Watch, *Iraq: Stop Blocking Demonstrations*, 17 september 2010; Amnesty International, *Days of rage: Protests and repression in Iraq*, april 2011; UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Amnesty International, *Iraqi authorities must not block peaceful protests*, 30 augustus 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Crackdown on baghdad protests*, 20 augustus 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁷¹ Amnesty International, *Iraqi authorities must not block peaceful protests*, 30 augustus 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Crackdown on baghdad protests*, 20 augustus 2013; Musings on Iraq, *Iraq government again denies permits to anti-pension protests*, 22 oktober 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁷² Zie ook paragraaf 2.1. over de sociale en politieke onrust.

¹⁷³ Amnesty International, *Iraqi authorities must not block peaceful protests*, 30 augustus 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Crackdown on baghdad protests*, 20 augustus 2013; Musings on Iraq, *Iraq government again denies permits to anti-pension protests*, 22 oktober 2013; Niqash, *Arrests for Baghdad anti-govt demo, protection for pro-Iran demo*, 7 augustus 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Parliament report alleges officials ordered raid*, 4 mei 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Investigate deadly army shootings in Fallujah*, 14 februari 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

¹⁷⁴ Vertrouwelijke bron.

¹⁷⁵ UNSC, *Report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 1883 (2009)*, S/2010/240, 14 mei 2010.

¹⁷⁶ Website Kurdistan Regional Government, *Independent High Electoral Commission of Iraq announces complete election results*, 3 oktober 2013.

¹⁷⁷ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; The International Center for Not-for-Profit Law, *NGO Law Monitor: Iraq*, 11 september 2013.

of vrouwenrechten, lopen een verhoogd risico.¹⁷⁸ Ook in deze verslagperiode bleek de in 2010 ingevoerde wet op ngo's niet te kunnen voorkomen dat de overheid in Centraal- en Zuid-Irak ngo's in hun functioneren belemmerde, voornamelijk door middel van het opwerpen van administratieve hordes.¹⁷⁹

Op 7 april 2011 is een wet het KRG-parlement gepasseerd die een duidelijk juridisch kader neerzet voor ngo's in de KAR. De wet is onder andere door ngo's positief ontvangen.¹⁸⁰ De KAR kent een actieve ngo-gemeenschap, die over het algemeen wordt gesteund door de Koerdische autoriteiten. De meeste lokale ngo's zijn gelieerd aan en worden gefinancierd door de politieke partijen PUK en KDP. In het algemeen worden activiteiten en programma's van ngo's door de KRG gesteund, voor zover deze geen politieke implicaties hebben. Onafhankelijke - niet aan een partij gelieerde - ngo's zouden echter minder financiering krijgen van de overheid.¹⁸¹

Wat betreft de vereniging van werknemers, werpt de Arbeidswet van 1987, die nog altijd van kracht is, een aantal formele beperkingen op, zoals een verbod voor werknemers van de overheid om zich aan te sluiten bij een vakbond en een verbod op stakingen. Ondanks de beperkingen waren vakbonden van staatsbedrijven actief in de verslagperiode, hoewel de organisatiegraad van werknemers over het algemeen beperkt is. Vakbonden organiseerden verschillende stakingen, met name in de olieproducerende gebieden in Zuid-Irak. Veiligheidsorganisaties grepen in bij demonstraties en arresteerden verschillende demonstranten. Ook werden stakers en vakbondsleiders bedreigd en geïntimideerd en werden kritische vakbondsleiders door de autoriteiten overgeplaatst en vervolgd.¹⁸²

4.3.4 *Vrijheid van godsdienst en overtuiging*

Zowel de Iraakse federale autoriteiten als de KRG respecteerden over het algemeen de godsdienstvrijheid. Bovendien verhoogden de federale autoriteiten de veiligheidsmaatregelen om religieuze groepen te beschermen.¹⁸³

Desondanks werd de godsdienstvrijheid gedurende de verslagperiode in Centraal- en Zuid-Irak ernstig beperkt door geweld, bedreigingen en intimidatie door gewapende groeperingen.¹⁸⁴ Ook kwam discriminatie op grond van religie veelvuldig voor. Zo laat het aannamebeleid van overheidsinstellingen, met name in geval van de

¹⁷⁸ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Free Speech Under Attack*, 10 februari 2013; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁷⁹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

¹⁸⁰ UNOPS, *NGO-Authority relations breakthrough in Iraqi Kurdistan Region*, 7 april 2011; The International Center for Not-for-Profit Law, *NGO Law Monitor: Iraq*, 11 september 2013.

¹⁸¹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

¹⁸² UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; ITUC, *2013 Annual Survey of Violations of Trade Union Rights – Iraq*, 6 juni 2013; TUC, *Drop charges against Iraqi oil union leader, says TUC*, 25 maart 2013.

¹⁸³ De federale autoriteiten namen extra maatregelen om bescherming te bieden aan onder meer pelgrims en gebedshuizen, met name tijdens religieuze feestdagen. Zo werden er extra veiligheidstroepen ingezet bij sjiitische pelgrimages en werden christelijke wijken en kerken extra bewaakt tijdens de paasmis. US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; The Christian Science Monitor, *Iraq's Christians face hardship, but peaceful Easter also highlights promise*, 31 maart 2013. Zie ook paragraaf 4.4.11. over religieuze groepen.

¹⁸⁴ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013; US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013. Zie ook paragraaf 4.4.11. over religieuze groepen.

veiligheidsorganisaties, een sterke religieuze en/of sektarische voorkeur zien ten gunste van sjiïeten.¹⁸⁵

Gedurende de verslagperiode hebben zich in Irak, met uitzondering van de KAR, in toenemende mate aanslagen voorgedaan op geestelijken, pelgrims, moskeeën en religieuze gebouwen. De meest dodelijke aanslagen waren sektarisch van aard en gericht tegen sjiïtische doelen. Daarnaast waren soennieten – meer dan in de vorige verslagperiode – doelwit van aanslagen. Een groot deel van de aanslagen vond plaats in Bagdad.¹⁸⁶

Volgens diverse bronnen is de samenleving in Centraal- en Zuid-Irak conservatiever geworden. Niet-islamitische minderheidsgroepen en seculiere Arabieren voelden een druk om zich aan te passen aan de islamitische voorschriften, zoals het dragen van een *hijab* en vasten tijdens de *Ramadan*. Verder vormden in de verslagperiode on-islamitische elementen in de samenleving - zoals slijterijen, die voornamelijk eigendom zijn van christenen en yezidi's - geregeld het doelwit van aanslagen.¹⁸⁷ Volgens een bron is er in de afgelopen jaren een jonge generatie met een seculier gedachtengoed opgestaan en is deze groep in de verslagperiode in toenemende mate het doelwit geweest van aanslagen, bijvoorbeeld in cafés.¹⁸⁸

In de KAR proberen de islamitische partijen hun stempel te drukken op de maatschappij. Zo heeft het *Committee for Religious Endowments* in juni 2012 een wetsvoorstel ingediend voor een 'Wet ter bescherming van heiligheden'. Op grond van dit wetsvoorstel zou belediging van de god of de profeet of beschadiging van heilige boeken of religieuze gebouwen strafbaar zijn met een gevangenisstraf van maximaal tien jaar. Daarnaast zou iedere mediaorganisatie die zich schuldig zou maken aan publicatie of uitzending van blasfemie volgens het wetsvoorstel gesloten moeten worden voor een periode van minimaal zes maanden. Het wetsvoorstel is uiteindelijk niet door het KRG-parlement goedgekeurd vanwege onder meer strijdigheid met de persvrijheid en de Iraakse grondwet. Het hoofd van het Openbaar Ministerie van de KAR heeft vervolgens een brief gestuurd naar het ministerie voor Religieuze Zaken, waarin hij het ministerie instrueert melding te maken van mediapublicaties waarin de religie, de Koerdische historie of nationale symbolen op respectloze wijze worden bejegend, zodat het openbaar ministerie de bron van de publicatie kan vervolgen. Hierop heeft de minister voor Religieuze Zaken de boodschap binnen zijn ministerie verspreid en gevraagd dergelijke zaken te rapporteren. Het is niet bekend of deze instructies tot arrestaties hebben geleid.¹⁸⁹

¹⁸⁵ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁸⁶ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; Website van Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>, geraadpleegd 6 november 2013; BBC, *Iraq violence: Attack kills dozens of Shia pilgrims*, 5 oktober 2013; BBC, *Iraq violence: Deadly blasts strike Sunni mosque*, 20 september 2013; AP, *Iraq attacks on Shiites kill 113 in three days*, 3 juli 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Harsh Tactics in Advance of Holy Month*, 15 november 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie en paragraaf 4.4.11. over religieuze groepen.

¹⁸⁷ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; Al-Monitor, *Iraq's Yazidis in crossfire in Baghdad*, 19 mei 2013; Shafaq News, *New attack on selling alcohol shops in Baghdad*, 20 juni 2013; Vertrouwelijke bronnen. Zie ook paragraaf 4.4.13. over personen met 'Westerse'/non-conformerende uiterlijkheden en/of levenswijze.

¹⁸⁸ The Guardian, *Iraq: dozens killed as suicide car bomb hits Baghdad café*, 21 oktober 2013; The Telegraph, *Bombings in Baghdad cafés leave at least 22 dead*, 28 juni 2013; Vertrouwelijke bron.

¹⁸⁹ Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Free speech under attack*, 9 februari 2013; Vertrouwelijke bron.

De situatie voor moslims in Irak die zich bekeren tot het christendom is moeilijk. Het Iraakse Wetboek van Strafrecht verbiedt bekering niet, maar de *Personal Status Law* biedt geen mogelijkheden voor juridische erkenning van een godsdienstwijziging.¹⁹⁰ Bovendien heerst er in de Iraakse samenleving een algemeen klimaat van intolerantie jegens moslims die zich tot het christendom bekeren. Indien moslims zich openlijk bekeren lopen zij een grote kans op marginalisatie of om het slachtoffer te worden van geweld vanuit de gemeenschap, de eigen familie of door overheidsfunctionarissen.¹⁹¹ Volgens een bron zijn de juridische obstakels met betrekking tot een godsdienstwijziging bovendien een probleem voor leden van religieuze minderheidsgroepen die zich als moslim hebben laten registreren ter verkrijging van documenten of die zich tijdens het Ba'ath-regime onder dwang hebben laten bekeren tot de islam. Er zijn, volgens dezelfde bron, berichten dat onder meer christenen, mandeërs, yezidi's, baha'i¹⁹² en kaka'i om deze reden hun geloof niet hebben kunnen veranderen in de registers, waardoor zij op hun documenten nog altijd als moslim worden aangeduid.¹⁹³

Er is weinig ruimte voor het verrichten van bekeringsactiviteiten door aanhangers van andere godsdiensten dan de islam. Dit geldt ook voor de KAR, waar christelijke geestelijken door de regionale autoriteiten onder druk zouden zijn gezet om hun bekeringsactiviteiten te stoppen, onder dreiging van gevangenisstraf voor henzelf en hun familie en volgelingen.¹⁹⁴

Moslims kunnen zich in Irak niet kritisch uitlaten over de islam. Dit geldt ook voor niet-moslims in Irak.¹⁹⁵

De autoriteiten in Centraal- en Zuid-Irak zijn ook gedurende deze verslagperiode niet in staat gebleken religieus geweld te voorkomen noch om individuele burgers tegen religieus geweld te beschermen.¹⁹⁶ Bovendien hebben de Iraakse autoriteiten weinig maatregelen genomen om het religieus gemotiveerde geweld te onderzoeken en de daders te vervolgen.¹⁹⁷ De veiligheidsorganisaties in de KAR waren doorgaans wel in staat geweld te voorkomen en bescherming te bieden aan burgers. Bovendien is er in deze regio, in tegenstelling tot Centraal- en Zuid-Irak, weinig dreiging van

¹⁹⁰ Het ontbreken van juridische erkenning betekent dat de bekeerling als moslim geregistreerd blijft in de overheidsregisters, waardoor dit ook op de identiteitskaart blijft staan. Dit betekent tevens dat kinderen van bekeerlingen geen identiteitskaart kunnen krijgen, tenzij de ouders het kind als moslim registreren, en dat zij niet naar christelijke scholen kunnen gaan. Daarnaast kan een vrouwelijke bekeerling niet trouwen met een christen, omdat zij voor de wet nog altijd moslim is (UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012). Voor niet-moslims die zich bekeren tot de islam geldt juist dat hun minderjarige kinderen automatisch hun ouder(s) volgen wat betreft de bekering naar het islamitische geloof, waardoor de kinderen worden gehinderd in hun vrijheid om een geloof te kiezen (Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013).

¹⁹¹ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Vertrouwelijke bronnen.

¹⁹² Het baha'i geloof wordt in Irak helemaal niet erkend. (Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013; Vertrouwelijke bron.)

¹⁹³ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013.

¹⁹⁴ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; Trouw, *Bekeringen zetten Irak op stelten*, 7 juni 2012.

¹⁹⁵ Vertrouwelijke bronnen.

¹⁹⁶ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; Website van Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>, geraadpleegd 6 november 2013; BBC, *Iraq violence: Attack kills dozens of Shia pilgrims*, 5 oktober 2013; BBC, *Iraq violence: Deadly blasts strike Sunni mosque*, 20 september 2013; AP, *Iraq attacks on Shiites kill 113 in three days*, 3 juli 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Harsh Tactics in Advance of Holy Month*, 15 november 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie en paragraaf 4.4.11. over religieuze groepen.

¹⁹⁷ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013.

sektarisch geweld. De KAR kent vrijwel geen sektarische spanningen, omdat hier de Koerdische identiteit voorop staat, meer dan de religieuze identiteit.¹⁹⁸

4.3.5 *Bewegingsvrijheid*

4.3.5.1 Binnenlands personenverkeer¹⁹⁹

De bewegingsvrijheid binnen Centraal- en Zuid-Irak is in de verslagperiode in toenemende mate belemmerd door uiteenlopende veiligheidsmaatregelen ten gevolge van de verslechterde veiligheidssituatie.²⁰⁰

Het aantal controleposten is sterk toegenomen, wat het reizen heeft bemoeilijkt en heeft geleid tot veel opstoppingen en langere reistijden. Volgens veiligheidsbronnen zouden er alleen al in Bagdad rond de 250 vaste controleposten zijn en eenzelfde aantal mobiele controleposten. Tijdens veiligheids crises of dagen met een verhoogd veiligheidsrisico, zoals religieuze evenementen, zou het aantal controleposten in Bagdad zelfs rond de 1.000 zijn. Het aantal controleposten in de overige provincies is lager. In de KAR zijn er bijna geen controleposten meer, behalve bij de in- en uitgangen van steden.²⁰¹

Iraakse veiligheidstroepen hebben in de verslagperiode wegen geblokkeerd – onder meer tussen overwegend soennitische provincies en Bagdad – en hele soennitische wijken afgesloten om te voorkomen dat protesten zich naar Bagdad zouden verspreiden.²⁰² Tevens werden hele (overwegend) soennitische wijken door veiligheidstroepen omsingeld en afgesloten in de aanloop naar belangrijke religieuze dagen.²⁰³ Daarnaast hebben de autoriteiten geregeld vervoersverboden opgelegd. Zo gold er tijdens de provinciale verkiezingen op 20 april 2013 tot laat in de middag een verbod voor voertuigen in Bagdad. Op de dag van de uitgestelde verkiezingen in Anbar en Ninewa, 20 juni 2013, golden er vervoersverboden in enkele grote steden, waaronder Mosul en Ramadi.²⁰⁴ In september 2013 namen de autoriteiten nieuwe maatregelen om het risico op aanslagen met voertuigen te verkleinen. Zo werden in Bagdad dagelijks honderdduizenden auto's geweerd door middel van de invoering van een nummerbordrestrictie. Afhankelijk van het nummer waren de auto's slechts om de dag toegestaan op de weg. Enkele categorieën waren echter uitgezonderd van dit beleid, zoals overheidsvoertuigen, taxi's en vrachtwagens. Ook zijn de autoriteiten in de verslagperiode begonnen met het graven van een gracht van 57 kilometer rondom de stad Kirkuk, in een poging autobommen buiten de deur te houden.²⁰⁵

Enkele wijken in Bagdad zijn ommuurd en hebben slechts één in- en uitgang, zoals de wijken Saidya, Al-Adhamiyah en Al-Khadraa.²⁰⁶

In Fallujah en Ramadi (Anbar) blokkeerden soennitische demonstranten herhaaldelijk de snelweg die naar Jordanië en Syrië leidt.²⁰⁷

¹⁹⁸ Civil Military Fusion Centre, *Iraq: A month in review*, mei 2012. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

¹⁹⁹ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor meer informatie over binnenlands personenverkeer, waaronder het toegangsbeleid tot de KAR.

²⁰⁰ Al-Monitor, *Iraqi checkpoints provide little security*, 6 november 2013; AP, *Building a moat, bulldozing soccer fields: Iraq takes unusual measures to curb rising violence*, 11 september 2013; Vertrouwelijke bronnen.

²⁰¹ Al-Monitor, *Iraqi checkpoints provide little security*, 6 november 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁰² Al Jazeera, *Anti-government protests continue in Iraq*, 15 februari 2013.

²⁰³ Human Rights Watch, *Iraq: Harsh Tactics in Advance of Holy Month*, 15 november 2013.

²⁰⁴ Gulf News, *Anbar and Ninevah vote in provincial elections in Iraq*, 20 juni 2013.

²⁰⁵ USA Today, *Exploding violence threatens to renew civil war in Iraq*, 18 september 2013; AP, *Building a moat, bulldozing soccer fields: Iraq takes unusual measures to curb rising violence*, 11 september 2013.

²⁰⁶ Al-Monitor, *Iraqi checkpoints provide little security*, 6 november 2013.

²⁰⁷ Al Jazeera, *Anti-government protests continue in Iraq*, 15 februari 2013.

Naar aanleiding van een terroristische aanslag in Erbil op 29 september 2013 heeft de KRG het toelatingsbeleid tot de KAR verder aangescherpt. In de praktijk houdt dit in dat het voor Arabieren moeilijker is geworden om toegelaten te worden tot de KAR. Met name alleenstaande, jonge Arabieren wordt de toegang geweigerd indien zij niet in het bezit zijn van een verblijfsvergunning voor de KAR of een baan hebben. Daarnaast heeft de KRG aangegeven dat de dossiers van alle personen die niet uit de KAR afkomstig zijn opnieuw zullen worden bekeken; personen zonder baan of zonder inschrijving bij de *Asayish* zullen de KAR moeten verlaten.²⁰⁸

4.3.5.2 Buitenlands personenverkeer²⁰⁹

De Iraakse autoriteiten hebben naar aanleiding van de grootschalige soennitische protesten tussen 9 en 18 januari enkele landsgrensovergangen met Jordanië en Syrië gesloten, te weten *Al-Waleed* (Syrië), *Trebil* (Jordanië) en *Rabia* (Syrië).²¹⁰ De landsgrensovergang *Rabia* is sinds 2 maart 2013 opnieuw gesloten. *Al-Waleed* was na de tijdelijke sluiting in januari open, maar met beperkingen. *Al-Qaim* was sinds oktober 2012 gesloten, maar is begin 2013 een periode open geweest voor familiehereniging. Op 29 maart werd *Al-Qaim* wederom gesloten. In september 2013 was *Al-Qaim* tijdelijk open voor familiehereniging. Sinds 6 september 2013 is de landsgrensovergang echter gesloten, met uitzondering van urgente medische gevallen die door een medische eenheid aan de grens behandeld moeten worden. De landsgrensovergang *Peshkabour* werd half augustus 2013 tijdelijk geopend om toegang te verlenen aan Syrische vluchtelingen tot de KAR. Sinds half september is de landsgrensovergang enkel open voor vertrek uit Irak. De landsgrensovergang *Sehela* is sinds 4 september 2012 gesloten, maar was enkele malen open in augustus en september 2013.²¹¹ De landsgrensovergang *Yuksekova Esendere*, in het zuidoosten van Turkije, vlakbij *Semdinli*, is continu open voor personen- en goederenvervoer. Vanwege demonstraties of veiligheidsredenen wordt de grenspost soms een paar uur tot een paar dagen gesloten.²¹²

In de verslagperiode hebben zowel *Iraqi Airways* als *Kuwait Airways*, na een onderbreking van ruim twintig jaar, de uitvoering van directe vluchten tussen beide landen hervat. *Iraq Airways* vliegt sinds februari 2013 op Kuwait vanaf Bagdad, Najaf en Erbil. *Kuwait Airways* voert sinds november 2013 vluchten uit op Najaf.²¹³

4.3.5.3 Documenten²¹⁴

De Iraakse identiteitskaart (*al-bitāqa al-shakhsīya*) is voor iedere Iraakees een verplicht – en bovendien het belangrijkste – document. Vanaf de leeftijd van zes jaar dienen Iraakezen verplicht de identiteitskaart bij zich te dragen om zich op straat te kunnen identificeren. Iraakezen dienen bij grensposten altijd hun identiteitskaart te

²⁰⁸ Over de praktijk is niets bekend. Uit de bron blijkt niet of de KRG onderscheid maakt binnen de categorie 'Arabieren'. Zie: Niqash, *single? arab? male? then iraqi kurdistan's borders are closed to you*, 24 oktober 2013.

²⁰⁹ Zie voor aanvullende informatie m.b.t. het buitenlandse personenverkeer het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

²¹⁰ UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013.

²¹¹ UNHCR, *IRAQ: RRP5 Update – Protection*, oktober 2013; UNHCR, *Some 30,000 Syrians flee to Iraq's Kurdistan region, more expected*, 15 september 2013; Vertrouwelijke bron.

²¹² Vertrouwelijke bron.

²¹³ Reuters, *Kuwait's national airline resumes Iraq flights for the first time*, 21 november 2013; Al Arabiya, *First Iraqi Airways flight to Kuwait in 22 years lands*, 27 februari 2013.

²¹⁴ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor informatie over onder meer de identiteitskaart, het nationaliteitsbewijs, de voedselrantsoenkaart, de woonplaatsregistratiekaart, paspoorten, geboortebewijzen en huwelijks- en echtscheidingsdocumenten.

tonen. In de praktijk is een identiteitskaart vanaf de geboorte nodig om diverse praktische zaken te regelen.

De identiteitskaart moet worden aangevraagd bij de afdeling burgerlijke stand (*Civil Status Department*) in de provincie waar men geregistreerd staat en dient ook in deze provincie te worden uitgereikt. De afdelingen van de burgerlijke stand bevinden zich in de meeste steden in Irak en in ieder geval in de provinciehoofdsteden. Ze vallen onder het *General Directorate for Nationality and Civil Affairs*, dat ressorteert onder het ministerie van Binnenlandse Zaken.²¹⁵

Het Iraakse nationaliteitsbewijs (*shahada al-jinsiya*) is een verplicht document vanaf de achttienjarige leeftijd. In de praktijk wordt dit document al eerder aangevraagd wanneer een kind naar school gaat. Officieel mag een minderjarige tot de leeftijd van zestien jaar het nationaliteitsbewijs van de vader gebruiken. Het document moet worden aangevraagd bij de afdeling burgerlijke stand in de provincie waar men geregistreerd staat en dient ook in deze provincie te worden uitgereikt.²¹⁶

Het Iraakse paspoort (*jawaz al-safar*) is alleen nodig om naar het buitenland te reizen. Het paspoort moet worden aangevraagd en opgehaald bij een van de paspoortkantoren, die zich in ieder geval in de hoofdsteden van de provincies bevinden. De paspoorten worden centraal vervaardigd in het *General Directorate for Nationality and Civil Affairs*. In de verslagperiode is het mogelijk geworden om een Iraaks paspoort aan te vragen en af te halen bij de Iraakse ambassade in Nederland. Momenteel worden enkel paspoorten van de A-serie uitgegeven. Paspoorten van de G-serie zijn echter nog geldig. Paspoorten van de S-serie kunnen nog wel verlengd worden, maar deze kunnen alleen als identificatiedocument gebruikt worden en niet om mee te reizen. Paspoorten van de N-serie zijn niet meer geldig. In paspoorten van de A-serie kunnen geen kinderen worden bijgeschreven; in de oudere paspoorten was dit wel mogelijk. In Centraal- en Zuid-Irak dient een vrouw nog altijd toestemming te hebben van haar echtgenoot of voogd om een paspoort te kunnen aanvragen.²¹⁷

Kinderen tot zestien jaar dienen bij de aanvraag van (identiteits)documenten vergezeld te worden door de vader. Indien dit niet mogelijk is, zou volgens een bron in sommige gevallen ook de moeder de minderjarige kunnen vergezellen.²¹⁸ In geval van een paspoortaanvraag voor een minderjarige in Irak dient de voogd of vader, indien hij in het buitenland verblijft, een schriftelijke toestemming voor de paspoortaanvraag te versturen via de Iraakse Ambassade. Het document wordt vervolgens ter certificering doorgestuurd naar het Iraakse ministerie van Buitenlandse Zaken, waarna het wordt verstuurd aan het *Directorate of Passport Affairs* van het ministerie van Binnenlandse Zaken.²¹⁹

De pasfoto's afgegeven t.b.v. de aanvraag van een identiteitskaart worden op decentraal niveau opgeslagen bij de afdeling van de burgerlijke stand waar de aanvraag is ingediend. Daarnaast wordt een kopie van de aanvraag centraal in Bagdad opgeslagen. Hetzelfde geldt voor de pasfoto's en vingerafdrukken²²⁰ die zijn afgegeven t.b.v. de aanvraag van een nationaliteitsbewijs. De pasfoto's en vingerafdrukken afgegeven t.b.v. een paspoortaanvraag worden opgeslagen op de

²¹⁵ Vertrouwelijke bronnen.

²¹⁶ Vertrouwelijke bronnen.

²¹⁷ Website van het ministerie van Binnenlandse Zaken van Irak, General Directorate for Nationality, <http://www.iraqinationality.gov.iq/passport>, geraadpleegd 18 december 2013; Vertrouwelijke bronnen.

²¹⁸ Vertrouwelijke bron.

²¹⁹ Website van het ministerie van Binnenlandse Zaken van Irak, General Directorate for Nationality, <http://www.iraqinationality.gov.iq/passport>, geraadpleegd 18 december 2013.

²²⁰ Volgens een bron worden niet in alle gevallen vingerafdrukken van de aanvrager afgenomen. (Vertrouwelijke bron.)

plaats van aanvraag; op centraal niveau, bij het *General Directorate for Nationality and Civil Affairs*, worden kopieën van de aanvraagformulieren met de pasfoto's en vingerafdrukken opgeslagen.²²¹

De woonplaatsregistratiekaart (*bitaka al-sakan*) is een verplicht document dat het woonadres van een familie bevestigt. De kaart wordt aangevraagd bij en afgegeven door het plaatselijke Informatiekantoor. De kaart wordt afgegeven op naam van het gezinshoofd (doorgaans de man).²²²

Een voedselrantsoenkaart (*bitakah al-tawminiah*) is een belangrijk document voor Irakezen en geeft recht op een voedselrantsoen. Hoewel de kaart geen identiteitsdocument op zich is, zijn er situaties waarin Irakezen dit document dienen te overleggen als ondersteunend identiteitsbewijs. De kaart hoeft niet verlengd te worden. Het wordt verstrekt door het ministerie van Handel en afgegeven op naam van het gezinshoofd (doorgaans de man). Militairen hebben geen aparte voedselrantsoenkaart; zij vallen onder het reguliere systeem en staan op de kaart van het eigen gezin. De Iraakse autoriteiten zouden bezig zijn met de geleidelijke afschaffing van het voedselrantsoensysteem en de introductie van een nieuw systeem op basis waarvan geld wordt verstrekt in plaats van voedsel.²²³

Onderliggende documenten ten behoeve van documentaanvragen dienen *in originali* te worden overlegd, alsmede kleurenkopieën van de onderliggende documenten. De originele documenten worden na verificatie teruggegeven en de kopieën worden opgeslagen.²²⁴

Handelingen waarvoor identiteitsdocumenten zijn vereist – doorgaans de identiteitskaart, het nationaliteitsbewijs en de woonplaatsregistratiekaart, alsmede in sommige gevallen de voedselrantsoenkaart – zijn onder andere: de aanvraag van documenten (zoals een paspoort of een rijbewijs); de aankoop van onroerend goed; de aankoop van een auto; toegang tot onderwijs, gezondheidszorg en overige publieke diensten.²²⁵

Een persoon met een pensioenkaart ontvangt volgens een bron een maandelijks uitkering, waarvan de hoogte varieert al naar gelang de functie die de gepensioneerde heeft gehad.²²⁶

Bij de registratie van een huwelijk bij een rechtbank wordt een door de imam afgegeven huwelijksdocument niet erkend en hoeft dan ook niet te worden overlegd. Het is voor Iraakse mannen en vrouwen mogelijk om middels een machtiging voor de rechtbank te trouwen, dan wel te scheiden. Voor Irakezen in het buitenland is het mogelijk om middels een machtiging een echtscheidingsakte op te vragen.²²⁷

Het ministerie van Volksgezondheid heeft in iedere provincie van Irak vestigingen, waar de registratie van geboortes plaatsvindt. Een uittreksel van de geboorteakte dient in deze decentrale vestigingen van het ministerie aangevraagd te worden. Het geboortebewijs dat men krijgt na aanmelding van een kind via een rechtbankprocedure heet volgens een bron *haje al-walada*.²²⁸

²²¹ Vertrouwelijke bronnen.

²²² Vertrouwelijke bron.

²²³ Vertrouwelijke bron.

²²⁴ Vertrouwelijke bronnen.

²²⁵ Vertrouwelijke bron.

²²⁶ Vertrouwelijke bron.

²²⁷ Vertrouwelijke bron.

²²⁸ Vertrouwelijke bron.

4.3.6 *Rechtsgang*

De rechtsstaat in Irak functioneert slecht. De effectiviteit van de rechterlijke macht wordt ernstig ondermijnd door overbelasting, capaciteitsproblemen, gebrekkige transparantie, willekeur, corruptie en nepotisme.²²⁹ Bovendien geven burgers in delen van Irak, met name op het platteland, vanwege traditionele of praktische gronden de voorkeur aan alternatieve (tribale) vormen van rechtspraak.²³⁰

De onafhankelijkheid van rechters werd in geheel Irak belemmerd door politieke belangen, tribale banden en familienetwerken. In Centraal- en Zuid-Irak oefent premier Al-Maliki, evenals de minister van Justitie, volgens bronnen veel invloed uit op de rechterlijke macht. Ook in de KAR oefent de decentrale regering invloed uit op het rechterlijk apparaat, die zij met name laat gelden bij zaken die politiek gevoelig liggen, zoals de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid.²³¹ Daarnaast kwam het voor dat rechters (fysiek) bedreigd werden door stammen of gewapende groeperingen. Bovendien waren rechters in de verslagperiode regelmatig het slachtoffer van gericht geweld.²³²

De voorwaarden voor een eerlijk proces worden in Irak vaak niet gerespecteerd. De strafrechtprocedure kampt over het algemeen met een gebrek aan ondersteunend forensisch onderzoek voor bewijsgaring, waardoor de rechtsgang in grote mate afhankelijk is van getuigenverklaringen, geheime informanten en bekentenissen. Bekentenissen spelen in het Iraakse rechtssysteem een belangrijke rol en rechters accepteren nog altijd onder dwang verkregen bekentenissen. Zo zijn op 3 december 2012 vier Iraakse mannen ter dood veroordeeld op grond van betrokkenheid bij terrorisme. De veroordelingen waren enkel gebaseerd op bekentenissen van de verdachten, die volgens getuigenissen van enkele medegevangenen en een medicus - die onderzoek heeft verricht naar de verwondingen - waren verkregen via marteling.²³³ Verdachten hebben vaak beperkte toegang tot een advocaat. In veel gevallen ontmoet de verdachte zijn advocaat pas op de eerste zitting en is er voorafgaand aan het proces weinig juridische bijstand. Bovendien worden veel verdachten te lang in voorarrest gehouden en kunnen zaken soms grote vertraging oplopen. Rechtszaken zijn in principe openbaar, tenzij het gaat om een zaak van nationale veiligheid.²³⁴

²²⁹ Institute for the Study of War, *Maliki's authoritarian regime*, april 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Human Rights Watch, *Iraq: A broken justice system*, 31 januari 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013.

²³⁰ Zie het ambtsbericht van oktober 2010 voor een uitgebreidere beschrijving van officiële en onofficiële alternatieve rechtsgangen.

²³¹ Institute for the Study of War, *Maliki's authoritarian regime*, april 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bronnen.

²³² US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; AFP, *Soldiers, judge among six killed in Iraq*, 4 augustus 2013; AFP, *Senior judge among those wounded in Iraq attacks*, 25 augustus 2013. Het geweld jegens rechters kan zowel te maken hebben met specifieke rechtszaken, als onderdeel zijn van het algehele geweld tegen het Iraakse staatsapparaat.

²³³ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Human Rights Watch, *Iraq: A broken justice system*, 31 januari 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Amnesty International, *Annual report 2013: Iraq*, 2013; Amnesty International, *Iraq: Death sentences after coerced 'confessions'*, 12 december 2012; Vertrouwelijke bron. Zie ook paragraaf 4.3.8. over mishandeling en foltering.

²³⁴ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Human Rights Watch, *Iraq: A broken justice system*, 31 januari 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013.

4.3.7 Arrestaties en detenties²³⁵

In de praktijk worden de wettelijk bepaalde rechtswaarborgen ten aanzien van arrestatie en detentie vaak niet gerespecteerd.²³⁶

In Centraal- en Zuid-Irak voerden de Iraakse veiligheidsorganisaties in de verslagperiode geregeld arrestaties uit zonder gerechtelijk bevel, met name op grond van het omstreden artikel 4 van de anti-terroriswet, dat veel ruimte laat voor de arrestatie van personen die verdacht worden van terrorisme. Vaak ging het om massale arrestatieoperaties in overwegend soennitische gebieden of wijken. Verdachten zaten soms lange tijd (soms zelfs maanden of jaren) vast zonder formele aanklacht of voorgeleiding voor een rechter. Ook verzuimden veiligheidsorganisaties geregeld om familieleden van de verdachte te informeren over de arrestatie en/of verblijfplaats resulterend in *incommunicado*-detentie. Verder waren er naast berichten van onwettige vrijlating ook berichten van voortdurende detentie ondanks een gerechtelijk bevel tot vrijlating. Volgens een bron mogen veiligheidsorganisaties op grond van de anti-terroriswet familieleden, zoals de echtgenote of de moeder, arresteren, indien de gezochte persoon niet aanwezig is.²³⁷

De levensomstandigheden en overbevolking in detentiecentra in Centraal- en Zuid-Irak zijn nog steeds een probleem, hoewel er wel verschillen zijn tussen de diverse instellingen. In de detentiecentra van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Defensie waren de behandeling en leefomstandigheden van de gedetineerden nog steeds zorgelijk. Er werd melding gemaakt van onder meer overbevolking, tekort aan voeding, gebrekkige medische zorg, slechte hygiëne, mishandeling en foltering.²³⁸ In de gevangnissen van het ministerie van Justitie was over het algemeen sprake van betere behandeling en leefomstandigheden, hoewel ook een aantal van deze detentiecentra te kampen had met overbevolking en slechte hygiënische omstandigheden.²³⁹

Volgens de wet moeten minderjarigen, zowel voor als na de veroordeling, worden ondergebracht in detentiecentra van het ministerie van Arbeid en Sociale Zaken. Met name in Centraal- en Zuid-Irak komt het in de praktijk voor dat minderjarigen in detentiecentra van het ministerie van Justitie of in politiecellen worden ondergebracht en hun cel moeten delen met volwassenen. De leefomstandigheden in jeugdgevangnissen zijn over het algemeen slecht en er is weinig toegang tot onderwijs en medische zorg.²⁴⁰ Daarnaast zijn er berichten dat minderjarigen, die op

²³⁵ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor de verschillende categorieën detentiecentra en gevangnissen in Centraal- en Zuid-Irak en de KAR en de hiervoor verantwoordelijke ministeries.

²³⁶ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Human Rights Watch, *Iraq: A broken justice system*, 31 januari 2013. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

²³⁷ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Human Rights Watch, *World Report 2013; Iraq*, 31 januari 2013; Amnesty International, *Annual report 2013: Iraq*, 2013; Amnesty International, *Iraq: Death sentences after coerced 'confessions'*, 12 december 2012; Human Rights Watch, *Iraq: Harsh Tactics in Advance of Holy Month*, 15 november 2013; Vertrouwelijke bronnen.

²³⁸ Volgens een bron komt mishandeling en marteling bij veroordeelde gedetineerden – die zich in detentiecentra van het ministerie van Justitie bevinden – minder vaak voor. Dit hangt samen met het feit dat veroordeelde gedetineerden geen bekentenissen meer hoeven af te leggen. (Vertrouwelijke bron.) Zie ook paragraaf 4.3.8. over mishandeling en foltering.

²³⁹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Human Rights Watch, *World Report 2013; Iraq*, 31 januari 2013; Amnesty International, *Annual report 2013: Iraq*, 2013; Amnesty International, *Iraq: Death sentences after coerced 'confessions'*, 12 december 2012; Vertrouwelijke bron.

²⁴⁰ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Vertrouwelijke bron.

grond van aan terrorisme-gerelateerde aanklachten gedetineerd zijn, *incommunicado* vastzitten en bovendien gefolterd zouden worden.²⁴¹ De kinderen van gedetineerden worden volgens een bron tot een bepaalde leeftijd bij hun moeder in de gevangenis geplaatst.²⁴²

Ook in de KAR voerden veiligheidsorganisaties in de verslagperiode arrestaties uit zonder gerechtelijk bevel en zaten verdachten soms lange tijd vast zonder formele aanklacht, voorgeleiding voor een rechter of toegang tot juridische bijstand. Ook kwam het voor dat veiligheidsorganisaties in de KAR verzuimden om familieleden van de verdachte te informeren over de arrestatie en/of verblijfplaats resulterend in *incommunicado*-detentie. Het kwam bovendien voor dat verdachten op geheime locaties werden gedetineerd.²⁴³

Over het algemeen zijn de leefomstandigheden in detentiecentra in de KAR goed en zijn de KRG-autoriteiten bezig met hervormingen, waaronder het bouwen van nieuwe faciliteiten. In een aantal detentiecentra - met name de oudere *pre-trial* faciliteiten waar de verdachten nog in de strafrechtsprocedure zitten - zijn de condities echter slecht, vanwege overbevolking en slechte sanitaire voorzieningen. De KAR kent geen strikte regelgeving ten aanzien van condities in detentiecentra en gevangenissen, zoals een minimumoppervlakte per gedetineerde.²⁴⁴ Zowel de federale als de KRG-autoriteiten zouden geheime detentiecentra en gevangenissen gebruiken.²⁴⁵

In de KAR is in november 2010 een wet in werking getreden die het voor personen die onterecht zijn gearresteerd en/of gevangen gezet mogelijk maakt een schadevergoeding te eisen. In enkele zaken hebben slachtoffers reeds een schadevergoeding ontvangen.²⁴⁶

In de verslagperiode bezochten UNAMI en ICRC (*International Committee of the Red Cross*) officiële detentiecentra en gevangenissen in geheel Irak. In Centraal- en Zuid Irak is het moeilijker om toegang te krijgen tot deze faciliteiten dan in de KAR. Het ICRC heeft in principe toegang tot alle detentiecentra en gevangenissen. UNAMI heeft enkel een overeenkomst gesloten met het ministerie van Justitie op basis waarvan zij de gevangenissen mag bezoeken en de situatie aldaar mag monitoren. UNAMI is positief over de samenwerking met het ministerie van Justitie. De organisatie krijgt echter geen toegang tot de faciliteiten van het ministerie van Binnenlandse Zaken, terwijl vrijwel alle berichten over geweld, martelingen en schendingen van de rechtswaarborgen betrekking zouden hebben op de detentiecentra vallende onder dit ministerie.²⁴⁷

²⁴¹ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013.

²⁴² Vertrouwelijke bron.

²⁴³ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Free Speech Under Attack*, 10 februari 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁴⁴ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁴⁵ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

²⁴⁶ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Vertrouwelijke bron.

²⁴⁷ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Vertrouwelijke bron.

4.3.8 Mishandeling en foltering

In de verslagperiode waren er in Centraal- en Zuid-Irak opnieuw berichten van mishandeling en marteling door veiligheidsorganisaties.²⁴⁸ Ook waren er berichten van mishandeling en marteling door gewapende groeperingen.²⁴⁹ Mishandeling en marteling door veiligheidsorganisaties vindt veelal plaats na arrestatie als de verdachte wordt vastgehouden in een politiebureau of één van de detentiecentra die onder de verantwoordelijkheid vallen van het ministerie van Binnenlandse zaken of het ministerie van Defensie. Tijdens deze periode, die wel tot enkele maanden kan duren, hebben de verdachten in de regel geen toegang tot rechtshulp en is hun familie in veel gevallen niet op de hoogte van hun verblijfplaats. Bekentenissen spelen in het Iraakse rechtssysteem een belangrijke rol en mishandeling en marteling worden dan ook vaak gebruikt als methode om een bekentenis af te dwingen, ook bij vrouwen. Mishandeling en marteling van veroordeelde gedetineerden, die zich in detentiecentra van het ministerie van Justitie bevinden, komt minder vaak voor. Dit hangt samen met het feit dat veroordeelde gedetineerden geen bekentenissen meer hoeven af te leggen. Mishandeling en foltering werden ook gebruikt om politieke opposenten, journalisten en demonstranten het zwijgen op te leggen.²⁵⁰

Ook in de KAR was er sprake van mishandeling en marteling door veiligheidsorganisaties. Het rechtssysteem van de KAR is ook sterk gericht op bekentenissen. Bovendien staat de anti-terrorismewet van de KRG onder bepaalde voorwaarden vergaande ondervragingsmethoden toe. In de verslagperiode waren er met name berichten van mishandeling en marteling in detentiecentra van de geheime politie (*Asayish*) en de inlichtingendiensten van de KDP (*Parastin*) en PUK (*Zanyari*). Er waren echter ook berichten van mishandelingen in gevangenis, waar personen zitten die reeds veroordeeld zijn.²⁵¹ Volgens een bron zouden de KRG-autoriteiten steeds handiger worden in het wissen van sporen van martelingen en zouden zij bovendien gedetineerden naar andere locaties overbrengen, zoals faciliteiten in de betwiste gebieden.²⁵²

Er is nog altijd sprake van een grote mate van onschendbaarheid voor overheidsfunctionarissen die zich schuldig hebben gemaakt aan mishandeling en marteling.²⁵³ Bovendien zijn slachtoffers doorgaans bang om een klacht in te dienen tegen overheidsfunctionarissen en worden zij volgens een bron vaak bedreigd om hen ervan te weerhouden een klacht in te dienen.²⁵⁴ Wel waren er enkele aanwijzingen dat de autoriteiten administratief-disciplinaire maatregelen hebben genomen of vervolging hebben ingesteld tegen veiligheidsfunctionarissen die

²⁴⁸ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Human Rights Watch, *World Report 2013: Iraq*, 31 januari 2013; Amnesty International, *Annual report 2013: Iraq*, 2013; Amnesty International, *Iraq: Death sentences after coerced 'confessions'*, 12 december 2012; Vertrouwelijke bron.

²⁴⁹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013. Over het algemeen kan worden gesteld dat mishandeling door niet-staatelijke actoren, zoals door gewapende groeperingen of milities, plaats vindt om etnische, religieuze, politieke, criminele en/of persoonlijke redenen.

²⁵⁰ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Human Rights Watch, *Iraq: a broken justice system*, 31 januari 2013. Zie ook paragraaf 4.3.6. over de rechtsgang.

²⁵¹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Amnesty International, *Annual report 2013: Iraq*, 2013; Vertrouwelijke bronnen.

²⁵² Vertrouwelijke bron.

²⁵³ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Amnesty International, *Annual report 2013: Iraq*, 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Amnesty International, *Iraq: Death sentences after coerced 'confessions'*, 12 december 2012; Vertrouwelijke bron.

²⁵⁴ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013; Vertrouwelijke bron.

verdacht werden van mishandeling of marteling. Zo zou het ministerie van Mensenrechten enkele honderden klachten met betrekking tot martelpraktijken hebben ontvangen en onderzocht en deze zaken hebben overgedragen aan de justitiële autoriteiten.²⁵⁵ Volgens het ministerie zouden er op basis hiervan enkele arrestatiebevelen zijn uitgevaardigd. Het is echter niet bekend in hoeverre er daadwerkelijk vervolging heeft plaatsgevonden in dergelijke zaken.²⁵⁶

4.3.9 *Verdwijningen*

Verdwijningen en ontvoeringen kwamen gedurende de verslagperiode in heel Irak voor. Zo kwam het in de verslagperiode geregeld voor dat (groepen) burgers door Iraakse veiligheidsorganisaties uit hun huizen werden gehaald en enkele dagen of weken werden gedetineerd. Dit gebeurde met name in overwegend soennitische gebieden in het kader van grootschalige anti-terreur operaties.²⁵⁷

Ontvoeringen kwamen tijdens de verslagperiode geregeld voor in heel Irak. Het betrof met name ontvoeringen in ruil voor losgeld door criminelen en/of bendes, maar ook politiek, religieus of etnisch gemotiveerde ontvoeringen. Met name (gezinsleden van) personen waarvan wordt vermoed dat ze (relatief) vermogend zijn, lopen een verhoogd risico slachtoffer te worden van ontvoering. In de betwiste gebieden kwamen ontvoeringen vaak voor.²⁵⁸

4.3.10 *Buitengerechtelijke executies en moorden*

Naast willekeurig geweld was er in Centraal- en Zuid-Irak gedurende de verslagperiode in toenemende mate sprake van gerichte moordaanslagen en groepsexecuties op burgers en overheidsfunctionarissen. Zo zijn in september 2013 de lichamen van tien jonge jongens gevonden in Bagdad, nabij Sadr City. Op 27 november 2013 zijn de geblinddoekte en gehandboeide lichamen van acht mannen gevonden in de overwegend soennitische wijk Arab Jubbor in Zuid-Bagdad. Op dezelfde dag zijn in de overwegend sjiiitische wijk Shu'ala in Bagdad vijf lichamen gevonden van personen die op dezelfde wijze om het leven zijn gekomen. Vervolgens werden op 29 november, nabij de soennitische stad Tarmiyah ten noorden van Bagdad, de lichamen gevonden van achttien mannen, die enkele uren eerder waren ontvoerd door mannen in legeruniformen. Op dezelfde dag werden de lichamen, waarop tekenen van marteling zichtbaar waren, van drie vrouwen gevonden in het oosten van Bagdad. Dit is een opmerkelijke ontwikkeling, aangezien dergelijke groepsexecuties niet meer voor kwamen sinds het sektarisch conflict in 2006-2007.²⁵⁹

In het algemeen zijn met name leden van de Iraakse veiligheidsorganisaties, overheidspersoneel, leden van de *Sahwa*-milities, politici, journalisten en mensenrechtenactivisten tijdens de verslagperiode slachtoffer geworden van gericht

²⁵⁵ Voor zover bekend vindt er geen eigenstandig onderzoek van overheidswege plaats, maar enkel op basis van een klacht.

²⁵⁶ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

²⁵⁷ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Human Rights Watch, *Iraq: A broken justice system*, 31 januari 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Institute for the Study of War, *Maliki Eyes Third Term: 2013 Iraq Update #34*, 28 augustus 2013; Human Rights Watch, *Iraq: Harsh Tactics in Advance of Holy Month*, 15 november 2013.

²⁵⁸ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁵⁹ Al Jazeera, *Bodies of young men found in Iraq*, 19 september 2013; NYT, *Execution-style killings in Iraq raise fears of return to sectarian violence*, 27 november 2013; Reuters, *Execution-style sectarian killings on upswing in Iraq*, 27 november 2013; AFP, *Iraq: 52 dead in throwback to Iraq's sectarian bloodshed*, 29 november 2013.

geweld. Daarnaast kunnen leden van diverse specifieke groepen, waaronder religieuze en/of etnische minderheden en vrouwen, al naar gelang de lokale omstandigheden, een verhoogd risico lopen te worden vermoord.²⁶⁰ Het is niet altijd duidelijk welke groeperingen verantwoordelijk zijn voor het geweld. Wel is het waarschijnlijk dat ISIL hierin een belangrijk aandeel heeft, evenals andere soennitische groeperingen en tevens sjiiitische milities, die in de verslagperiode in toenemende mate actief zijn geworden in Centraal- en Zuid-Irak.²⁶¹

Daarnaast zouden Iraakse overheidsfunctionarissen, van zowel de federale als de KRG-autoriteiten, betrokken zijn geweest bij buitengerechtelijke executies.²⁶² Zo zouden in mei 2013 politiefunctarissen in Mosul vier mannen en een vijftienjarige jongen na hun arrestatie hebben geëxecuteerd.²⁶³ In de verslagperiode zijn bovendien tientallen soennitische demonstranten om het leven gekomen door geweld van de zijde van Iraakse veiligheidstroepen.²⁶⁴

4.3.11 Doodstraf

De doodstraf kan in Irak worden opgelegd voor misdrijven die de dood tot gevolg hebben, zoals moord, maar ook voor andere delicten, zoals ontvoering en drugshandel of vernieling van publiek eigendom indien zij tot doel hebben de regering omver te werpen. De doodstraf kan niet opgelegd worden aan minderjarigen.²⁶⁵ In de KAR geldt nog altijd een *de-facto* moratorium op de doodstraf. De doodstraf wordt er over het algemeen omgezet in een (levenslange) gevangenisstraf.²⁶⁶

In de verslagperiode werd de doodstraf in Centraal- en Zuid-Irak geregeld uitgesproken en uitgevoerd. Vaak ging het om massa-executies. Volgens de Iraakse autoriteiten ging het in alle gevallen om aan terrorisme gerelateerde misdrijven of andere serieuze misdrijven gericht tegen burgers. Er is echter vrijwel geen transparantie. In de verslagperiode is het bovendien geregeld voorgekomen dat de doodstraf werd opgelegd enkel op basis van een bekentenis die volgens getuigen en medici door middel van foltering zou zijn verkregen.²⁶⁷

In 2012 zouden 123 personen, inclusief 5 vrouwen, zijn geëxecuteerd, wat een verdubbeling is ten opzichte van 2011. Eind november 2013 zou het aantal executies in 2013 op 159 staan, waarvan 42 begin oktober plaatsvonden in slechts twee dagen tijd.²⁶⁸

²⁶⁰ Zie hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie en paragraaf 4.4. over de positie van specifieke groepen.

²⁶¹ NYT, *Execution-style killings in Iraq raise fears of return to sectarian violence*, 27 november 2013. Zie ook hoofdstuk 3 voor een beschrijving van de veiligheidssituatie en milities en gewapende groeperingen in Irak.

²⁶² US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

²⁶³ Human Rights Watch, *Iraq: Abusive Commander Linked to Mosul Killings*, 11 juni 2013.

²⁶⁴ NYT, *Iraq: Security forces open fire on Sunni demonstrators in north*, 8 maart 2013; Al Jazeera, *Clashes mark Iraq anti-government protests*, 15 maart 2013; AFP, *Iraq: Iraq security forces kill protester: activists*, 8 maart 2013; AFP, *Iraq: Army kills six as Iraq demos call for PM to quit*, 25 januari 2013; NYT, *Dozens killed in battles across Iraq as Sunnis escalate protests against government*, 23 april 2013; NYT, *Rising violence in Iraq spurs fears of new sectarian war*, 24 april 2013.

²⁶⁵ Iraaks Wetboek van Strafrecht, zoals gewijzigd tot maart 2010, Engelse vertaling geraadpleegd op: <http://gjpi.org>. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

²⁶⁶ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁶⁷ Human Rights Watch, *Iraq: executions surge but no action on reform*, 25 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Amnesty International, *Iraq: Death sentences after coerced 'confessions'*, 12 december 2012; The Guardian, *Iraq's latest surge: state executions*, 17 september 2013; Fox News, *Iraq executes 23 people in two days*, 1 oktober 2013; Amnesty International, *Iraq executes 13 men following unfair trials marred by torture allegations*, 25 september 2013; Huffington Post, *Iraq carries out 42 executions in single week*, 10 oktober 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁶⁸ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Amnesty International, *dozens executed in two days amid increased violence*, 10 oktober 2013; Vertrouwelijke bron.

4.4 Positie van specifieke groepen

4.4.1 Koerden²⁶⁹

De veiligheidssituatie voor Koerden in de KAR was gedurende de verslagperiode rustig. Wel was er sprake van geweld tegen Koerdische doelen in Centraal- en Zuid-Irak, wat onder meer te maken had met verder opgelopen spanningen tussen Koerden enerzijds en Arabieren (en Turkmenen) anderzijds in de betwiste gebieden.²⁷⁰ Zo vonden er op 16 januari 2013 zelfmoordaanslagen plaats in Kirkuk en Tuz Khurmatu die gericht waren tegen de kantoren van Koerdische politieke partijen, respectievelijk de KDP en de PUK. Voornamelijk soennitische gewapende groeperingen maken gebruik van deze spanningen en proberen middels het plegen van aanslagen op onder meer Koerdische doelen het etnische en sektarische geweld te laten opleven.²⁷¹

4.4.2 Fayli-Koerden en Irakezen van Iraanse afkomst

Het regime van Saddam Hoessein heeft veel Fayli-Koerden hun Iraakse nationaliteit ontnomen. De decreten die de ontneming van het Iraakse staatsburgerschap betroffen, zijn met de inwerkingtreding van de *Transitional Administrative Law* herroepen. De Nationaliteitswet van 2006 bevat voorwaarden om nationaliteitsrechten weer te laten gelden.²⁷² Hiermee is het voor Fayli-Koerden mogelijk hun Iraakse nationaliteit weer te herkrijgen. Volgens het ministerie van Migranten en Ontheemding zou 97% van de Fayli-Koerden, van wie de Iraakse nationaliteit in het verleden is ontnomen, de Iraakse nationaliteit reeds hebben herkregen. Velen van hen zijn in de afgelopen jaren teruggekeerd naar Irak, maar zij zouden nog altijd problemen ondervinden met betrekking tot onder meer de terugvordering van indertijd geconfisqueerde eigendommen en de (her)verkrijging van nationaliteitsdocumenten.²⁷³

4.4.3 Turkmenen²⁷⁴

In de verslagperiode zijn Turkmenen in toenemende mate het doelwit geweest van gericht geweld. De situatie van Turkmenen is met name sinds eind 2012 verslechterd. Volgens een bron zou er zelfs sprake zijn van een gerichte geweldscampagne. De meeste geweldsincidenten vinden plaats in de provincies

²⁶⁹ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor algemene informatie m.b.t. de positie van Koerden in Irak.

²⁷⁰ De door de KRG gestimuleerde terugkeer van Koerden die ten gevolge van de arabiseringspolitiek van Saddam Hoessein uit hun huizen verdreven waren, vormt nog altijd een bron van spanning, met name in Kirkuk. In Arabische en Turkmeense kring bestaat onvrede over de terugkeer van Koerden, omdat velen van hen van mening zijn dat zeker niet alle 'teruggekeerde' Koerden oorspronkelijk uit Kirkuk afkomstig zijn. Zij zouden door de KRG onder druk worden gezet om naar Kirkuk te verhuizen om daarmee de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden, mede met het oog op het door de Koerden gewenste referendum over de toekomstige status van Kirkuk. Aan de andere kant beschuldigen de Koerden de Arabieren ervan hun macht over de betwiste gebieden te willen uitbreiden. (UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human Rights*, 3 juni 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013; KurdNet, *Iraq demands Kurdish Peshmerga forces leave disputed areas*, 6 juni 2013; Al Monitor, *Kurds Protest Iraqi Forces Sent to Syrian Border Region*, 8 maart 2013. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.)

²⁷¹ CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human Rights*, 3 juni 2013; Al Jazeera, *Deadly suicide blasts strike Iraq's north*, 16 januari 2013. Zie ook paragraaf 2.3. over de relatie tussen Erbil en Bagdad en hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

²⁷² Zie paragraaf 4.1.2. over nationaliteitswetgeving.

²⁷³ KurdNet, *The displacement ministry restores the nationality to 97% of Faily Kurds*, 4 februari 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

²⁷⁴ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor algemene informatie m.b.t. de positie van Turkmenen in Irak.

Ta'mim (Kirkuk), Ninewa (Mosul) en Salahaddin (Tuz Khurmatu).²⁷⁵ De redenen van het geweld zijn sektarisch, etnisch en politiek van aard. De daders zouden zowel soennitische als sjiitische gewapende groeperingen zijn, maar ook Iraakse en Koerdische veiligheidstroepen zouden het op de Turkmenen gemunt hebben vanwege hun aanwezigheid in de betwiste gebieden. Vanwege de geweldstoename zou de Turkmeense gemeenschap in Irak bezig zijn om een Turkmeens veiligheidsleger op te zetten ter bescherming van onder meer Tuz Khurmatu en andere gebieden waar veel Turkmenen leven.²⁷⁶

Alleen al in 2012 zijn minstens vijftien Turkmeense zakenmensen ontvoerd voor losgeld. Op 17 december 2012 zijn bovendien twee Turkmeense leraren nabij Kirkuk ontvoerd en vermoord. Op 23 januari 2013 vond er een zelfmoordaanslag plaats op een begrafenis van de Turkmeense gemeenschap in Tuz Khurmatu (Ninewa), waarbij minstens 35 mensen om het leven zijn gekomen. Op 25 juni 2013 werden er twee zelfmoordaanslagen gepleegd op een groep Turkmeense demonstranten, die in Tuz Khurmatu protesteerden tegen de slechte veiligheidssituatie. Hierbij kwamen minstens tien mensen om het leven en vielen er tientallen gewonden, onder wie twee leiders van de Turkmeense gemeenschap.²⁷⁷

4.4.4 Palestijnen

De situatie van de Palestijnen in Irak is hetzelfde gebleven vergeleken met de vorige verslagperiode.²⁷⁸

Of Palestijnen die Irak zijn ontvlucht na terugkeer weer legaal verblijf kunnen krijgen hangt ervan af of zij destijds Irak op een legale manier hebben verlaten. Op grond van de Iraakse vluchtelingenwet hebben vluchtelingen die zich in Irak bevinden een uitreisvisum nodig om Irak legaal te verlaten. Indien zij Irak op een legale manier zijn ontvlucht is het geen probleem om na terugkeer weer legaal verblijf te krijgen. Hiertoe dienen zij een visum aan te vragen bij een Iraakse ambassade, waarna hun dossier gereactiveerd wordt bij de Iraakse autoriteiten en UNHCR.

Indien Palestijnen Irak illegaal zijn ontvlucht of vervalste Iraakse documenten hebben gebruikt, kunnen zij bij terugkeer echter worden vervolgd. Het is zeer waarschijnlijk dat veel Palestijnen Irak op illegale wijze of met vervalste documenten hebben verlaten, aangezien een grote groep Palestijnen geen reisdocumenten (zoals het benodigde uitreisvisum) kon krijgen. Bovendien waren de grenzen van de naburige landen voor Palestijnen gesloten. Deze illegaal gevluchte Palestijnen kunnen, op grond van zowel de Paspoortwet als het Wetboek van Strafrecht, een gevangenisstraf opgelegd krijgen van maximaal 15 jaar. Daarnaast

²⁷⁵ In de betwiste gebieden, met name rondom Kirkuk, zijn er spanningen tussen de Turkmenen en Arabieren enerzijds en de Koerden anderzijds. Deze spanningen vloeien voort uit de terugkeer van Koerden, die onder de arabiseringspolitiek van Saddam Hoessein waren verdreven en uit de onvrede onder Turkmenen over mogelijke 'Koerdisering' van Kirkuk. (Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013.)

²⁷⁶ UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; World Bulletin, *Iraqi Turkmen continue to be targeted in attacks*, 16 juli 2013; World Bulletin, *Force to protect Turkmen in Iraq to be set up*, 29 juni 2013; Vertrouwelijke bronnen.

²⁷⁷ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; NYT, *Bombing at a funeral in northern Iraq kills at least 35*, 23 januari 2013; Global Post, *Iraq suicide attacks kill at least 8 in Turkmen protest*, 25 juni 2013; UN News Centre, *UN envoy condemns attacks targeting dozens of protesters in northern Iraq*, 25 juni 2013; UNSC, *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/154, 12 maart 2013; Vertrouwelijke bronnen.

²⁷⁸ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012; zie ook UNHCR, *Update of UNHCR Aide-Memoire of 2006: Protection Considerations for Palestinian refugees in Iraq*, juli 2012. Vertrouwelijke bron.

kunnen hun eigendommen, zowel roerend als onroerend, worden geconfisqueerd door de Iraakse autoriteiten. Er zijn gevallen bekend van illegaal gevluchte Palestijnen, die zich na terugkeer in Irak hebben kunnen registreren zonder dat hun illegale vlucht is opgemerkt door de autoriteiten. Mocht een illegale vlucht op een later moment opgemerkt worden, dan kan alsnog vervolging worden ingesteld.²⁷⁹

In 2008 heeft de Iraakse regering in samenwerking met UNHCR een registratieprocedure ingesteld voor Palestijnse vluchtelingen die tussen 1948 en 1967 in Irak zijn aangekomen en hun nakomelingen. Op basis van deze registratie hebben de Palestijnse vluchtelingen een speciale identiteitskaart gekregen, waarmee zij aanspraak kunnen maken op speciale bijstand.²⁸⁰ Palestijnen die destijds niet geregistreerd zijn, omdat zij bijvoorbeeld in het buitenland verbleven, kunnen zich bij terugkeer in Irak alsnog laten registreren, mits zij al eerder geregistreerd stonden bij de Iraakse autoriteiten. Het is niet duidelijk in hoeverre registratie mogelijk is voor Palestijnen die nooit eerder geregistreerd stonden bij de Iraakse autoriteiten.²⁸¹

In augustus 2013 verbleven nog 41 Palestijnen in het *Al Waleed* kamp. Een groot gedeelte van de bewoners is hervestigd of is binnen Irak verhuisd, met name naar Bagdad.²⁸²

4.4.5 *Dienstplichtigen en militairen*

In Irak is sprake van een beroepsleger. Indiensttreding is vrijwillig en de minimumleeftijd voor toetreding is 18 jaar. Eind 2012 heeft het Verdedigings- en Veiligheidscomité van het federaal parlement een ontwerpwet ingediend voor de herinvoering van de dienstplicht.²⁸³ Het is niet bekend wat de status van de ontwerpwet is.

Op grond van artikel 11 van CPA-verordening 23 '*Creation of a Code of Military Discipline for the New Iraqi Army*' kan een deserteur zeven dagen gevangenisstraf opgelegd krijgen of moet hij een boete betalen, extra taken verrichten of kan hij in rang worden teruggezet.²⁸⁴

Tijdens de verslagperiode zijn rekruten en militairen van het Iraakse leger frequent het slachtoffer geworden van gerichte aanslagen en ontvoeringen.²⁸⁵

4.4.6 *Vrouwen*

Volgens de grondwet zijn alle Irakezen gelijk voor de wet ongeacht hun geslacht. Wet- en regelgeving kan op basis van de grondwet echter slechts tot stand komen indien zij niet in strijd is met de gevestigde islamitische regels. Daarnaast zijn op basis van de grondwet aanhangers van elke religie vrij hun persoonlijke aangelegenheden te regelen volgens hun eigen geloof of ideologie.²⁸⁶

²⁷⁹ Vertrouwelijke bron.

²⁸⁰ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012; zie ook UNHCR, *Update of UNHCR Aide-Memoire of 2006: Protection Considerations for Palestinian refugees in Iraq*, juli 2012.

²⁸¹ Vertrouwelijke bron.

²⁸² Vertrouwelijke bron.

²⁸³ The Kurdish Globe, *Iraq wants to return obligatory military service*, 19 november 2012.

²⁸⁴ CPA-verordening 23, beschikbaar op http://permanent.access.gpo.gov/lps46857/20030907_CPAORD23.pdf, geraadpleegd op 25 oktober 2013.

²⁸⁵ Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie en paragraaf 4.4.9. over o.a. werknemers van de Iraakse regering.

²⁸⁶ Artikelen 2, 14 en 43 van de Grondwet van de Republiek Irak, Engelse vertaling zoals beschikbaar op www.ilo.org, geraadpleegd op 25 oktober 2013.

In de praktijk hebben de veiligheidssituatie, strenge leefregels en conservatieve normen en waarden de deelname van vrouwen aan politieke activiteiten en het publieke leven negatief beïnvloed en is er sprake van discriminatie en ongelijke behandeling van vrouwen in geheel Irak.²⁸⁷ Zo hanteert het Iraakse ministerie van Binnenlandse Zaken in Centraal- en Zuid-Irak het beleid dat vrouwen de toestemming van een mannelijk familielid nodig hebben voor de aanvraag van een paspoort.²⁸⁸

Volgens diverse bronnen was er ook in deze verslagperiode een trend richting meer conservatisme merkbaar in Centraal- en Zuid-Irak. Vanuit de heersende conservatief-islamitische opvattingen werd gepleit voor onder meer strengere kledingvoorschriften voor vrouwen en een scheiding van de seksen in openbare ruimtes. Uit veiligheidsoverwegingen en om intimidatie en commentaar te vermijden dragen veel vrouwen en meisjes in het openbaar een hoofddoek en andere bedekkende kleding.²⁸⁹ Volgens een bron is de KAR-samenleving ook conservatiever geworden, waardoor de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen groter is dan voorheen.²⁹⁰

Vertegenwoordiging op politiek niveau

De grondwet streeft naar een vertegenwoordiging van vrouwen in het parlement van ten minste 25 procent.²⁹¹ In het federale parlement (325 zetels) zetelen circa 80 vrouwen. De vrouwelijke parlementariërs worden doorgaans echter gemarginaliseerd. Het kabinet telt geen enkele vrouwelijke minister, maar slechts één *minister of state* voor vrouwenzaken die enkel een adviserende rol heeft en geen budget.²⁹² Na de regionale verkiezingen voor het KRG-parlement, gehouden in september 2013, zal ongeveer een derde van de zetels worden bezet door vrouwen.²⁹³

Alleenstaande vrouwen

Decennia van geweld in Irak hebben tot gevolg gehad dat er relatief veel alleenstaande vrouwen aan het hoofd staan van een huishouden. Volgens het Iraakse ministerie van Planning zou het aantal weduwen op ongeveer 900.000 liggen; een schatting die volgens enkele ngo's nog aan de lage kant is. Volgens schattingen van de Verenigde Naties staat aan 10% van de huishoudens een vrouw aan het hoofd.²⁹⁴

Over het algemeen is de positie van alleenstaande vrouwen in geheel Irak kwetsbaar. Vrouwen zijn in het dagelijkse sociale, economische en administratieve verkeer voor veel zaken afhankelijk van hun man of een mannelijk familielid. De vaak noodgedwongen rol van de vrouw als kostwinner of verantwoordelijke voor het

²⁸⁷ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UN Women, *Iraq: With some electoral gain in Iraq, women candidates work towards change*, 16 mei 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁸⁸ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013.

²⁸⁹ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; Al Arabiya, *Iraq's unveiled women face rising crackdown*, 22 november 2012; Vertrouwelijke bronnen.

²⁹⁰ Vertrouwelijke bron.

²⁹¹ Artikel 49 lid 4 van de Grondwet van de Republiek Irak, Engelse vertaling zoals beschikbaar op www.ilo.org, geraadpleegd op 25 oktober 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

²⁹² US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Open Democracy, *Iraq: gendering authoritarianism*, 15 juli 2013.

²⁹³ Iraq Business News, *KRG Election Results*, 4 oktober 2013.

²⁹⁴ UN Inter-Agency Information and Analysis Unit, *Women in Iraq Fact sheet*, maart 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

gezin wordt door mannen niet altijd geaccepteerd. Ook wordt een vrouw die alleen woont door de gemeenschap in de regel niet geaccepteerd. Bovendien lopen alleenstaande vrouwen, met name in Centraal- en Zuid-Irak, een groot risico het slachtoffer te worden van geweld, verkrachting en mensenhandel. Ook zijn er berichten dat ISIL misbruik maakt van de kwetsbare positie van weduwen (en overige familieleden) van overleden ISIL-leden en hen rekruteert voor zelfmoordoperaties. Daarnaast zijn er berichten dat meisjes niet langer onderwijs kunnen volgen, omdat zij in het huishouden moeten meehelpen wanneer de moeder voor het inkomen moet zorgen. Door financiële druk lopen vrouwen en meisjes uit eenoudergezinnen ook een groot risico om slachtoffer te worden van mensenhandel en gedwongen huwelijk.²⁹⁵

In de KAR zouden alleenstaande vrouwen het met name vanuit financieel en sociaal oogpunt moeilijk hebben. Diverse bronnen geven aan dat de maatschappij het doorgaans niet accepteert dat vrouwen alleen wonen. Eén bron geeft echter aan dat de samenleving in de KAR in dit opzicht iets opener is geworden en dat het tegenwoordig soms mogelijk is voor vrouwen om alleen te wonen. In de KAR zouden er geen zware consequenties zijn voor alleenstaande vrouwen.²⁹⁶

Volgens een bron in Centraal- en Zuid-Irak is trouwen met een – doorgaans veel - oudere man de enige optie voor vrouwen die na een echtscheiding of overlijden van de echtgenoot alleen over blijven. Met name na een echtscheiding is het leven van een vrouw zwaar en zijn alleenstaande vrouwen vaak een doelwit voor verkrachting en geweld. Deze dreiging vermindert pas wanneer zij (her)trouwen.²⁹⁷

Alleenstaande vrouwen kunnen niet rekenen op bescherming van de overheid. Gebrek aan begrip van de zijde van de autoriteiten voor de situatie van alleenstaande vrouwen kan worden geïllustreerd aan de hand van een door UNAMI gedocumenteerde zaak in Basra. Een vrouwelijke Iraakse vluchteling die was teruggekeerd naar Irak om haar familieleden te zoeken werd gearresteerd, enkel vanwege het feit dat ze een alleenstaande vrouw was met een relatief groot geldbedrag op zak. Pas na herhaaldelijk interveniëren door advocaten en VN-vertegenwoordigers werd de vrouw na twee maanden detentie vrijgelaten.²⁹⁸

Geweld

Vrouwen in geheel Irak zijn slachtoffer van gericht geweld. Zo is huiselijk geweld wijdverspreid.²⁹⁹ Op grond van het Wetboek van Strafrecht hebben mannen het recht om hun vrouw, zij het binnen bepaalde grenzen,³⁰⁰ disciplinair te straffen.³⁰¹ Volgens lokale ngo's wordt in veel gevallen huiselijk geweld niet gerapporteerd of

²⁹⁵ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; UN Inter-Agency Information and Analysis Unit, *Women in Iraq Fact sheet*, maart 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Al Arabiya, *Iraq's unveiled women face rising crackdown*, 22 november 2012; The Global Times, *Al-Qaida in Iraq uses unethical means to recruit women*, 11 december 2012; Vertrouwelijke bronnen.

²⁹⁶ Vertrouwelijke bronnen.

²⁹⁷ AFP, *92-year-old Iraq farmer marries woman 70 years younger*, 5 juli 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁹⁸ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bron.

²⁹⁹ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; UN Inter-Agency Information and Analysis Unit, *Women in Iraq Fact sheet*, maart 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

³⁰⁰ Er is geen duidelijke regelgeving die de grenzen van disciplinaire bestraffing door de echtgenoot vast stelt. Indien er geen fysieke aanwijzingen op het lichaam van de vrouw te vinden zijn, zoals blauwe plekken en littekens, zou een eventuele klacht van huiselijk geweld bij voorbaat worden afgewezen. (UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012.)

³⁰¹ Artikel 41(1) van het Iraakse Wetboek van Strafrecht, zoals gewijzigd tot maart 2010; Engelse vertaling geraadpleegd op: <http://www.gjpi.org>.

bestraft, maar in voorkomende gevallen volgens gewoonte binnen familie- of tribaal verband afgehandeld.³⁰² Vanwege de heersende normen en waarden in Irak zijn veel vrouwen niet bereid aangifte te doen van dergelijk geweld. Bovendien komt het voor dat vrouwen niet weten welke rechten ze hebben. Politie en justitie ondernemen doorgaans weinig tot geen actie in geval van huiselijk geweld, waardoor het in de praktijk moeilijk is om daders strafrechtelijk te vervolgen.³⁰³

Verkrachting is weliswaar strafbaar in Irak, maar als de dader met zijn slachtoffer trouwt wordt hij niet vervolgd. Verkrachting binnen een huwelijk wordt niet strafbaar gesteld in het Iraakse Wetboek van Strafrecht. Na verkrachting wordt doorgaans geen aangifte gedaan door het slachtoffer, vanwege angst voor vergelding en/of sociale stigmatisering. Indien een dader toch wordt vervolgd zijn de straffen over het algemeen laag.³⁰⁴

Vrouwen hebben ook disproportioneel te lijden onder eengerelateerd geweld, met name eerwraak, dat erop gericht is de eer van de familie te herstellen door het ongewenste gedrag van een familielid te bestraffen.³⁰⁵

De KRG heeft in 2011 de *Law Against Domestic Violence* aangenomen. Deze wet verbiedt onder meer huiselijk geweld tegen vrouwen, uithuwelijking, verkrachting binnen het huwelijk en vrouwenbesnijdenis (*female genital mutilation* (FGM)). Daarnaast biedt de wet de juridische basis voor oprichting van nieuwe instituties, waaronder speciale rechtbanken voor geweld tegen vrouwen.³⁰⁶ Op papier biedt de wet een goede basis voor bescherming van vrouwen tegen geweld. Ondanks een aantal positieve maatregelen³⁰⁷ - waaronder bewustwordingscampagnes, waardoor vrouwen in de KAR beter op de hoogte zijn van de rechten die ze hebben - laat de uitvoering van de wet nog altijd te wensen over, waardoor geweld tegen vrouwen ook in de KAR nog altijd een groot probleem is.^{308 309}

³⁰² UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Kurd Net, *Women activists in Iraqi Kurdistan condemn tribal settlement of murder cases*, 13 februari 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

³⁰³ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bron.

³⁰⁴ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

³⁰⁵ Zie paragraaf 3.5. over bloedwraak en eengerelateerd geweld.

³⁰⁶ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013.

³⁰⁷ Positieve maatregelen zijn bijvoorbeeld de aanstelling van speciale rechters en de oprichting van speciale rechtbanken in de Erbil, Sulaimaniya en Dohuk voor zaken betreffende geweld tegen vrouwen; het openen van speciale politie-eenheden in alle provincies door het *Directorate for Combatting Violence Against Women*; het uitvoeren van bewustwordingscampagnes gericht op zowel de bevolking als overheidsfunctionarissen, waardoor met name vrouwen zich steeds beter bewust zijn van hun rechten. (US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bron.)

³⁰⁸ De implementatie van de wet wordt onder meer belemmerd door een diepgewortelde tribale visie (voornamelijk buiten de grote steden) op de positie van vrouwen en de nog altijd aanwezige onwetendheid op het gebied van vrouwenrechten, zowel bij de bevolking als bij de (politiële en justitiële) autoriteiten, ondanks bewustwordingscampagnes die enig effect hebben gesorteerd. Bovendien dienen vrouwen aangifte te doen van geweld om tot vervolging van de dader te kunnen overgaan, terwijl vrouwen doorgaans te bang zijn om aangifte te doen uit angst voor represailles van de familie of gemeenschap. Tevens is het voor de verantwoordelijke instanties in de KAR niet duidelijk welke stappen zij moeten nemen en op welke wijze er met andere ministeries en instanties samengewerkt moet worden om implementatie van de wet te verwezenlijken. Volgens een bron zouden sommige rechters in de KAR de wet niet toepassen, waardoor uitspraken van rechters veel van elkaar kunnen verschillen. Speciale rechtbanken voor zaken betreffende geweld tegen vrouwen zouden reeds zijn opgericht in Dohuk, Erbil, Sulaimaniya en Garmyan. De rechters zouden echter nog niet kunnen rechtspreken, omdat de wet voorschrijft dat een zaak moet worden doorverwezen door een bemiddelingscomité; in de verslagperiode was enkel een bemiddelingscomité in Dohuk opgericht. In Erbil, Sulaimaniya en Garmyan moeten deze comités nog worden opgericht, waardoor de zaken door de rechters worden geweigerd. Daarnaast is de voor geweld tegen vrouwen aangewezen rechter in Dohuk een man; in Erbil en Sulaimaniya zijn het wel vrouwen. Hier komt bij dat de wet enkel toeziet op geweld tegen vrouwen dat zich binnen de eigen familie afspeelt. (US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bronnen.)

Op federaal niveau is er nog geen wet aangenomen die toeziet op de bestrijding van geweld tegen vrouwen en FGM. Een dergelijke ontwerpwet zou al wel klaar liggen voor bespreking in het federale parlement.³¹⁰

Ngo-medewerkers die strijden voor vrouwenrechten, evenals juristen die opkomen voor slachtoffers van geweld, worden in geheel Irak bedreigd.³¹¹ Bovendien zijn er meldingen dat medewerkers van opvangcentra bedreigd en geïntimideerd worden, omdat zij zich met familieaangelegenheden zouden bemoeien.³¹²

Vrouwen hebben in geheel Irak de mogelijkheid om bij de politie aangifte te doen tegen geweld. Om het doen van aangifte toegankelijker te maken voor vrouwen heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken speciale afdelingen op politiebureaus, *family protection units*, gecreëerd op 16 locaties verspreid over Irak, inclusief de KAR, die zich uitsluitend met geweld tegen vrouwen bezig houden.³¹³ In de praktijk is echter gebleken dat het proces traag is vanwege lage capaciteit en dat, in geval van huiselijk geweld, deze afdelingen voornamelijk inzetten op familieverzoening in plaats van bescherming van het slachtoffer. Daarnaast worden zaken soms direct doorgeleid naar de mannelijke leidinggevende of zijn er geen vrouwelijke politieagenten. Bovendien bestaat er geen centraal systeem voor verwijzing van slachtoffers naar bijvoorbeeld juridische hulp of opvang. Het doen van aangifte door vrouwen wordt tevens bemoeilijkt door een slechte kennis van de rechten en mogelijkheden, angst voor sociale stigmatisering in geval van seksueel geweld, angst voor represailles door de familie en een gebrek aan vertrouwen in de politie. Doorgaans wordt met name huiselijk geweld niet gerapporteerd door de slachtoffers, omdat het door de maatschappij als een familiale aangelegenheid wordt beschouwd.³¹⁴

Het probleem van geweld tegen vrouwen in Centraal- en Zuid-Irak is minder zichtbaar dan in de KAR, waar er sprake is van een toename van het aantal geregistreerde zaken van geweld tegen vrouwen. Deze toename moet echter worden bekeken in het licht van verbeterde bewustwording en rapportagemogelijkheden, waardoor het probleem zichtbaarder is geworden en niet per definitie groter. Het *Directorate for Combatting Violence Against Women*³¹⁵ van de KRG heeft in 2012 ongeveer 4.300 klachten van geweld tegen vrouwen gekregen, wat een stijging is ten opzichte van 2011 (ongeveer 3.100) en 2010 (ongeveer 2.500). Volgens ngo's zouden deze cijfers echter niet het werkelijke

³⁰⁹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Kurdnet, *KRG fails to combat violence against women in Iraqi Kurdistan*, 5 februari 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³¹⁰ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³¹¹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³¹² UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Vertrouwelijke bron.

³¹³ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³¹⁴ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³¹⁵ Het *Directorate for Combatting Violence Against Women* is in 2007 opgericht onder het KRG-ministerie van Binnenlandse Zaken en heette tot oktober 2012 *Directorate for Following-up Violence Against Women*. Het Directoraat is onder meer belast met het verlenen van hulp aan vrouwen die het slachtoffer zijn of dreigen te worden van geweld en het verrichten van onderzoek in individuele zaken van geweld tegen vrouwen. (UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bron.)

aantal zaken reflecteren, omdat veel zaken van geweld tegen vrouwen nog altijd niet gemeld worden.³¹⁶

Opvangcentra

Opvangcentra voor vrouwen zijn binnen de Iraakse samenleving geen geaccepteerd fenomeen.³¹⁷ In Centraal- en Zuid-Irak bestaan enkel private opvangcentra, die door lokale ngo's worden gerund, zonder officiële autorisatie van de Iraakse autoriteiten. In de KAR bestaan zowel overheids- als private opvangcentra voor vrouwen die slachtoffer zijn van geweld of een risico lopen het slachtoffer van geweld te worden. Het KRG-ministerie van Arbeid en Sociale Zaken heeft vier opvangcentra verspreid over de KAR. De centra hebben in het algemeen een lage opvangcapaciteit, de omstandigheden zijn slecht en ze bieden slechts een tijdelijke oplossing.³¹⁸

Vrouwenbesnijdenis

In heel Irak is ongeveer 8% van de vrouwen besneden. De praktijk van vrouwenbesnijdenis (*Female Genital Mutilation (FGM)*) is echter zeer geconcentreerd in enkele gebieden en komt in sommige delen van Irak vrijwel niet voor. In het Koerdische deel van Irak komt vrouwenbesnijdenis op grote schaal voor. Volgens een onderzoek uit 2010 van het KRG-ministerie van Gezondheid heeft ongeveer 41% van de vrouwen in de KRG-provincies Erbil en Sulaimaniya besnijdenis ondergaan. In Dohuk zou FGM bijna niet voorkomen. Onderzoek door de ngo WADI in 2010 wees uit dat ruim 72% van de vrouwen in Sulaimaniya, Erbil en Garmyan was besneden. In tegenstelling tot wat men voorheen dacht, is FGM in de grote steden van de KAR een even groot probleem als op het platteland.³¹⁹ Over FGM in Centraal- en Zuid-Irak zijn weinig gegevens bekend, maar het is duidelijk dat FGM ook in dit deel van Irak voor komt, met name in Kirkuk. Uit een in 2012 verschenen rapport van WADI is gebleken dat 38% van de vrouwen in Kirkuk besneden is. Bovendien is gebleken dat in Kirkuk niet alleen Koerden (65%) FGM toepassen, maar tevens Arabieren (25%) en Turkmenen (12%).³²⁰

De consequenties voor meisjes en vrouwen die tegen de gebruiken in niet zijn besneden, zijn onder meer dat het door hen bereide voedsel *haram* (onrein) is en dat ze door hun familie worden buitengesloten of verstoten. Hier komt bij dat de hele familie door de gemeenschap genegeerd zal worden. Doorgaans zal het echter geheim worden gehouden als een meisje of vrouw niet besneden is. De meisjes worden vaak omgepraat door te zeggen dat ze prostituees zijn als ze de besnijdenis niet ondergaan.³²¹

In 2011 is in de KAR een wet aangenomen ter bestrijding van geweld tegen vrouwen, die onder meer de praktijk van FGM verbiedt. De KRG-autoriteiten hebben

³¹⁶ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³¹⁷ Vertrouwelijke bron.

³¹⁸ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

³¹⁹ WADI, *Female Genital Mutilation in Kirkuk – outlook for a campaign*, 28 december 2010; HRW, *Iraqi Kurdistan: Law Banning FGM Not Being Enforced*, 29 augustus 2012; UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; UNICEF, *Female Genital Mutilation/Cutting: A statistical overview and exploration of the dynamics of change*, 22 juli 2013; Vertrouwelijke bronnen. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

³²⁰ Rudaw, *Female Circumcision Still Prevalent Among Some Kurdish Communities*, 3 mei 2012; WADI, *Female Genital Mutilation in Iraq, Study shows: FGM common in Kirkuk*, www.stopfgmkurdistan.org, geraadpleegd op 3 november 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

³²¹ Vertrouwelijke bron.

echter weinig gedaan om dit verbod op vrouwenbesnijdenis te implementeren.³²² Er zijn geen vervolgingen bekend die te maken hebben met FGM.³²³ Het is voor slachtoffers of getuigen vaak moeilijk om een besnijdenis te melden bij de politie, aangezien het vaak om familie gaat, FGM een geheime praktijk is en rapporteren cultureel heel gevoelig ligt.³²⁴

Dankzij onder meer campagne- en lobbyactiviteiten van ngo's is het onderwerp FGM over het algemeen geen taboe meer in de KAR en wordt het nu erkend als een probleem. Jonge vrouwen beginnen steeds meer in opstand te komen tegen FGM. Er zouden in de KAR zelfs al een paar 'FGM-vrije' dorpen zijn, waar zelfs de mannen en de *mullah's* accepteren dat FGM verkeerd is. Het aantal besneden jonge meisjes is volgens recent onderzoek van WADI lager dan het aantal besneden vrouwen in de hogere leeftijdscategorieën, wat kan duiden op een geleidelijke afname van FGM.³²⁵

In Centraal- en Zuid-Irak is FGM echter nog altijd een taboe en wordt het bestaan ervan niet erkend. Er is geen specifieke wet die vrouwenbesnijdenis strafbaar stelt.³²⁶

4.4.7 Minderjarigen

De leeftijd waarop een kind juridisch aansprakelijk is, is in Centraal- en Zuid-Irak negen jaar en in de KAR elf jaar.³²⁷ De leeftijd waarop meerderjarigheid wordt bereikt in Irak is achttien jaar.³²⁸ De minimumleeftijd voor arbeid is formeel vijftien jaar, maar kinderen jonger dan vijftien jaar worden geregeld ingezet voor al dan niet fysieke arbeid.³²⁹

Voor kinderen in Irak geldt er een leerplicht voor het basisonderwijs van zes tot twaalf jaar. Het basisonderwijs is gratis.³³⁰ De onderwijsinfrastructuur laat in geheel Irak te wensen over. Scholen zijn overbevolkt en de voorzieningen, zoals schoon water, zijn ontoereikend. Veel scholen geven les in meerdere ploegendiensten per dag.³³¹ De leerplicht wordt in de praktijk – om verschillende redenen – niet altijd nageleefd, met name in het geval van meisjes.³³²

Minderjarigen hebben ernstig te lijden onder het aanhoudende geweld en de verslechterde veiligheidssituatie in Centraal- en Zuid-Irak.³³³ In de verslagperiode werden kinderen het slachtoffer van bomaanslagen, van aanslagen gericht op hun ouder(s) of andere familieleden en van ontvoering. Zo vond er op 11 maart 2013 in de provincie Kirkuk een aanslag plaats bij een middelbare school, waardoor ruim 100 kinderen gewond zijn geraakt. Op 6 oktober 2013 vond er een zelfmoordaanslag plaats op een speelveldje van een basisschool in Ninewa, waarbij

³²² HRW, *Iraqi Kurdistan: Law Banning FGM Not Being Enforced*, 29 augustus 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

³²³ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013.

³²⁴ Vertrouwelijke bron.

³²⁵ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³²⁶ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bron.

³²⁷ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

³²⁸ Vertrouwelijke bron.

³²⁹ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

³³⁰ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bron.

³³¹ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, 1 februari 2012; Vertrouwelijke bronnen.

³³² US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

³³³ Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

dertien kinderen om het leven zijn gekomen en vele tientallen gewond zijn geraakt. Daarnaast vonden er in de verslagperiode geregeld aanslagen plaats op voetbalvelden, waar met name jongeren aanwezig waren. Zo was op 30 juni 2013 een populair voetbalveld in Bagdad het doelwit van een aanslag op het moment dat een groep jongens daar aan het voetballen was. Bij de aanslagen kwamen negen personen om het leven en vielen er minstens 25 gewonden, waarvan het merendeel jongens onder de zestien jaar betrof. Ook zouden er acht jongens gedood zijn en twaalf gewond geraakt tijdens gevechten in Hawija op 23 april 2013. Daarnaast kwam het geregeld voor dat kinderen werden ontvoerd voor losgeld - waar vaak ISIL achter zou zitten - of om verhandeld te worden door mensenhandelaren.³³⁴

Kinderen hebben in Irak bovendien vaak te maken met huiselijk geweld. Ook kunnen Iraakse kinderen het slachtoffer worden van seksuele uitbuiting en kinderhandel. Veel kinderen zouden volgens een bron in de criminaliteit belanden of de straat op worden gestuurd om te bedelen. Bronnen meldden ook in deze verslagperiode dat gewapende groeperingen zoals ISIL kinderen rekruteerden en hen gebruikten in aan gewelddadigheden gelieerde functies. Tevens zou volgens een bron uithuwelijking van kinderen steeds vaker voor komen, met name buiten de grote steden.³³⁵

Kinderen van wie de ouders vermist of overleden zijn of die om een andere reden bescherming nodig hebben worden meestal opgevangen door familie, maar kunnen ook in een opvangtehuis geplaatst worden. Zowel in Centraal- en Zuid-Irak als in de KAR zijn er gouvernementele opvangtehuizen voor minderjarigen van doorgaans vier tot achttien jaar. De verantwoordelijkheid voor de opvang van alleenstaande minderjarigen valt onder het ministerie voor Arbeid en Sociale Zaken. Volgens een bron zijn de opvangtehuizen in het algemeen niet overvol, maar zijn de voorzieningen minimaal. Bovendien is er een groot gebrek aan gekwalificeerd personeel. Het onderwijs in de tehuizen zou volgens dezelfde bron over het algemeen wel van een voldoende niveau zijn. Volgens een bron zijn met name de opvangtehuizen in Erbil, Dohuk en Sulaimaniya goed. Kinderen in opvangtehuizen zijn echter zeer kwetsbaar voor (seksuele) uitbuiting en rekrutering door criminele groeperingen.³³⁶

Volgens een bron zou opvang van alleenstaande minderjarigen in de praktijk vaak door internationale organisaties en ngo's worden overgenomen. Onder meer UNICEF en Artsen Zonder Grenzen zetten zich op dit terrein in.³³⁷ Onder meer het ministerie van Arbeid en Sociale Zaken van de KRG helpt alleenstaande minderjarigen hun familie terug te vinden.³³⁸ Er is geen specifieke opvang voor minderjarige repatrianten. De opvangtehuizen zijn echter bestemd voor alle alleenstaande

³³⁴ UNSC, *Report of the Secretary-General to the Security Council on Children and Armed Conflict (S/2013/245)*, 15 mei 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; UNESCO, *Iraq: UNICEF and UNESCO condemn bomb attack near school in Kirkuk*, 13 maart 2013; NYT, *Bomber kills 13 children at Iraq school playground*, 6 oktober 2013; AFP, *15 dead in Iraq attacks, bomb at football pitch*, 30 juni 2013; UNICEF, *Iraq: Statement on the recent killing and injuring of children in Iraq by UNICEF Representative to Iraq Marzio Babilio*, 4 mei 2013; Brussels Tribunal, *Iraq: Child kidnapping on the rise again, another legacy of the US occupation*, 30 november 2012.

³³⁵ UNSC, *Report of the Secretary-General to the Security Council on Children and Armed Conflict (S/2013/245)*, 15 mei 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Brussels Tribunal, *Iraq: Child kidnapping on the rise again, another legacy of the US occupation*, 30 november 2012; US Department of State, *Trafficking in Persons Report 2013*, 19 juni 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³³⁶ UNHCR, *Eligibility Guidelines - Iraq*, 31 mei 2012; Brussels Tribunal, *Iraq: Child kidnapping on the rise again, another legacy of the US occupation*, 30 november 2012; BBC, *Iraq conflict: crisis of an orphaned generation*, 28 november 2012; Vertrouwelijke bronnen.

³³⁷ Vertrouwelijke bron.

³³⁸ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013.

minderjarigen, inclusief repatrianten. Volgens een bron worden minderjarige repatrianten doorgaans door hun eigen gemeenschap opgevangen.³³⁹

4.4.8 Leden van de voormalige Ba'athpartij

Na de val van Saddam Hoessein werd in 2003 een nationaal beleid van 'de-Ba'athisering' ingevoerd. Functionarissen die behoorden tot de hoogste vier rangen van de voormalige Ba'ath-partij werden uit hun functie ontheven. Het was hen niet toegestaan weer een overheidsfunctie te bekleden. In 2008 is de de-Ba'athificatiewet van 2003 vervangen door de *Accountability and Justice Law*.³⁴⁰ Hoge overheidsfunctionarissen misbruiken de 'de-Ba'athificatie' echter ook voor politieke of persoonlijke doeleinden.³⁴¹ In de verslagperiode heeft premier Al-Maliki, onder druk van de aanhoudende soennitische protesten, een versoepeling van de wet toegezegd. De versoepeling moet onder meer inhouden dat personen die de vierde hoogste rang (*firqa*-niveau/afdelingshoofd) hebben bekleed onder het Ba'ath-regime weer een overheidsfunctie mogen krijgen. De toegezegde versoepeling stuitte echter op veel weerstand van sjiitische zijde, onder meer van Moqtada al-Sadr.³⁴²

In de verslagperiode sloot de *Accountability and Justice Commission* 200 kandidaten voor de provinciale verkiezingen van april 2013 uit van deelname, vanwege vermeende banden met de Ba'ath-partij. Dit aantal was lager dan de soennieten hadden verwacht.³⁴³

Van massale arrestaties van (vermeende) Ba'athisten was in de verslagperiode geen sprake. Wel voerden Iraakse veiligheidsorganisaties in overwegend soennitische gebieden en wijken grootschalige arrestatieoperaties uit in het kader van zogenaamde terrorismebestrijding.³⁴⁴ Daarnaast zijn in de verslagperiode enkele prominente Ba'ath-partijleden gearresteerd. Zo is in juli 2013 een hoge functionaris van de voormalige Ba'athpartij, Ahmed Abbas, door Iraakse veiligheidstroepen gearresteerd in Ramadi, Anbar. In september 2013 is Hoessein Arak al-Khazraji - de rechterhand van de voormalig vicepresident onder het Ba'ath-regime Izzat Ibrahim al-Douri³⁴⁵ - gearresteerd in de hoop dat dit zou bijdragen aan de arrestatie van Al-Douri.³⁴⁶

In de verslagperiode waren er berichten dat sjiitische milities voormalig leden van de Ba'ath-partij hebben gedood.³⁴⁷ Het is niet bekend wat voormalige Ba'ath-partijleden of regeringsfunctionarissen te wachten staat bij terugkeer naar Irak.

³³⁹ Vertrouwelijke bron.

³⁴⁰ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

³⁴¹ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Al Monitor, *Maliki Wiolds 'De-Baathification' in Iraqi Power Struggle*, 21 februari 2013; Iraq Business News, *Maliki Makes Concessions on De-Baathification*, 23 januari 2013.

³⁴² Institute for the Study of War, *2013 Iraq Update #15- Maliki Hints at Post-Election Plans*, 12 april 2013; Al Monitor, *Maliki Faces Tough Political Choices Ahead of Election*, 11 april 2013; AFP, *Iraq cabinet unveils sweeping reform of Saddam law*, 7 april 2013.

³⁴³ CRS, *Iraq: Governance, Politics and Human Rights*, 22 augustus 2013.

³⁴⁴ Zie paragraaf 4.4.11. over religieuze groepen.

³⁴⁵ Al-Douri wordt beschouwd als de hoogste Ba'athist die nog altijd voortvluchtig is. De Iraakse autoriteiten beschuldigen hem onder meer van het financieren en het steunen van de opstand in Irak. (Al Alam, *Iraq arrests senior aide to most wanted Baathist*, 4 september 2013.)

³⁴⁶ Fars News, *Report: Security Forces Arrest Senior Baathist in Western Iraq*, 16 juli 2013; Al Alam, *Iraq arrests senior aide to most wanted Baathist*, 4 september 2013.

³⁴⁷ Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shia militias execute civilians and remobilize*, 31 mei 2013.

4.4.9 *Werknemers van de Iraakse regering, veiligheidsorganisaties en buitenlandse bedrijven, organisaties, instellingen of diplomatieke vertegenwoordigingen*

Personen die kenbaar werkzaam zijn of van wie wordt vermoed dat zij werkzaam zijn voor de Iraakse regering, de Iraakse veiligheidsorganisaties, internationale organisaties, waaronder hulporganisaties, en westerse bedrijven en diplomatieke vertegenwoordigingen waren ook gedurende deze verslagperiode doelwit van bedreigingen en aanslagen.³⁴⁸

Over het algemeen zijn medewerkers van de Iraakse veiligheidsorganisaties relatief vaak doelwit van gerichte aanslagen, tevens als zij niet aan het werk zijn.³⁴⁹ Ook andere personen die werkzaam zijn voor de Iraakse overheid, met name op middenmanagement- en seniorniveau, zijn relatief vaak het doelwit. Zo heeft de vicegouverneur van Kirkuk op 30 december 2012 een gerichte aanslag overleefd en is op 13 november 2013 de burgemeester van Fallujah doodgeschoten tijdens een werkbezoek.³⁵⁰

Daarnaast kwamen in de verslagperiode bedreigingen gericht tegen medewerkers van internationale organisaties en Westerse instellingen voor. Volgens een bron zouden de bedreigingen in de verslagperiode bovendien zijn toegenomen. De bedreigingen zouden onder meer bestaan uit het contacteren van familieleden en/of bureaus en verzending van kogelbrieven.³⁵¹

Tevens vonden er bedreigingen en aanslagen plaats gericht tegen diplomatieke doelen. Zo vond er op 2 september 2013 een aanslag plaats in Mosul op het konvooi van de Turkse Consul-Generaal. Daarnaast hebben sjiitische milities begin september 2013 bedreigingen geuit richting Amerikaanse doelen in Irak, naar aanleiding van een mogelijke Amerikaanse inval in Syrië.³⁵²

4.4.10 *Journalisten, academici, rechters en juristen, mensenrechtenverdedigers en ngo-medewerkers en medici*

In de afgelopen verslagperiode liepen enkele beroepsgroepen nog altijd een verhoogd risico het doelwit te worden van aanslagen. Het gaat hierbij met name om journalisten, professoren en andere academici, rechters en juristen, mensenrechtenverdedigers en ngo-medewerkers en medici. Deze personen zijn doorgaans zichtbaarder binnen de samenleving, wat hun kwetsbaarheid vergroot.³⁵³

³⁴⁸ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Website Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>, geraadpleegd 6 november 2013; Vertrouwelijke bronnen. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

³⁴⁹ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Website Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>, geraadpleegd 6 november 2013; Reuters, *Militants target Iraq security forces in checkpoint attacks*, 22 oktober 2013; Vertrouwelijke bron. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

³⁵⁰ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Shafaq News, *Sniper assassinates mayor of Fallujah in western Iraq*, 13 november 2013; Vertrouwelijke bron.

³⁵¹ Vertrouwelijke bronnen.

³⁵² Hurriyet Daily News, *Turkey on alarm after consul general's convoy hit by bomb in north Iraq*, 2 september 2013; AP, *Iran-backed Iraqi militants threaten US interests inside Iraq in case of Syria strike*, 6 september 2013.

³⁵³ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Website Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>, geraadpleegd 6 november 2013; Centre for Research and Globalization, *Iraq's Doctors are Subject to Humiliation and Murder*, 19 juli 2013; UN News Centre, *Iraq: UN educational agency condemns killing of Baghdad university professor*, 3 juli 2013; The Daily Star, *Soldiers, judge among six killed in Iraq*, 4 augustus 2013; Al Monitor, *Iraq's civilian activists under siege*, 2 augustus 2013; Vertrouwelijke bronnen. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

Zo is in april 2013 de mensenrechtenverdediger die op kwam voor de rechten van de *Black Iraqi's*,³⁵⁴ Jalal Thiyab, vermoord in een gerichte aanslag in Basra.³⁵⁵ Volgens een bron zouden - sinds de algehele geweldstoename in Centraal- en Zuid-Irak – mensenrechtenverdedigers in toenemende mate worden bedreigd. Met name mensenrechtenactivisten die zich inzetten voor vrouwenrechten zouden vaak te maken hebben met bedreigingen en/of geweld.³⁵⁶ Sinds de algehele geweldstoename zou ook het aantal bedreigingen en geweld gericht tegen journalisten zijn toegenomen.³⁵⁷

4.4.11 *Religieuze groepen*

4.4.11.1 Sjiieten³⁵⁸

In de verslagperiode is het gerichte geweld jegens sjiitische burgers en doelen, zoals geestelijken, moskeeën, pelgrims, politici en sjiitische wijken, toegenomen ten opzichte van de vorige verslagperiode. Er vonden regelmatig massale aanslagen specifiek gericht op sjiitische doelen plaats, waarvan de motieven niet louter sektarisch, maar bijvoorbeeld tevens politiek van aard zijn.

Zo kwamen op 1 juli 2013 minstens 22 mensen om het leven door een zelfmoordaanslag op een sjiitische moskee in Muqtadiya, Diyala. Op 28 augustus 2013 kwamen minstens 80 mensen om het leven door een reeks van gecoördineerde aanslagen in diverse sjiitische wijken in Bagdad. Op 21 september 2013 vonden er drie gecoördineerde bomaanslagen plaats op een begrafenistent gevuld met sjiitische rouwenden in Sadr City, Bagdad. Op 30 september zijn minstens 55 mensen om het leven gekomen door een reeks gecoördineerde bomaanslagen in verschillende sjiitische wijken in Bagdad. Op 14 november zijn ruim 40 mensen om het leven gekomen door aanslagen gericht tegen sjiitische pelgrims tijdens de viering van *Ashura*. De verantwoordelijkheid voor aanslagen op sjiitische doelen werd vaak toegeschreven aan en opgeëist door soennitische extremisten, voornamelijk ISIL.³⁵⁹

Veel van de sjiieten in het overwegend soennitische midden en noorden van Centraal-Irak zijn de afgelopen jaren naar de overwegend sjiitische provincies van Zuid-Irak getrokken. Binnen Bagdad en andere grote steden heeft, onder andere door het sektarische geweld, religieuze segregatie plaatsgevonden; veel wijken hebben een homogener soennitische of sjiitische samenstelling dan enkele jaren geleden. In de verslagperiode waren er berichten dat in overwegend soennitische en gemengde wijken, in onder meer Bagdad, en overwegend soennitische gebieden en steden dreigpamfletten zijn verspreid om sjiieten weg te jagen. Bovendien is eind

³⁵⁴ *Black Iraqi's* leven voornamelijk in Zuid-Irak en zijn de afstammelingen van migranten uit Oost-Afrika, die hier eeuwen geleden, veelal verhandeld als slaaf, zijn aangekomen. *Black Iraqi's* zijn vaak het slachtoffer van discriminatie en worden volgens een bron nog altijd *abd* (slaaf) genoemd. (Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013.)

³⁵⁵ Niqash, *defender of african iraqi rights killed in post-election violence*, 2 mei 2013.

³⁵⁶ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³⁵⁷ Saudi Gazette, *Iraq TV bombed after criticism of Kurd leader*, 10 februari 2013; Niqash, *Anti-media extremism: team of assassins targets journalists in Mosul*, 10 oktober 2013; The Guardian, *Iraqi gunmen attack journalists at four newspaper office*, 2 april 2013; Fox News, *Officials: Shootings in Iraq, including killing of television cameraman, leave 5 dead*, 24 oktober 2013; Vertrouwelijke bron. Zie ook paragraaf 4.3.2. over vrijheid van meningsuiting en persvrijheid.

³⁵⁸ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

³⁵⁹ BBC, *Suicide bomber targets Iraq Shia mosque killing 22*, 1 juli 2013; The Huffington Post, *Baghdad Bombings: Dozens Killed In Wave Of Attacks In Shiite Muslim Areas*, 28 augustus 2013; Al Jazeera, *Baghdad bombings target Shia funeral*, 21 september 2013; The Guardian, *Iraq: Baghdad's Shia neighbourhoods rocked by series of car bombs*, 1 oktober; BBC, *Iraqi bombs hit Shia religious processions near Baghdad*, 14 november 2013; Website Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>, geraadpleegd 6 november 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

augustus 2013 in de overwegend soennitische stad Latifiyah een sjiitisch gezin, inclusief vier kinderen, vermoord. Het gezin was eerder de stad uit gevlucht vanwege dreigementen en was pas sinds drie weken teruggekeerd. Een week later werden in Latifiyah achttien leden van een andere sjiitische familie gedood. Volgens UNHCR is er sprake van nieuwe golven van ontheemding, waarvan tevens sjiieten deel uit maken.³⁶⁰

Naar verluidt zijn er minder gemengde huwelijken tussen soennieten en sjiieten dan voor het sektarische geweld van 2006-2008. Volgens een bron is het in principe mogelijk om gemengde huwelijken te sluiten. Deze mogelijkheid hangt echter grotendeels af van het gebied waar men woont. Er zijn enkele wijken in Bagdad en andere grote steden in Centraal- en Zuid-Irak waar gemengde soennitisch-sjiitische families wonen. In de tribale en rurale gebieden van Centraal- en Zuid-Irak komen gemengde huwelijken minder vaak voor. In deze context dient te worden opgemerkt dat in de verslagperiode de sektarische spanningen in Centraal- en Zuid-Irak zijn toegenomen, wat de angst voor geweld bij gemengde families heeft aangewakkerd.³⁶¹ In de KAR zouden gemengde huwelijken geen problemen opleveren.³⁶² In hoeverre de betrokken echtgenoten en hun eventuele kinderen problemen kunnen ondervinden is niet bekend.

4.4.11.2 Soennieten³⁶³

Tijdens de verslagperiode waren (gematigde) soennieten, zoals geestelijken, burgerwachten (de zogenaamde *Sahwa*-milities), overheidsfunctionarissen en stamleiders in toenemende mate doelwit van aanslagen. De verantwoordelijkheid voor deze aanslagen werd doorgaans toegeschreven aan soennitische extremisten – met name ISIL - die (gematigde) soennieten zouden willen bestraffen voor hun kritiek op of (gewapende) strijd tegen extremisme of voor samenwerking met de door sjiieten geleide regering.³⁶⁴

Daarnaast hebben er - in tegenstelling tot de vorige verslagperiode - ook aanslagen plaatsgevonden op soennitische doelen, zoals moskeeën, waarvan gewone burgers - louter vanwege hun behoren tot de soennitische stroming - het slachtoffer werden. Zo zijn op 15 oktober 2013 zeker twaalf mensen omgekomen ten gevolge van een aanslag op een soennitische moskee in Kirkuk. Op 22 september 2013 zijn bij een zelfmoordaanslag op een soennitische begrafenis in Bagdad zestien mensen gedood. Het is niet duidelijk of soennitische extremisten deze aanslagen plegen of dat sjiitische militieën achter deze aanslagen zitten ter vergelding van de door soennitische extremisten gepleegde aanslagen op sjiitische doelen.³⁶⁵

³⁶⁰ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; The Huffington Post, *Baghdad Bombings: Dozens Killed In Wave Of Attacks In Shiite Muslim Areas*, 28 augustus 2013; AFP, *18 Shia family members killed as Iraq unrest surges*, 4 september 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie en paragraaf 5.2. over binnenlands ontheemden.

³⁶¹ Zie hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

³⁶² United Kingdom: Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), *EA (Sunni/Shi'a mixed marriages) Iraq v. Secretary of State for the Home Department*, 16 mei 2011, beschikbaar op: <http://www.refworld.org>, geraadpleegd op 8 november 2013; Al Sumaria, *Iraqi Sunni to Shia marriage, a manifestation against sectarianism*, 2 juni 2013; Al Monitor, *Iraq's Sunni-Shiite Families Fear Renewed Sectarian Violence*, 25 maart 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³⁶³ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012. Zie paragraaf 4.4.11.1. voor informatie over gemengde huwelijken tussen sjiieten en soennieten.

³⁶⁴ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; AP, *In Iraq, Sunni attacks spark Shiite calls to arms*, 30 oktober 2013; Reuters, *Suicide bomber embraces and kills Sunni politician in Iraq*, 19 juni 2013; Website Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>, geraadpleegd 6 november 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

³⁶⁵ AP, *Suicide bomber hits Iraq Sunni funeral, killing 16*, 22 september 2013; AP, *In Iraq, Sunni attacks spark Shiite calls to arms*, 30 oktober 2013; The Guardian, *Iraq mosque bombing targets Sunni worshippers celebrating Eid*, 15 oktober 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

Iraakse veiligheidsorganisaties voerden in het kader van terrorismebestrijding geregeld grootschalige arrestatieoperaties uit in soennitische gebieden, waarbij soms honderden jonge mannen tegelijkertijd werden meegenomen, vastgezet en - naar verluidt - gemarteld.³⁶⁶

Veel van de soennieten in het overwegend sjiitische zuiden van Irak zijn de afgelopen jaren naar het overwegend soennitische midden en noorden van Centraal-Irak getrokken. Binnen Bagdad en andere grote steden heeft, onder andere door het sektarische geweld, religieuze segregatie plaatsgevonden; veel wijken hebben een homogener soennitische of sjiitische samenstelling dan enkele jaren geleden. In de verslagperiode waren er berichten dat in overwegend sjiitische en gemengde wijken, waaronder in Bagdad, en in overwegend sjiitische en gemengde steden in andere delen van Irak dreigpamfletten en -brieven zijn verspreid om soennieten weg te jagen. Zo werden er bij soennitische moskeeën in Basra 's nachts brieven achter gelaten, waarin stond dat de soennieten de stad moesten verlaten en anders te maken zouden krijgen met wraakacties voor het geweld tegen sjiieten in andere delen van het land. Alleen al in de maand september 2013 zouden minstens vijftien soennieten zijn doodgeschoten in Basra, waaronder een geestelijke en moskeemedewerkers. Meerdere soennitische families hebben in de verslagperiode onder meer de sjiitische steden Nasiriyah, Basra en Al-Kut verlaten. In Muqadiyah, provincie Diyala, zouden sjiitische milities soennieten hebben bedreigd en gedood, nadat een lid van de lokale soennitische stam een zelfmoordaanslag had gepleegd op een sjiitische begrafenis in de stad. De bedreigingen en het geweld gericht tegen de soennieten hebben ertoe geleid dat minstens 365 soennitische families de stad hebben verlaten. Volgens UNHCR is er sprake van nieuwe golven van ontheemding, onder meer van soennieten.³⁶⁷

4.4.11.3 Religieuze minderheidsgroepen

In de grondwet wordt Irak beschreven als een land met verschillende religies en wordt de vrijheid van godsdienst voor religieuze minderheidsgroepen, waaronder christenen, yezidi's en mandeeërs, gegarandeerd. Discriminatie op basis van religie is verboden.³⁶⁸

Religieuze minderheidsgroepen zijn politiek vertegenwoordigd, op nationaal en provinciaal niveau. Zo zijn in het federale parlement acht zetels gereserveerd voor religieuze minderheidsgroepen, alsmede enkele zetels in de provinciale raden. Christenen hebben vijf van de 325 zetels in het parlement en drie in de provinciale raden (in Bagdad, Ninewa en Basra). Yezidi's, shabaks en mandeeërs hebben ieder één zetel in het parlement en ieder één zetel op provinciaal niveau in Ninewa (yezidi's en shabaks) en in Bagdad (mandeeërs). Bovendien zijn in het parlement zes yezidi's gekozen via de *Kurdistan Alliance List*. Daarnaast zit er zowel in de federale Ministerraad (Milieu) als in de KRG-ministerraad (Communicatie en Transport) een christen. In Irak zijn religieuze minderheidsgroepen in het ambtenarenapparaat ondervertegenwoordigd, met name op provinciaal en lokaal

³⁶⁶ Human Rights Watch, *Iraq: Harsh Tactics in Advance of Holy Month*, 15 november 2013; The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013. Zie ook paragraaf 4.3.7. over arrestaties en detenties.

³⁶⁷ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; NYT, *Sectarian Violence Reignites in an Iraqi Town*, 18 september 2013; The Daily Star, *Twin explosions at Iraq Sunni mosque kill 18*, 20 september 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie en paragraaf 5.2. over binnenlands ontheemden.

³⁶⁸ Grondwet van de Republiek Irak, Engelse vertaling zoals beschikbaar op www.ilo.org, geraadpleegd op 15 oktober 2013.

niveau. Ook is de representatiegraad van religieuze minderheden bij zowel de politie als het leger laag.³⁶⁹

Religieuze minderheidsgroepen zijn kwetsbaar, omdat ze klein in aantal zijn en geen tribaal netwerk hebben om op terug te vallen. Daardoor lopen minderheidsgroepen een groter risico om slachtoffer te worden van discriminatie, criminaliteit en geweld. Vrouwen en minderjarigen behorende tot een (religieuze) minderheidsgroep zouden extra kwetsbaar zijn.³⁷⁰

In Centraal- en Zuid-Irak kunnen individuen die tot een religieuze minderheid behoren in het algemeen niet rekenen op bescherming van de autoriteiten als zij zich vanwege hun minderheidsstatus bedreigd voelen, hoewel zij daar volgens de wet wel recht op hebben. Dit heeft voornamelijk te maken met onmacht van de zijde van de Iraakse veiligheidstroepen en niet zozeer met een gebrek aan bereidwilligheid. Instituten behorende tot de minderheidsreligies kunnen om bescherming vragen voor onder meer religieuze bijeenkomsten. Het Iraakse ministerie voor Religieuze Zaken bestaat uit drie administraties (*endowments*). Een voor de sjiïeten, een voor de soennieten en een voor de christenen en andere religieuze minderheden. Iedere administratie, waaronder die voor de religieuze minderheden, heeft een aantal politieagenten toebedeeld gekregen voor de bescherming van de religieuze instituten, bijeenkomsten, vieringen, etc. Zo worden diverse kerken tijdens de mis beschermd door Iraakse veiligheidstroepen. Ook geeft het ministerie voor Mensenrechten het voorbeeld dat Iraakse veiligheidsdiensten in Mosul christelijke studenten naar school escorteren en extra nachtpatrouilles uitvoeren in de christelijke wijken. Omdat het lastig is om leden van de religieuze minderheidsgroepen te rekruteren voor de Iraakse veiligheidstroepen, worden er ook moslims ingezet voor dergelijke beschermingsactiviteiten.³⁷¹

De algehele veiligheidssituatie in Centraal- en Zuid-Irak is in de verslagperiode verslechterd, wat ook haar weerslag heeft op de kwetsbare groepen in de samenleving, zoals de religieuze minderheidsgroepen. Een relatief groot deel van de religieuze minderheidsgroepen woont bovendien in de betwiste gebieden, waar in de verslagperiode sprake was van een grote geweldstoename. Bovendien zijn de religieuze en etnische identiteit in de betwiste gebieden sterk gepolitiseerd, waardoor in het bijzonder de minderheidsgroepen een groot risico lopen het slachtoffer te worden van geweld.³⁷²

In de verslagperiode vonden er in Centraal- en Zuid-Irak geregeld intimidaties, bedreigingen en geweldsincidenten plaats, waarbij religieuze minderheden als slachtoffer betrokken waren, zoals ontvoeringen en (moord)aanslagen. Zo werd in december 2012 een mandeëër doodgeschoten in zijn goudwinkel in Bagdad en werd in januari 2013 een christelijke docente vermoord in Mosul. Op 17 oktober 2013 werd een bomaanslag gepleegd in een dorp vlakbij Mosul, waar voornamelijk

³⁶⁹ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; Minority Rights Group International, *Briefing: Improving security for minorities in Iraq*, juni 2012.

³⁷⁰ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; US Department of State, *International religious Freedom report for 2012*, 20 mei 2013; Minority Rights Group International, *Briefing: Improving security for minorities in Iraq*, juni 2012.

³⁷¹ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; US Department of State, *International religious Freedom report for 2012*, 20 mei 2013; Vertrouwelijke bron.

³⁷² Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; Niqash, *Shabak murders part of extremists' divide-and-conquer campaign*, 24 oktober 2013; Reformatisch Dagblad, *Keel doorgesneden van christelijke docente in Iraakse stad Mosul*, 8 januari 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

shabaks leven, waarbij vijftien mensen om het leven kwamen en ruim 50 mensen gewond waren geraakt. Daarnaast ontvingen religieuze minderheden (anonieme) doodsbedreigingsbrieven om te verhuizen. Verder vormden in de verslagperiode slijterijen, die voornamelijk eigendom zijn van christenen en yezidi's, geregeld het doelwit van aanslagen. Zo vielen gewapende militanten op 14 mei 2013 enkele slijterijen in Bagdad aan en doodden hierbij tien yezidi's, waarna de aanvallers de winkels in brand staken. Daarnaast werden vrouwen en meisjes bedreigd, omdat ze geen *hijab* droegen, zich 'Westers' kleedden of zich op een andere manier niet conformeerden aan de strikte interpretaties van islamitische gedragsnormen. Deze incidenten waren niet noodzakelijkerwijs gericht tegen de religieuze status van de slachtoffers, maar bijvoorbeeld tegen de aanwezigheid van on-islamitische elementen in de samenleving, waarvan religieuze minderheden in veel gevallen het slachtoffer werden. Ook is het mogelijk dat sommige incidenten crimineel gemotiveerd waren.³⁷³

In de KAR is de veiligheidssituatie voor religieuze minderheden beter dan in de overige delen van Irak. De veiligheidsorganisaties in de KAR zijn in het algemeen in staat bescherming te bieden aan burgers. Ondanks enkele beschuldigingen van discriminatie van religieuze minderheidsgroepen door de KRG, kiezen veel religieuze minderheidsgroepen voor vestiging in de KAR, vanwege met name de betere veiligheidssituatie en een toleranter klimaat.³⁷⁴

De christelijke en yezidi eigenaren van de slijterijen in Dohuk die in de vorige verslagperiode waren getroffen door geweld, hebben van de KRG een schadevergoeding gekregen. De eigenaren waren echter niet tevreden met de hoogte van de vergoedingen.³⁷⁵

De situatie voor religieuze minderheden in de grote steden van Irak is niet per definitie anders dan de situatie daarbuiten. De situatie hangt voornamelijk af van de algehele veiligheidssituatie in een gebied. Zo is de situatie in de KAR veiliger dan de situatie in de betwiste gebieden, zoals in Mosul en in Kirkuk.

Hetzelfde geldt voor religieuze minderheden die een meerderheid dan wel een minderheid vormen in bepaalde dorpen, steden of gebieden. Religieuze minderheidsgroepen kunnen zowel slachtoffer worden van discriminatie en/of geweld in dorpen/steden waar zij de meerderheid vormen of zelfs de enige bewoners zijn, als in dorpen/steden waar zij een minderheid vormen, afhankelijk van de algehele veiligheidssituatie in een gebied.³⁷⁶

In de KAR kunnen leden van religieuze minderheidsgroepen in het algemeen hun geloof in de openbaarheid uiten zonder gevaar te lopen. In Centraal- en Zuid-Irak lopen religieuze minderheidsgroepen doorgaans een groter risico indien zij openlijk hun geloof uiten, maar dit verschilt sterk per gebied, stad/dorp of wijk. Zo kunnen christenen openlijk voor hun geloof uitkomen in de wijk Karrada (Bagdad), maar is

³⁷³ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; UNSC, *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012)*, S/2013/408, 11 juli 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013; Al-Monitor, *Iraq's Yazidis in crossfire in Baghdad*, 19 mei 2013; Reformatisch Dagblad, *Keel doorgesneden van christelijke docente in Iraakse stad Mosul*, 8 januari 2013; Shafaq News, *New attack on selling alcohol shops in Baghdad*, 20 juni 2013; Niqash, *Shabak murders part of extremists' divide-and-conquer campaign*, 24 oktober 2013; Vertrouwelijke bron.

³⁷⁴ US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; US Department of State, *International religious Freedom report for 2012*, 20 mei 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

³⁷⁵ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013.

³⁷⁶ Voor voorbeelden zie: Niqash, *Shabak murders part of extremists' divide-and-conquer campaign*, 24 oktober 2013; Inter Press Service, *Iraq: Where a moustache can mean life or death*, 7 september 2013; Deutsche Welle, *Iraq's religious minorities flee north*, 28 maart 2013. Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; Vertrouwelijke bron.

dit niet mogelijk in Sadr City (Bagdad).³⁷⁷ Indien leden van een religieuze minderheidsgroep de meerderheid vormen in een dorp/stad of zelfs de enige bewoners zijn, kunnen zij niet per definitie openlijk hun geloof uiten.³⁷⁸

Volgens een bron hebben leden van religieuze minderheidsgroepen die zich als moslim hebben laten registreren ter verkrijging van documenten of die zich tijdens het Ba'ath-regime onder dwang hebben laten bekeren tot de islam, vanwege juridische obstakels in het kader van bekering vanuit de islam, problemen met betrekking tot het wijzigen van hun godsdienst. Er zijn volgens dezelfde bron berichten dat onder meer christenen, mandeeërs, yezidi's, baha'i en kaka'i om deze reden hun geloof niet hebben kunnen veranderen in de registers, waardoor zij op hun documenten nog altijd als moslim worden aangeduid.³⁷⁹

De meeste Iraakse christenen in Centraal- en Zuid-Irak leven in Bagdad, Mosul en omgeving (Ninewa-vlakte), Kirkuk en Basra. Ongeveer 30 procent verblijft in de KAR.³⁸⁰ Christenen voelen zich volgens bronnen met name onveilig in Bagdad, Baquba en Ninewa, in het bijzonder in Mosul.³⁸¹ In het algemeen is het voor christenen mogelijk om naar de kerk te gaan, maar de kerken dienen dan wel volledig beveiligd te worden door veiligheidstroepen, zoals bijvoorbeeld gebeurt in de wijk Karrada, Bagdad. Als christenen eenmaal in de beveiligde kerk zijn voelen ze zich volgens een bron veilig.³⁸²

In december 2012 heeft de Iraakse sjiitische ayatollah Al-Baghdadi een *fatwa* uitgevaardigd, waarin hij verkondigde dat christenen zich moeten bekeren tot de islam en dat hen anders de dood staat te wachten. De *fatwa* zou niet tot meer geweld tegen christenen hebben geleid.³⁸³

In de verslagperiode was er geen sprake van nieuwe vluchtelingenstromen van christenen. De christenen die in de afgelopen jaren naar de KAR zijn gevlucht kunnen daar veilig verblijven, maar hun leefomstandigheden zijn zwaar: huisvestingskosten zijn hoog en werk vinden is moeilijk. Verder beheersen de ontheemden vaak geen Koerdisch en is het (Koerdisch-talige) onderwijs niet altijd toegankelijk voor de ontheemden. Wel zou de KRG bezig zijn met het bouwen van kerken, scholen en ontmoetingsplaatsen voor christenen.^{384 385}

De yezidi-gemeenschap in het district Sinjar had ook in de afgelopen verslagperiode te maken met een groot aantal zelfmoorden. In de eerste zes maanden van 2013 ging het om ongeveer 25 gevallen, wat duidt op een afname vergeleken met het voorgaande jaar. Sinjar ligt in de provincie Ninewa en de bevolking bestaat voor tweederde uit yezidi's. De zelfmoorden betreffen jongeren tussen de 18 en 30 jaar,

³⁷⁷ Deutsche Welle, *Iraq's religious minorities flee north*, 28 maart 2013; Vertrouwelijke bron.

³⁷⁸ Zie: Inter Press Service, *Iraq: Where a moustache can mean life or death*, 7 september 2013.

³⁷⁹ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013.

³⁸⁰ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013.

³⁸¹ Vertrouwelijke bronnen.

³⁸² Vertrouwelijke bronnen.

³⁸³ Reformatorisch dagblad, *Fatwa tegen christenen in Irak: bekering tot islam of dood*, 18 december 2012.

³⁸⁴ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, <http://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home.html>, 1 februari 2012; US Department of State, *International religious Freedom report for 2012*, 20 mei 2013. Op Koerdisch-talige scholen wordt een aantal uur per week Arabisch gegeven. Er zijn enkele scholen in de KAR die het Arabisch als instructietaal hebben.

³⁸⁵ In juni 2013 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bepaald dat er voor Iraakse christenen een vestigingsalternatief is in de KAR. Volgens het Hof is de KAR een relatief veilig gebied en worden de rechten van christenen er over het algemeen gerespecteerd. Het Hof geeft aan dat reeds grote aantallen christenen hun toevlucht hebben gezocht in de KAR. Bovendien stelt het Hof dat christenen een voorkeursbehandeling krijgen ten opzichte van andere groepen wat betreft toegangsverlening tot de KAR. Een van de redenen hiervoor is dat de KRG-autoriteiten christenen niet als veiligheidsrisico beschouwen. (Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *A.G.A.M. v. Sweden*, nr. 71680/10, 27 juni 2013.)

waarvan het merendeel vrouw is. Een duidelijk oorzaak voor het grote aantal zelfmoorden onder jongeren is er niet, maar sociale en culturele factoren lijken een grote rol te spelen. Sommige gevallen zouden een verhulling kunnen zijn van eerwraak. Daarnaast zou volgens een bron de intimidatie en marginalisatie van de yezidi-gemeenschap door de Koerden een rol kunnen spelen (zie hieronder).³⁸⁶

In de KAR worden yezidi's in het algemeen geaccepteerd en is hun situatie relatief stabiel. Wel geeft een bron aan dat yezidi's in de KAR met discriminatie vanuit de gemeenschap geconfronteerd kunnen worden. De KRG-autoriteiten steunen de yezidi-gemeenschap. Zo is in 2013 het yezidische nieuwjaarsfeest uitgeroepen tot nationale feestdag. Wel ondervinden yezidi's problemen bij het vinden van een baan, waarmee ze genoeg verdienen om het hoofd boven water te houden.³⁸⁷

Hoewel de kaka'i in de betwiste gebieden te maken hebben met bedreigingen, geweld en politieke intimidatie,³⁸⁸ kunnen ze in de KAR een vreedzaam bestaan leiden. Bovendien is de gemeenschap in de KAR goed geïntegreerd op sociaal, economisch en cultureel gebied, wat met name te maken heeft met het feit dat de meesten Koerdisch of Arabisch spreken. De Koerdisch sprekende kaka'i zouden hier relatief goede toegang hebben tot huisvesting en werk. Het is echter niet duidelijk in hoeverre kaka'i in de KAR die enkel Arabisch spreken gehinderd worden in het vinden van een baan, toegang tot onderwijs, etc.³⁸⁹

Shabaks, die met name in de provincie Ninewa leven, zouden in toenemende mate te maken hebben met gericht geweld en bedreigingen. In de verslagperiode hebben shabaks dreigbrieven ontvangen, ondertekend door ISIL. De strekking van de dreigbrieven zou zijn dat de geadresseerde families binnen drie dagen de stad moesten verlaten, anders zouden zij worden vermoord. Ongeveer 300 shabak families zouden hun huizen hebben verlaten vanwege deze bedreigingen. Daarnaast zijn er in de verslagperiode bomaanslagen gepleegd in dorpen waar voornamelijk shabaks wonen, zoals op 17 december 2012 en 17 oktober 2013, beide in het dorp Muwafaqiya (Ninewa).³⁹⁰ Er is geen informatie gevonden over de situatie van shabaks in de KAR; er zouden vrijwel geen shabaks in deze regio wonen.³⁹¹

Mandeeërs leven zeer verspreid over Irak en in relatief kleine groepen, wat hen extra kwetsbaar maakt. In Centraal- en Zuid-Irak hebben zij geregeld te maken met discriminatie, bedreigingen, geweld en gedwongen bekering.³⁹² Enkele tientallen

³⁸⁶ UNHCR, *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; Shafaq News, *UNAMI tries to immune young people against suicide in Sinjar*, 11 juli 2013.

³⁸⁷ Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, <http://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home.html>, 1 februari 2012; Kurdish Globe, *Yezidis find it hard to make a living in Erbil*, 20 augustus 2011; PUK Media, *Kurdish Yezidis celebrate New Year*, 17 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

³⁸⁸ Zie bijvoorbeeld: Inter Press Service, *Iraq: Where a moustache can mean life or death*, 7 september 2013.

³⁸⁹ Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, <http://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home.html>, 1 februari 2012; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013.

³⁹⁰ Niqash, *Shabak murders part of extremists' divide-and-conquer campaign*, 24 oktober 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013.

³⁹¹ Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, <http://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home.html>, 1 februari 2012.

³⁹² Zo geeft een bron aan dat een mandeeër, die openlijk uit komt voor zijn geloof, niet bediend zal worden in een café en dat een door een mandeeër gebruikt glas niet hergebruikt zal worden. In december 2012 is een mandeeër doodgeschoten in zijn goudwinkel in Bagdad. Het is echter niet bekend of dit incident crimineel of religieus gemotiveerd was.

families zouden in de afgelopen jaren naar de Koerdische regio, inclusief de KAR, zijn gevlucht.³⁹³ Over hun specifieke situatie in de KAR is geen informatie gevonden.

In de verslagperiode waren er berichten dat Koerdische veiligheidstroepen, *Peshmerga* en *Asayish*, zich in de betwiste gebieden schuldig zouden maken aan discriminatie en intimidatie van onder meer christenen en yezidi's. Zo zouden zij onder meer druk uitoefenen op yezidi's en andere minderheden om zich als Koerden te identificeren en de inlijving van het betwiste gebied door de KRG te steunen. Zo koppelen KRG-functionarissen toegang tot diensten en banen in de betwiste gebieden vaak aan de voorwaarde van identificatie als etnische Koerd.³⁹⁴ In het betwiste gebied van de provincie Ninewa zou bovendien de Koerdische inlichtingendienst, *Asayish*, invallen hebben gedaan bij bijeenkomsten van organisaties van de christelijke, yezidi en shabak gemeenschappen en deelnemers hebben gearresteerd.³⁹⁵ Daarnaast is een aantal yezidi leiders in Ninewa op politieke gronden gearresteerd door de *Asayish*. De leiders zouden pas zijn vrijgelaten nadat ze hun lidmaatschap van een bepaalde politieke partij hadden opgezegd of schriftelijk hadden verklaard de samenwerking met politieke partijen, die tegen Koerdische controle van het gebied zijn, te verminderen.³⁹⁶

De grote toestroom van christenen en andere minderheidsgroepen naar Noord-Irak heeft voor spanningen gezorgd tussen de verschillende gemeenschappen onderling, met name tussen christenen en de shabak in de Ninewa-vlakte. Volgens een bron zouden deze spanningen in de verslagperiode verder zijn opgelopen en hebben geleid tot gewelddadige confrontaties tussen beide groepen. De spanningen tussen de christenen en de shabak hebben onder meer te maken met landrechten en toegang tot lokale overheidsfuncties.³⁹⁷

Het is dezerzijds niet bekend in hoeverre het voor yezidi's en Koerden, die sinds de arabiseringscampagne in Irak officieel geregistreerd staan als Arabier, mogelijk is hun etniciteit te wijzigen in de registers.

Voor zover bekend bevinden zich minder dan tien joden in Bagdad. Volgens onbevestigde berichten zouden er enkele joodse families in andere delen van het land leven. Over hun situatie is weinig bekend, omdat de meeste joden hun identiteit zouden verhullen of een zo anoniem mogelijk bestaan zouden leiden.³⁹⁸

³⁹³ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; Deutsche Welle, *Iraq's religious minorities flee north*, 28 maart 2013; US Department of State, *International religious Freedom report for 2012*, 20 mei 2013.

³⁹⁴ Volgens berichten zouden gezondheidsinstellingen voor vrouwen worden geweerd uit de yezidi-wijken van Sinjar, waardoor yezidi-vrouwen gedwongen worden om naar Mosul of Dohuk af te reizen voor een bevalling. Aangezien de veiligheidssituatie in Mosul slecht is, worden veel yezidi baby's in Dohuk (KAR) geboren. De pasgeborenen ontvangen Koerdische identiteitsdocumenten en worden met een Koerdische etniciteit geregistreerd. Volgens critici zouden dergelijke praktijken wijzen op demografische manipulatie in het kader van Koerdische territoriale expansiedrang. (Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013.)

³⁹⁵ De reden die voor de invallen en arrestaties werd gegeven was het ontbreken van toestemming voor de desbetreffende (politieke) bijeenkomsten.

³⁹⁶ US Department of State, *International religious Freedom report for 2012*, 20 mei 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; CRS, *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 22 augustus 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bron.

³⁹⁷ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Vertrouwelijke bron.

³⁹⁸ US Department of State, *International religious Freedom report for 2012*, 20 mei 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013.

4.4.12 *Lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's)*³⁹⁹

LHBT personen hebben in geheel Irak te maken met intolerantie, discriminatie, geweld en vervolging.⁴⁰⁰

Het Iraakse Wetboek van Strafrecht stelt homoseksualiteit, het verrichten van homoseksuele handelingen met wederzijds instemmen tussen twee volwassenen of het uiten van transgenderidentiteit/gendertransitie niet expliciet strafbaar. Wel wordt sodomie in artikel 393 strafbaar gesteld indien de daad tegen de wil van de ander geschiedt. Hierop staat een gevangenisstraf van maximaal vijftien jaar. Daarnaast biedt een aantal artikelen van het Wetboek van Strafrecht ruimte voor vervolging en actieve discriminatie van LHBT's, zoals: het plegen van een onfatsoenlijke daad (artikel 401); het maken van onfatsoenlijke 'advances' (artikel 402); het zich in een onfatsoenlijke staat van ontkleding bevinden in een openbare ruimte (artikel 501).⁴⁰¹

Indien er tot strafrechtelijke vervolging vanwege homoseksuele gedragingen wordt overgegaan maken de Iraakse autoriteiten doorgaans gebruik van aanklachten van prostitutie, sodomie of publieke onfatsoenlijkheid.⁴⁰²

Zowel in Centraal- en Zuid-Irak als in de KAR zaten in de verslagperiode mensen in de gevangenis die veroordeeld waren vanwege hun (vermeende) homoseksualiteit. In de KAR gaat het, volgens een bron, met name om jonge jongens die op grond van sodomie veroordeeld zijn tot een gevangenisstraf van zes maanden. Volgens een bron zaten er in de verslagperiode ruim 200 mensen vast in de KAR vanwege het verrichten van homoseksuele activiteiten.⁴⁰³ Het is niet bekend of een (vermeende) homoseksuele/biseksuele geaardheid of transgenderidentiteit/gendertransitie in de verslagperiode een rol heeft gespeeld bij een strafrechtelijke veroordeling.

In Centraal- en Zuid-Irak hebben LHBT personen bovendien te maken met bedreigingen en geweld van niet-staatelijke actoren. De daders van het geweld tegen LHBT personen zijn volgens een bron doorgaans sjiitische militieën.⁴⁰⁴ Er waren in de verslagperiode geen meldingen van dodenlijsten van LHBT-personen.⁴⁰⁵

Daarnaast lopen LHBT's in geheel Irak het risico slachtoffer te worden van eengerelateerd geweld door familieleden.⁴⁰⁶

LHBT's kunnen in Irak, inclusief de KAR, geen bescherming van de politie verwachten en voor zover bekend is er tot op heden niemand gearresteerd of veroordeeld voor geweld tegen LHBT's. Bovendien zouden leden van de Iraakse veiligheidsorganisaties zich zelf schuldig maken aan intimidatie en geweld tegen LHBT's. Zo zouden volgens een bron huizen overvallen worden en zouden LHBT personen simpelweg van de straat geplukt worden en worden vastgezet. Volgens een bron heeft een dergelijke houding ten opzichte van LHBT's onder meer te maken met het feit dat de Iraakse veiligheidsorganisaties veel sjiitische militieleden

³⁹⁹ Zie ook het thematisch ambtsbericht over de situatie van LHBT's in Irak van juni 2012.

⁴⁰⁰ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁴⁰¹ Wetboek van Strafrecht 111 van 1969, zoals gewijzigd tot maart 2010, Engelse vertaling geraadpleegd op: <http://www.gjpi.org>; UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013.

⁴⁰² US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bron.

⁴⁰³ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; KurdNet, *Kurdistan Region-Iraq News in brief: 1907 detainees in Kurdistan region*, 21 april 2013; Vertrouwelijke bron.

⁴⁰⁴ Zie ook paragraaf 3.3. over militieën en gewapende groeperingen.

⁴⁰⁵ Vertrouwelijke bronnen.

⁴⁰⁶ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen. Zie ook paragraaf 3.5. over bloedwraak en eengerelateerd geweld.

hebben opgenomen, die hun voormalige leiders trouw blijven en nog altijd dezelfde denkbeelden hebben wat betreft LHBT's. Doorgaans doen LHBT personen geen aangifte van (dreigend) geweld gericht tegen de seksuele geaardheid of genderidentiteit, omdat ze bang zijn dat het hun situatie verergert of dat de seksuele gerichtheid of genderidentiteit openbaar zal worden gemaakt.⁴⁰⁷

In de verslagperiode waren er geen indicaties van maatschappelijke vooruitgang wat betreft de acceptatie van LHBT's. Het thema is in geheel Irak nog altijd een groot taboe. Zo ontkent het Iraakse ministerie voor Mensenrechten dat LHBT's in Irak gevaar lopen en indien men met andere overheidsfunctionarissen over dit onderwerp spreekt veranderen zij het onderwerp vaak in vrouwenrechten.⁴⁰⁸ De Iraakse media belichten het thema LHBT's op een negatieve manier. Volgens een bron zouden de media indirect de boodschap geven dat LHBT's niet binnen de tradities en het geloof passen en aan ouders het advies geven om het gedrag van hun kinderen in de gaten te houden.⁴⁰⁹ Daarnaast geeft een bron aan dat religieuze leiders achter de schermen *fatwa's* uitvaardigen aan milities, waarin zij hun volgers aansporen LHBT's op te sporen.⁴¹⁰ Ook komt maatschappelijke discriminatie vanwege seksuele gerichtheid of genderidentiteit voor in het kader van onder meer werkgelegenheid en huisvesting.⁴¹¹

Vanwege sociale stigmatisering, intimidatie en angst voor geweld vermijden de meeste ngo's in Irak het onderwerp LHBT's of houden zich er enkel achter gesloten deuren mee bezig.⁴¹² Ngo's die wel opkomen voor LHBT personen zijn echter niet altijd in staat om de slachtoffers daadwerkelijk te helpen, vanwege foutieve beeldvorming bij de (lokale) medewerkers zelf.⁴¹³

LHBT's kunnen in Irak niet openlijk uitkomen voor hun seksuele geaardheid of genderidentiteit, zonder een risico te lopen het slachtoffer te worden van geweld. Sociale activiteiten vinden dan ook niet in het openbaar plaats, maar met name op internet en sociale media.^{414 415}

⁴⁰⁷ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: July-December 2012*, juni 2013; Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; US Department of State, 2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁴⁰⁸ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁴⁰⁹ Vertrouwelijke bron.

⁴¹⁰ Vertrouwelijke bron.

⁴¹¹ US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013.

⁴¹² Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; US Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁴¹³ Zo geeft een bron - werkzaam voor een lokale ngo - aan dat een eventuele dreiging van eengerelateerd geweld in geval van hogeropgeleide families weggenomen kan worden. De bron gaf aan dat, indien de LHBT persoon in kwestie het uiterlijk nog niet heeft veranderd, de kans groot is dat het gedrag nog 'hersteld' kan worden. In dergelijke gevallen kan er - volgens de bron - bemiddeld worden tussen het slachtoffer en de familie. Indien wordt vastgesteld dat 'de seksuele geaardheid zich nog niet dusdanig heeft gemanifesteerd' en dat deze nog 'veranderd' kan worden, zou het slachtoffer in sommige gevallen weer geaccepteerd kunnen worden door de familie en terug kunnen keren naar huis, maar enkel op voorwaarde dat 'het gedrag en uiterlijk worden aangepast'. Volgens de bron zou alles enkel psychologisch zijn en zouden LHBT personen zo niet geboren worden. (Vertrouwelijke bron.)

⁴¹⁴ Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation, and human rights*, mei 2013; Vertrouwelijke bron.

⁴¹⁵ Het is niet bekend in hoeverre activiteiten op internet en sociale media in de verslagperiode problemen hebben opgeleverd voor LHBT's. Zie hiervoor het thematisch ambtsbericht over de situatie van LHBT's in Irak van juni 2012.

4.4.13 Personen met 'Westerse'/niet-conformerende uiterlijkheden en/of levenswijze

In de verslagperiode was er geen sprake van een geweldscampagne zoals in maart 2012 tegen de zogenaamde 'emo's' en andere personen met een 'Westerse' kledingstijl en/of levenswijze.⁴¹⁶ Na deze geweldsgolf hebben mensen hun uiterlijk echter aangepast uit angst voor het geweld.⁴¹⁷

Wel was er in de verslagperiode regelmatig sprake van bedreiging van of geweld tegen personen die zich vanwege hun uiterlijk en/of levenswijze niet conformeerden aan de Islamitische voorschriften. Zo werden er geregeld aanslagen gepleegd op slijterijen, met name in Bagdad, die voornamelijk eigendom zijn van christenen en yezidi's. Gewapende militanten vielen op 14 mei 2013 enkele slijterijen aan en doodden hierbij tien personen, waarna de aanvallers de winkels in brand staken. In de verslagperiode zijn tevens bordelen aangevallen en prostituees vermoord. Daarnaast werden vrouwen en meisjes bedreigd, omdat ze geen *hijab* droegen, zich 'Westers' kleedden of zich op een andere manier niet conformeerden aan de strikte interpretaties van islamitische gedragsnormen. Deze incidenten waren niet noodzakelijkerwijs gericht tegen de religieuze status van de slachtoffers, maar tegen de aanwezigheid van on-islamitische elementen in de samenleving, waarvan religieuze minderheden en seculiere burgers doorgaans het slachtoffer werden.⁴¹⁸ Met name de aanslagen op de slijterijen en prostituees zouden, gezien de locaties en werkwijze, het werk van sjiitische milities zijn geweest.⁴¹⁹ Volgens een bron is er in de afgelopen jaren bovendien een jonge generatie met een seculier gedachtengoed opgestaan en is deze groep in de verslagperiode in toenemende mate het doelwit geweest van aanslagen, bijvoorbeeld in cafés.⁴²⁰

In het algemeen boden de Iraakse autoriteiten geen bescherming tegen dergelijke vormen van geweld. Wel heeft een rechtbank in Wasit in oktober 2012 vier personen ter dood veroordeeld vanwege de verkrachting en doding van een zeventienjarige 'emo'-jongen. Voor zover bekend was dit de enige vervolging naar aanleiding van het 'emo'-geweld begin 2012.⁴²¹

⁴¹⁶ Zie het thematisch ambtsbericht over de situatie van LHBT's in Irak van juni 2012. Hierin worden ook de gebeurtenissen omtrent de zogenaamde 'emo'-moorden beschreven en overig geweld dat gericht was tegen personen met een 'Westers'/niet-conformerend uiterlijk.

⁴¹⁷ Vertrouwelijke bron.

⁴¹⁸ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013; US Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013; Al-Monitor, *Iraq's Yazidis in crossfire in Baghdad*, 19 mei 2013; Shafaq News, *New attack on selling alcohol shops in Baghdad*, 20 juni 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁴¹⁹ Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shi'a militias execute civilians and remobilize*, 1 juni 2013; Vertrouwelijke bron.

⁴²⁰ The Guardian, *Iraq: dozens killed as suicide car bomb hits Baghdad café*, 21 oktober 2013; The Telegraph, *Bombings in Baghdad cafés leave at least 22 dead*, 28 juni 2013; Vertrouwelijke bron. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

⁴²¹ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013.

5 Migratie

5.1 Vluchtelingenstromen

In de verslagperiode waren de grensovergangen tussen Syrië en Irak grotendeels dicht.⁴²² Op 15 augustus 2013 ging de grens tussen Syrië en de KAR tijdelijk open, wat heeft geleid tot een massale toestroom van Syrische vluchtelingen; ongeveer 3.100 in een periode van 48 uur en 63.000 van half augustus tot begin oktober. Half oktober 2013 waren er in totaal bijna 197.000 Syrische vluchtelingen geregistreerd in geheel Irak, maar waren tevens 23.500 Syriërs weer teruggekeerd naar Syrië. In werkelijkheid ligt het aantal Syrische vluchtelingen in Irak echter hoger, rond de 226.500. Het aantal geregistreerde Syrische vluchtelingen per provincie bedroeg half oktober: 5.112 in Anbar, 96.289 in Dohuk, 68.677 in Erbil, 20.396 in Sulaimaniya, 5.380 in Ninewa en 989 verspreid over de rest van Irak. Er zijn diverse vluchtelingenkampen en opvanglocaties opgericht in de provincies Anbar, Erbil, Sulaimaniya, Dohuk en Ninewa. De kampen in Ninewa staan onder verantwoordelijkheid van Dohuk.⁴²³

De meeste Syrische vluchtelingen bevinden zich in het Domiz-kamp in Dohuk. De omstandigheden voor Syrische vluchtelingen in dit kamp zijn slecht vanwege overbevolking. Het Domiz-kamp was gebouwd voor 25.000 personen, maar in de verslagperiode zouden er naar schatting 45.000 vluchtelingen verblijven. Wel hebben de bewoners van het kamp de mogelijkheid om te werken en naar buiten te gaan. In de andere KAR-provincies, Erbil en Sulaimaniya, zijn extra kampen gebouwd om Syrische vluchtelingen op te vangen. Vanwege de grote toestroom van Syriërs hebben alle opvanglocaties in de KAR te kampen met een gebrek aan dienstverlening, medische zorg en onderwijsvoorzieningen. Veel gevluchte Syriërs zouden bovendien in gastgemeenschappen zijn opgenomen in de KAR; deze groep ontvangt ook bijstand. Bronnen geven aan dat de KRG en de Koerdische bevolking over het algemeen veel inspanningen leveren om de Syrische vluchtelingen op te vangen en zich hierbij zeer gastvrij opstellen.⁴²⁴

Volgens een bron zouden de Syrische vluchtelingen in de kampen van de provincie Anbar gefrustreerd zijn, omdat ze nergens heen kunnen en in de kampen vast zitten. Er zou ook een groeiend aantal Syrische vluchtelingen zijn dat niet naar een vluchtelingenkamp in Irak wil en simpelweg verdwijnt. Over deze groep is vrijwel geen informatie en zij krijgen ook geen hulp.⁴²⁵

Enkele bronnen gaven aan dat er spanningen zouden zijn tussen Iraakezen in de KAR en Syrische vluchtelingen, onder meer vanwege concurrentie op de arbeidsmarkt. Volgens een andere bron zouden er weliswaar opstootjes zijn tussen Iraakse en Syrische Koerden, maar zou dit voornamelijk te maken hebben met criminaliteit en niet zozeer met groeiende spanningen tussen beide groepen. Veel Syriërs zouden een baan als straatverkoper hebben. Ook zou het aantal bedelende Syrische kinderen in de KAR zijn toegenomen.⁴²⁶

⁴²² Zie paragraaf 4.3.5.2. over buitenlands personenverkeer.

⁴²³ UNHCR, *Iraq: RRP5 Update Shelter*, augustus 2013; UNHCR, *Syria Situation in Iraq Inter-Agency Bi-weekly Update no. 50*, 24 Sept – 7 Oct 2013; Vertrouwelijke bron.

⁴²⁴ UNHCR, *Syria Situation in Iraq Inter-Agency Bi-weekly Update no. 50*, 24 Sept – 7 Oct 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁴²⁵ Vertrouwelijke bron.

⁴²⁶ Vertrouwelijke bronnen.

Onder de buitenlandse vluchtelingen in Irak bevindt zich een groep van ruim 3.000 Iraanse vluchtelingen die lid zijn van of zich associëren met de *People's Mujahedin of Iran* (PMOI).⁴²⁷ Deze groep bevindt zich in *Camp Liberty* en was op 9 februari 2013 doelwit van een raketaanval, waarbij zeven bewoners om het leven kwamen. Op 15 juni kwamen twee bewoners om het leven ten gevolge van een serie mortieraanvallen op het kamp. Beide aanvallen werden opgeëist door het 'Mukhtar-leger'.⁴²⁸ Op 1 september 2013 kwamen – onder nog niet opgehelderde omstandigheden – 52 personen om het leven van de ongeveer 100 leden van de PMOI die nog in een ander kamp (*Camp Ashraf*) verbleven. De 42 bewoners van *Camp Ashraf* die het geweld hebben overleefd zijn op 11 september overgebracht naar *Camp Liberty*.⁴²⁹

5.2 Binnenlands ontheemden

In de verslagperiode zijn er nieuwe stromen van binnenlandse ontheemding op gang gekomen vanwege de toegenomen sektarische spanningen en de daarmee gepaard gaande sektarische geweldstoename.⁴³⁰

Volgens UNHCR zijn er van januari t/m begin september 2013 rond de 5.000 Iraakezen naar andere delen van het land gevlucht uit angst voor geweld. De meesten van hen zijn van Bagdad naar de provincies Anbar en Salahaddin gevlucht. Ook is een groot gedeelte van hen binnen de provincies Diyala en Ninewa gevlucht en ontheemd geraakt. Daarnaast zijn meer dan 100 families van Basra en Thi Qar naar Anbar en Salahaddin gevlucht en 57 families van Bagdad naar Babylon. Een kleiner aantal families is vanuit diverse provincies naar Karbala, Najaf en Wasit gevlucht. Deze nieuwe golf van ontheemding betreft soennitische Arabieren, Koerden, Turkmenen, shabaks en sjiiitische Arabieren die zich in een minderheidspositie bevonden.⁴³¹

Deze recente gevallen van binnenlandse ontheemding komen bovenop de ruim één miljoen Iraakezen die reeds ontheemd zijn geraakt door het sektarisch conflict van 2006 tot 2008. De meeste binnenlands ontheemden bevinden zich in Bagdad, alsmede in de provincies Diyala en Ninewa.

De omstandigheden van de ontheemden in Irak zijn nog altijd slecht en, ondanks inspanningen van de autoriteiten en diverse organisaties, niet vooruitgegaan ten opzichte van de vorige verslagperiode. Bijna een half miljoen binnenlands ontheemden en uit het buitenland teruggekeerde Iraakezen verblijven in meer dan 382 geïmproviseerde nederzettingen, waar zij onder erbarmelijke omstandigheden leven en slechts beperkt toegang hebben tot basisvoorzieningen - zoals elektriciteit, stromend water en sanitair -, onderwijs en werkgelegenheid. Bovendien lopen velen het risico verdreven te worden uit de illegale nederzettingen waarin ze wonen.⁴³² In de KAR hebben binnenlands ontheemden met name problemen wat betreft de taal en werkgelegenheid.⁴³³

⁴²⁷ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

⁴²⁸ Zie ook paragraaf 3.3. over milities en gewapende groeperingen.

⁴²⁹ Press TV, *Mukhtar Army claims attack on Camp Liberty in Iraq*, 18 juni 2013; Reuters, *Attack on Iranian dissident camp in Iraq kills five*, 9 februari 2013; Reuters, *U.N. counts 52 corpses after violence at Iranian dissident camp in Iraq*, 3 september 2013; US Department of State, *Relocation of remaining individuals from Camp Ashraf to Camp Hurriya in Iraq*, 11 september 2013.

⁴³⁰ UNHCR, *Iraq Fact Sheet – Third Quarter 2013*, oktober 2013. Zie ook hoofdstuk 3 over de veiligheidssituatie.

⁴³¹ UNHCR, *Iraq Fact Sheet – Third Quarter 2013*, oktober 2013; UNHCR, *UNHCR concerned as recent waves of sectarian violence threatens new internal displacement of Iraqis*, 24 september 2013.

⁴³² UNHCR, *Iraq Fact Sheet – Third Quarter 2013*, oktober 2013; UNHCR, *UNHCR concerned as recent waves of sectarian violence threatens new internal displacement of Iraqis*, 24 september 2013; Vertrouwelijke bron.

⁴³³ Vertrouwelijke bron.

Hoewel het grootste deel van de binnenlands ontheemden soennitische Arabieren betreft, behoort een groot en disproportioneel deel van de binnenlands ontheemden in Irak tot de religieuze minderheidsgroepen.⁴³⁴

De Iraakse regering richt zich meer op terugkeer van binnenlands ontheemden dan op lokale integratie. Terugkeer wordt onder meer gestimuleerd door de toekenning van een toelage van vier miljoen IQD door de regering aan iedere Irakees die terugkeert naar zijn oorspronkelijke woonplaats. Deze toelage wordt daadwerkelijk uitbetaald aan de terugkeerders; zij krijgen het geld in de vorm van een elektronische pas.⁴³⁵

Of terugkeer ook daadwerkelijk mogelijk is hangt volgens een bron af van de situatie in de oorspronkelijke woonplaats en de specifieke situatie van de ontheemde. Zo zijn de sektarische spanningen in de verslagperiode sterk opgelopen, wat het voor sommigen lastig kan maken om terug te keren naar de oorspronkelijke woonplaats. Bovendien is bij naar schatting 30% van de binnenlands ontheemde stellen sprake van een gemengd huwelijk, wat terugkeer - gezien de toegenomen sektarische spanningen - ook kan bemoeilijken. Ook zouden volgens een bron christelijke families na hun terugkeer vaak het slachtoffer worden van crimineel geweld.⁴³⁶

Het grootste deel van de ontheemden wil niet terugkeren naar de plek van herkomst. Volgens een bron zou dit voor 70% van alle ontheemden gelden. Ontheemden die niet terug willen keren, maar ervoor kiezen om lokaal te integreren kunnen aanspraak maken op tweeënhalf miljoen IQD.⁴³⁷ Volgens een bron zouden reeds tienduizenden ontheemden zich hebben geregistreerd voor lokale integratie, maar zou nog niemand een toelage hebben ontvangen. Volgens een andere bron is dit systeem momenteel stop gezet en moet het worden herzien. Een groot probleem, waarmee veel binnenlands ontheemden die lokaal willen integreren te maken hebben, zijn de financiën.⁴³⁸

Het is niet bekend of er vanuit Europese landen teruggekeerde Irakezen na terugkeer ontheemd zijn geraakt in Irak. Wel geeft een bron aan dat het voor naar Irak teruggekeerde minderheden relatief moeilijk is om toegang te krijgen tot bepaalde diensten, zoals geestelijke gezondheidszorg, waardoor de kans groter is dat zij ontheemd zullen raken.⁴³⁹

Ook in deze verslagperiode zijn er geen concrete aanwijzingen gevonden dat de KRG-autoriteiten Koerden aanmoedigen terug te keren naar Kirkuk, waar zij oorspronkelijk vandaan kwamen. Over andere gebieden zijn ook geen concrete aanwijzingen voor demografische manipulatie gevonden. Wel probeert de KRG duidelijk haar militaire aanwezigheid in Kirkuk te behouden. Daarnaast heeft de KRG elektriciteit geleverd aan Kirkuk (en tevens Mosul in de provincie Ninewa) vanwege humanitaire overwegingen. Volgens een bron zou dit echter een politieke zet geweest zijn om terugkeer van Koerden te stimuleren. Daarnaast zijn er berichten dat Arabieren die een vergoeding hebben gekregen om naar hun oorspronkelijke woonplaats terug te keren niet uit Kirkuk zijn vertrokken.⁴⁴⁰

⁴³⁴ Vertrouwelijke bron.

⁴³⁵ Vertrouwelijke bronnen.

⁴³⁶ Vertrouwelijke bron.

⁴³⁷ Volgens bronnen heeft de Iraakse regering dit systeem enkel ingevoerd om de binnenlands ontheemden na uitbetaling van de toelage van de lijst te kunnen schrappen. (Vertrouwelijke bronnen.)

⁴³⁸ Vertrouwelijke bronnen.

⁴³⁹ Vertrouwelijke bron.

⁴⁴⁰ Vertrouwelijke bronnen. Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

5.3 Opvang in de regio⁴⁴¹

Begin 2013 zouden er volgens schattingen van de Syrische autoriteiten 480.000 Iraakse vluchtelingen in Syrië verblijven. In de verslagperiode is een groot aantal Iraakezen dat zich in Syrië bevond teruggekeerd naar Irak.⁴⁴² De Jordaanse autoriteiten schatten het aantal Iraakezen in Jordanië begin 2013 op ongeveer 450.000; het werkelijke aantal zou aanzienlijk hoger zijn. Vanwege de grote toestroom van Syrische vluchtelingen naar Jordanië staat de sociaaleconomische positie van Iraakse vluchtelingen aldaar in toenemende mate onder druk, met name wat betreft toegang tot werk. Begin 2013 verbleven er ongeveer 16.000 Iraakse vluchtelingen en asielzoekers in Turkije.⁴⁴³ Ruim 44.000 Iraakse vluchtelingen verbleven begin 2013 in Iran. In Egypte verbleven in de verslagperiode ongeveer 8.000 Iraakse vluchtelingen.⁴⁴⁴

5.4 Terugkeer

Iraakezen die terugkeren naar Irak ondervinden over het algemeen weinig problemen met de Iraakse autoriteiten. Er zijn dezerzijds geen gevallen bekend van naar Irak teruggekeerde Iraakezen die enkel in verband met hun terugkeer zijn onderworpen aan langdurige ondervraging en/of detentie. Wel dienen de teruggekeerde Iraakezen bij aankomst aan te geven wat de reden voor vertrek uit Irak was en de reden voor terugkeer.⁴⁴⁵

Volgens bronnen is het echter wel voorgekomen dat Iraakezen die (gedwongen) terugkeren naar Irak door de autoriteiten worden vastgehouden tot hun identiteit is vastgesteld, indien zij geen geldige documenten bij zich hebben of in het bezit zijn van een vals paspoort. Er dient doorgaans een boete betaald te worden voor vrijlating. Daarnaast worden teruggekeerde Iraakezen vastgezet indien zij op een lijst van gezochte personen staan. Deze personen dienen een waarborgsom te betalen om vrijgelaten te worden. Detentie bij aankomst in Irak vindt in eerste instantie op het vliegveld plaats. Leden van minderheidsgroepen zouden niet anders worden behandeld. Er zijn geen ngo's die toegang hebben tot de Iraakezen die bij aankomst zijn vastgezet, waardoor het moeilijk is om de behandeling in detentie te onderzoeken. Volgens een bron kan de duur van de detentie verschillen van enkele uren tot enkele maanden. Er zijn geen concrete gevallen bekend van mishandeling tijdens detentie. Wel zouden volgens UNHCR enkele teruggekeerde Iraakezen melding hebben gemaakt van onrechtmatige behandeling en corruptie bij aankomst in Irak.⁴⁴⁶

Vanaf juli 2012 t/m het derde kwartaal van 2013 hebben ongeveer 50.000 uit Syrië teruggekeerde Iraakezen zich geregistreerd bij het Iraakse ministerie van Migratie en Ontheemding. Zowel van UNHCR als van de Iraakse autoriteiten ontvangen teruggekeerde Iraakezen na registratie financiële ondersteuning ten behoeve van hun

⁴⁴¹ Zie ook het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012

⁴⁴² Zie paragraaf 5.3. over terugkeer.

⁴⁴³ In april 2013 heeft Turkije een nieuwe vreemdelingenwet aangenomen die een geografische beperking oplegt bij het verlenen van een vluchtelingenstatus. Slechts personen afkomstig uit landen die lid zijn van de Raad van Europa komen in aanmerking voor een vluchtelingenstatus. Wel is in de wet een categorie 'conditionele vluchteling' opgenomen, waaronder een groot deel van de Iraakse vluchtelingen zich zullen kwalificeren en in Turkije mogen verblijven totdat zij hervestigd kunnen worden. (Vertrouwelijke bron.)

⁴⁴⁴ UNHCR, *UNHCR country operations profile - Syrian Arab Republic*, 2013; UNHCR, *UNHCR country operations profile - Jordan*, 2013; UNHCR, *UNHCR country operations profile - Turkey*, 2013; UNHCR, *UNHCR country operations profile - Islamic Republic of Iran*, 2013; UNHCR, *UNHCR country operations profile - Egypt*, 2013; Vertrouwelijke bronnen.

⁴⁴⁵ Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, <http://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home.html>, 1 februari 2012.

⁴⁴⁶ Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, <http://www.ejpd.admin.ch/ejpd/de/home.html>, 1 februari 2012; Vertrouwelijke bronnen.

herintegratie in Irak. Van het ministerie ontvangen zij vier miljoen IQD. De meeste uit Syrië teruggekeerde Irakezen gaan naar Bagdad.⁴⁴⁷

Volgens een bron zouden sommige uit Syrië teruggekeerde Irakezen zich niet hebben geregistreerd bij aankomst in Irak uit angst verbonden te worden met het Ba'ath-regime.⁴⁴⁸

In de afgelopen jaren zijn er berichten geweest dat uit het Westen teruggekeerde Irakezen een verhoogd risico lopen om het doelwit te worden van ontvoeringen vanwege de perceptie dat de familie van het beoogde slachtoffer de financiële middelen zou bezitten om losgeld te betalen. Dit zou bovendien gelden voor personen in Irak met familieleden in Westerse landen. Een bron bevestigde dat dit risico nog altijd geldt voor uit het Westen teruggekeerde Irakezen. Daarnaast kunnen terugkeerders uit Westerse landen te maken krijgen met sociale druk en gevoelens van jaloezie binnen de gemeenschap. Eén bron gaf echter aan dat er geen duidelijke aanwijzingen zijn dat uit het Westen teruggekeerde Irakezen verhoogde risico's zouden lopen.⁴⁴⁹

Er zijn geen gevallen bekend van Irakezen die met een geldig reisdocument gedwongen zijn uitgezet, maar niet zijn toegelaten tot Irak. Het is ook niet bekend of een Irakees wordt toegelaten indien hij bij aankomst aangeeft gedwongen te zijn teruggekeerd.

5.5 Activiteiten van internationale organisaties

In Irak zijn de Verenigde Naties actief onder mandaat van de *United Nations Assistance Mission for Iraq* (UNAMI). UNAMI werkt samen met het *United Nations Country Team* (UNCT). UNCT is in alle achttien Iraakse provincies actief en omvat twintig organisaties, waaronder UNHCR, UNICEF, UNOPS, UNDP en WHO. Daarnaast zijn internationale organisaties als het IOM en het ICRC actief in Irak, evenals internationale niet-gouvernementele organisaties als Save the Children en War Child.⁴⁵⁰

Internationale organisaties gaven aan dat het in de verslagperiode moeilijker is geworden om de werkzaamheden uit te voeren vanwege door de autoriteiten opgelegde vervoersrestricties in het kader van de verslechterde veiligheidssituatie.⁴⁵¹

Het standpunt van UNHCR ten aanzien van terugkeer van afgewezen asielzoekers uit Irak is sinds de vorige verslagperiode niet gewijzigd.⁴⁵²

⁴⁴⁷ UNHCR, *Iraq Fact Sheet Quarter 3*, 2013; Vertrouwelijke bron.

⁴⁴⁸ Vertrouwelijke bron.

⁴⁴⁹ Australian Government Refugee Review Tribunal, *Country Advice Iraq: IRQ37990 – Treatment of Former Ba'athists – High Risk of Kidnapping*, 12 januari 2011; Vertrouwelijke bron.

⁴⁵⁰ Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012.

⁴⁵¹ Vertrouwelijke bronnen. Zie ook paragraaf 4.3.5.1. over binnenlands personenverkeer.

⁴⁵² Vertrouwelijke bron. Zie het algemeen ambtsbericht Irak van november 2012 voor een beschrijving van het UNHCR-standpunt.

6 Literatuurlijst

- Amnesty International, *Amnesty International Report 2012 – Iraq*, 24 mei 2012;
- Amnesty International, *Annual report 2013: Iraq*, 2013;
- Amnesty International, *Days of rage: Protests and repression in Iraq*, april 2011;
- Amnesty International, *Iraq: Death sentences after coerced 'confessions'*, 12 december 2012;
- Amnesty International, *Iraq: Dozens executed in two days amid increased violence*, 10 oktober 2013;
- Amnesty International, *Iraq executes 13 men following unfair trials marred by torture allegations*, 25 september 2013;
- Amnesty International, *Iraqi authorities must not block peaceful protests*, 30 augustus 2013;
- Article 19, *Iraq: Law on journalists' protection fails to protect rights*, 14 september 2011;
- Australian Government Refugee Review Tribunal, *Country Advice Iraq: IRQ37990 – Treatment of Former Ba'athists – High Risk of Kidnapping*, 12 januari 2011;
- Brussels Tribunal, *Iraq: Child kidnapping on the rise again, another legacy of the US occupation*, 30 november 2012;
- Civil Military Fusion Centre, *Iraq: A month in review*, mei 2012;
- Committee to Protect Journalists, *Iraq's journalist protection law doesn't protect them*, 14 januari 2012;
- Center for Strategic and International Studies, *Violence in Iraq: The growing risk of serious civil conflict*, 9 september 2013;
- Centre for Gender and Violence Research, University of Bristol and Roehampton University, UK, in partnership with Kurdish Women's Rights Watch, *Honour-based violence and Honour-based Killings in Iraqi Kurdistan and in the Kurdish Diaspora in the UK*, november 2010;
- Centre for Research and Globalization, *Iraq's Doctors are Subject to Humiliation and Murder*, 19 juli 2013;
- Congressional Research Service (CRS), *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 3 juni 2013;
- Congressional Research Service (CRS), *Iraq: Politics, Governance and Human rights*, 22 augustus 2013;
- Danish Immigration Service, *Security and Human Rights Issues in Kurdistan region of Iraq and South/Central Iraq*, juli 2009;
- Danish Immigration Service, *Honour Crimes against Men in Kurdistan Region of Iraq and the availability of protection*, maart 2010;
- Foreign Policy, *Sunni voters and Iraq's provincial elections*, 12 juli 2013;
- Global Insight, *Iraqi Interior Ministry Imposes Restrictions on Assembly After Bloody Demonstrations*, 28 juni 2010;
- Human Rights Watch, *Iraq: A broken justice system*, 31 januari 2013;
- Human Rights Watch, *Iraq: Abusive Commander Linked to Mosul Killings*, 11 juni 2013;
- Human Rights Watch, *Iraq: Attacks Amount to Crimes Against Humanity*, 11 augustus 2013;
- Human Rights Watch, *Iraq: Crackdown on Baghdad protests*, 20 augustus 2013;
- Human Rights Watch, *Iraq: Executions surge but no action on reform*, 25 april 2013;

- Human Rights Watch, *Iraq: Harsh Tactics in Advance of Holy Month*, 15 november 2013;
- Human Rights Watch, *Iraq: Investigate deadly army shootings in Fallujah*, 14 februari 2013;
- Human Rights Watch, *Iraq: Parliament report alleges officials ordered raid*, 4 mei 2013;
- Human Rights Watch, *Iraq: Stop Blocking Demonstrations*, 17 september 2010;
- Human Rights Watch, *Iraq: Wave of Journalist Killings*, 29 november 2013;
- Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Free speech under attack*, 9 februari 2013;
- Human Rights Watch, *Iraqi Kurdistan: Law Banning FGM Not Being Enforced*, 29 augustus 2012;
- Human Rights Watch, *World Report 2013: Iraq*, 31 januari 2013;
- International Media Support, *Iraq: 2012 "worst" year for press freedom since fall of Saddam*, 8 mei 2013;
- Institute for International Law and Human Rights, *Iraq's minorities and other vulnerable groups: legal framework, documentation and human rights*, mei 2013;
- Institute for the Study of War, *Iraq's sectarian crisis reignites as Shia militias execute civilians and remobilize*, 31 mei 2013;
- Institute for the Study of War, *From Protest Movement to Armed Resistance: 2013 Iraq Update #24*, 14 juni 2013;
- Institute for the Study of War, *Maliki Eyes Third Term: 2013 Iraq Update #34*, 28 augustus 2013;
- Institute for the Study of War, *Maliki Hints at Post-Election Plans: 2013 Iraq Update #15*, 12 april 2013;
- Institute for the Study of War, *Maliki's Authoritarian Regime*, april 2013;
- Institute for the Study of War, *The resurgence of Asa'ib Ahl al-Haq*, december 2012;
- Institute for War and Peace Reporting (IWPR), *Is Iraqi Media Law a Step Forward?*, 13 januari 2012;
- International Crisis Group, *Iraq after Hawija: Recovery or Relapse?*, 26 april 2013;
- International Crisis Group, *Make or break: Iraq's Sunnis and the State*, 14 augustus 2013;
- ITUC, *2013 Annual Survey of Violations of Trade Union Rights – Iraq*, 6 juni 2013;
- Minority Rights Group International, *Briefing: Improving security for minorities in Iraq*, juni 2012;
- Musings on Iraq, *Electricity protests spread to 5 of Iraq's provinces*, 29 juli 2013;
- Musings on Iraq, *Iraq government again denies permits to anti-pension protests*, 22 oktober 2013;
- Musings on Iraq, *Iraq's Human Rights Committee, An example of parliament's inability to oversee the government*, 27 maart 2013;
- Musings on Iraq, *Iraq's Kurdish president delays elections to stay in office two more years*, 1 juli 2013;
- Musings on Iraq, *Iraq's protest movement splits over federalism*, 28 mei 2013;
- Open Democracy, *Iraq: gendering authoritarianism*, 15 juli 2013;
- Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, 1 februari 2012;

- Special Inspector General for Iraq Reconstruction, *Final report to the United States Congress*, 9 september 2013;
- The Christian Science Monitor, *Iraq's Christians face hardship, but peaceful Easter also highlights promise*, 31 maart 2013;
- The Economist, *Civil strife in Iraq going all wrong*, 2 november 2013;
- The Economist, *Violence in Iraq, the nightmare returns*, 17 juli 2013;
- The International Center for Not-for-Profit Law, *NGO Law Monitor: Iraq*, 11 september 2013;
- TUC, *Drop charges against Iraqi oil union leader, says TUC*, 25 maart 2013;
- UNESCO, *Director-General condemns murder of Iraqi journalist Adel Mohsen Hussien and cameraman Waddah Al-Hamdani*, 11 december 2013;
- UNESCO, *Iraq: UNICEF and UNESCO condemn bomb attack near school in Kirkuk*, 13 maart 2013;
- UNICEF, *Female Genital Mutilation/Cutting: A statistical overview and exploration of the dynamics of change*, 22 juli 2013;
- UNICEF, *Iraq: Statement on the recent killing and injuring of children in Iraq by UNICEF Representative to Iraq Marzio Babilie*, 4 mei 2013;
- United Kingdom: Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), EA (Sunni/Shi'a mixed marriages) Iraq v. Secretary of State for the Home Department, 16 mei 2011, beschikbaar op: <http://www.refworld.org>, geraadpleegd op 8 november 2013;
- United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2011*, mei 2012;
- United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *Report on Human Rights in Iraq: 2012*, 28 juni 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Eligibility Guidelines – Iraq*, 31 mei 2012;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Iraq Fact Sheet – Third Quarter 2013*, oktober 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Iraq: RRP5 Update Protection*, oktober 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Iraq: RRP5 Update Shelter*, augustus 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Syria Situation in Iraq Inter-Agency Bi-weekly Update no. 50*, 24 Sept – 7 Oct 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR concerned as recent waves of sectarian violence threatens new internal displacement of Iraqis*, 24 september 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR country operations profile - Egypt*, 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR country operations profile - Islamic Republic of Iran*, 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR country operations profile – Jordan*, 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR country operations profile - Syrian Arab Republic*, 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR country operations profile - Turkey*, 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Some 30,000 Syrians flee to Iraq's Kurdistan region, more expected*, 15 september 2013;
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Update of UNHCR Aide-Memoire of 2006: Protection Considerations for Palestinian refugees in Iraq*, juli 2012;
- United Nations Inter-Agency Information and Analysis Unit, *Women in Iraq Fact sheet*, maart 2013;

- United Nations Security Council (UNSC), *Report of the Secretary-General to the Security Council on Children and Armed Conflict, S/2013/245*, 15 mei 2013;
- United Nations Security Council (UNSC), *Report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 1883 (2009), S/2010/240*, 14 mei 2010;
- United Nations Security Council (UNSC), *Second report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012), S/2013/154*, 12 maart 2013;
- United Nations Security Council (UNSC), *Third report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2061 (2012), S/2013/408*, 11 juli 2013;
- UNOPS, *NGO-Authority relations breakthrough in Iraqi Kurdistan Region*, 7 april 2011;
- United Nations Women, *Iraq: With some electoral gain in Iraq, women candidates work towards change*, 16 mei 2013;
- United States Commission on International Religious Freedom, *Annual Report 2013*, 30 april 2013;
- United States Department of State, *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Iraq*, 19 april 2013;
- United States Department of State, *International Religious Freedom Report for 2012*, 20 mei 2013;
- United States Department of State, *Relocation of remaining individuals from Camp Ashraf to Camp Hurriya in Iraq*, 11 september 2013;
- United States Department of State, *Trafficking in Persons Report 2013*, 19 juni 2013;
- United States Institute of Peace, *Iraq's Disputed Territories*, 4 april 2011;
- WADI, *Female Genital Mutilation in Kirkuk – outlook for a campaign*, 28 december 2010;
- WADI, *Female Genital Mutilation in Iraq, Study shows: FGM common in Kirkuk*, www.stopfgmkurdistan.org, geraadpleegd op 3 november 2013.

Websites

- Heartland Alliance International, www.heartlandalliance.org;
- Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org>;
- Kurdistan Regional Government, <http://www.krg.org>;
- Ministerie van Binnenlandse Zaken van Irak, General Directorate for Nationality, <http://www.iraqnationality.gov.iq/passport>;
- Ministerie van Handel van Irak, <http://www.bsr-mot.com>;
- Republic of Iraq, Ministry of Foreign Affairs, www.mofa.gov.iq;
- UNAMI, <http://www.uniraq.org>;
- UNHCR, <http://www.unhcr.org>.

Nieuwsberichten

- Agence France Presse (AFP)
- Al-Alam
- Al-Arabiya
- Al-Monitor
- Al-Sumaria
- Associated Press (AP)
- Ahram Online
- CNN
- Deutsche Welle
- Fars News
- Fox News
- Global Post
- Gulf News
- Huffington Post
- Hurriyet News
- Inter Press Service
- Iraq Business News
- IRIN
- Kurdnet
- New York Times (NYT)
- Niqash
- Press TV
- PUK Media
- Radio Free Europe
- Reformatorisch Dagblad
- Reuters
- Rudaw
- Saudi Gazette
- Shafaq News
- The Daily Star
- The Financial Times
- The Guardian
- The Kurdish Globe
- The Kurdistan Tribune
- The Telegraph
- The Washington Post
- UN News Centre
- USA Today
- World Bulletin